

Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

*№ 3(86)
травень-червень*

В номері:

- * Офіційні матеріали*
- * 3 подій сьогодення*
- * Нові статті*
- * Постаті*
- * Цікаво знати*
- * Хроніка*
- * Наші ювіляри*

Київ – 2013

Редакційна колегія: Зозуля І.С., д.м.н., проф. (голова); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., д.філол.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дейнега І.І., Дубина М.І., д.філол.н., проф.; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; Євтушенко С.К., д.м.н., проф.; Ільницький І.Г., д.м.н., проф.; Кирилів Я.І., д.с.-г.н., професор; Кузнецов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Працьовитий М.В., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошніченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н., проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; Товажнянський Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; Шпак В.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 19 квітня 2013 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2012

№ 3(86) 2013

Засновник і видавець:
Академія наук вищої освіти України
Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.
Редактор – акад. Шевчук С.В.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідectво серія КВ № 6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою
Загальний наклад – 450 прим.

Адреса редакції: 01054, м. Київ-54
вул. Тургенєвська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
E-mail: anvuz@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

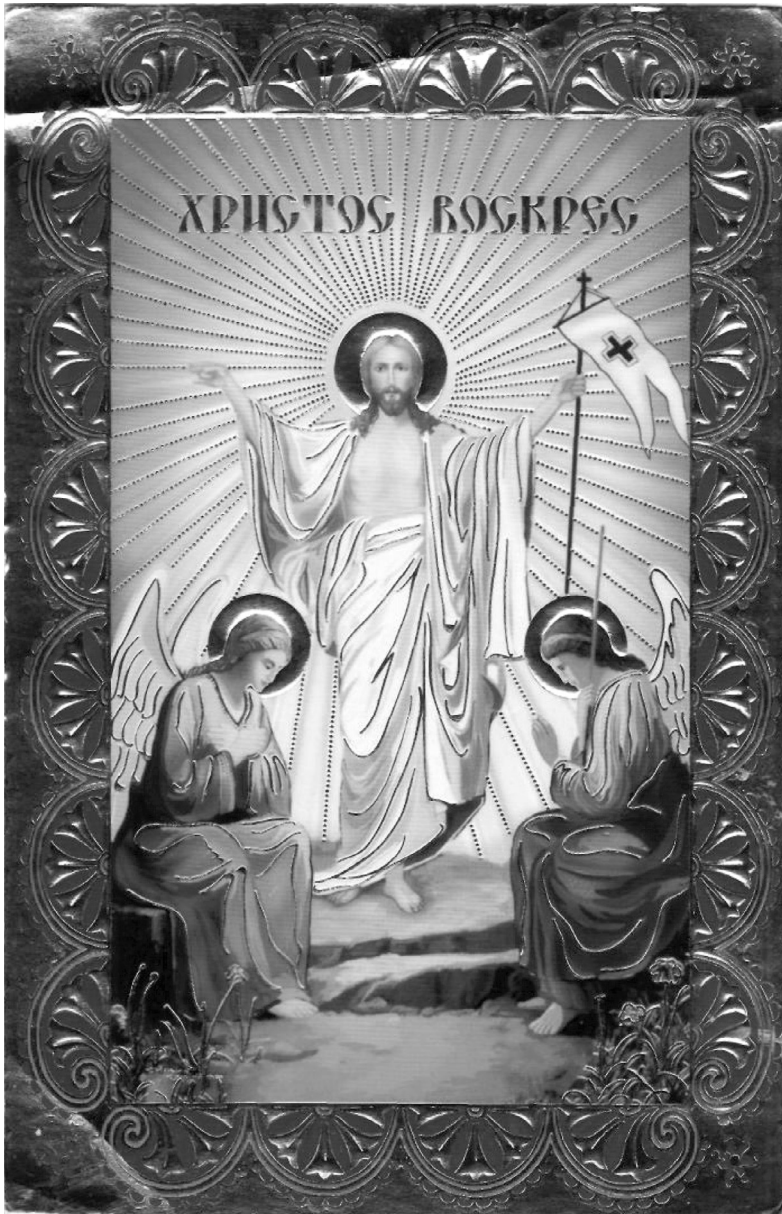
*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 19 квітня 2013 р.*

© АН ВО України, 2013 р.

ЗМІСТ

Офіційні матеріали	4	І.Верба Розвиток освіти та наукових знань в Україні. Книгодрукування	80
Поздоровлення Святійшого Філарета з Великоднем	5	Г.Кожина, М.Маркова, Є.Гриневич Проблеми адаптації студентів І курсу	87
Поздоровлення Президента АН ВОУ із святами	6	В.Костюк Тестовий контроль знань	93
Світова велич Т.Г.Шевченка	7	Українське бджільництво, з історії становлення	98
З подій сьогодні	16	Постаті.....	102
В.Баранов Люби Україну – або забирайся гедь	16	В'ячеслав Липинський	102
Зловживання владою	19	Данило Братковський	106
На міжнародній виставці – розробки КПП	28	Іван Гонти	109
Інтерв'ю М.Азарова та Д.Табачника	29	Український феномен	121
М.Дубина П'ята колона в Україні	34	Цікаво знати.....	126
Угода з Центральноєвропейським університетом м.Скалія	40	М.Дубина Шевченко в оцінці Михайла Драгоманова	126
Фундаментальний перекоc та неефективність «академічної науки»	41	І.Вербовий Переслідування Івана Багряного..	131
М.Дубина Погляд крізь роки	43	В.Литвин, В.Стецюк Національний заповідник Хортиця	134
Про проект «Флагмани освіти і науки України»	45	Творчість американського поета Марка Стренда	136
Нові публікації.....	48	Інтерв'ю з контр-адміралом Миколою Жибаревим	138
С.Табачников, І.Риткис, А.Васильєва, О.Гуркова Сучасні проблеми тютюнопаління і нікотинозалежності.....	48	С.Вовченко Хто ви докторе Костельник? ..	140
І.Шпиталь Шевченко і Україна	56	Хроніка.....	143
Д.Мельничук, А.Шостак, Україна в науковому інформаційному просторі	62	Шевченківські читання в КПП	147
Тема Великої Вітчизняної війни	74	Наші ювіляри.....	149
		І.Дейнега	150
		В.Гудзь	151

ДОРОГІ БРАТТЯ І СЕСТРИ! ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Воскресіння Христове безпосередньо стосується кожного з нас. Як через тілесного родоначальника людства Адама, який ввів у людську природу смерть, підкорилися закону смерті всі люди, з'єднані з ним через тілесне народження, – так у духовному родоначальнику Ісусові Христі воскреснуть всі, духовно відроджені Ним, з'єднані Ним вірою (див. 1 Кор. 15: 20-22, 47-48). Те, що відбулося з Адамом, перейшло на весь людський рід. Тому те, що сталося з Ісусом Христом, у свій час звершиться над усім людством. Апостол Павло ясно і впевнено свідчить: «Як в Адамі всі вмирають, так у Христі всі оживуть» (1 Кор. 15:22). Ми помираємо тому, що споріднені з Адамом померлим, а воскреснемо через те, що хрещенням з'єдналися з воскреслим Христом.

Підсвідомо ми радіємо тому, що Син Божий Господь наш Ісус Христос оновив нашу занепалу природу, а це означає, що ми воскреснемо тілами для життя вічного. Померлі продовжують існувати душою, оскільки вона створена безсмертною за своєю природою. Але, живучи на землі, людина чинить добро чи зло не тільки душою. А тілом. – тому тіло також повинно або блаженствувати, або страждати у вічності, відповідно до того, яким було проваджене життя на землі. Тому нас не повинно турбувати питання: воскреснемо ми чи ні. Якщо Бог сказав: воскреснуть всі люди. – значить, та і станеться. Воскресне кожна людина, незалежно від того, вірить вона в це чи не вірить. Загальне воскресіння залежить не від людини, а від Бога, від Його всемогутності. Спаситель наш Ісус Христос твердо обіцяв: «...Я живу, і ви будете жити» (Ін. 14:19).

Переважна більшість людей не думає про вічне життя, про воскресіння. Вони присвячують себе тимчасовому, земному, забуваючи про своє вічне призначення.

Воскресіння Христове дарувало нам віру, сильнішу за земні страждання. Воно дає нам силу перемагати їх, бо радість Воскресіння Христового для всіх християн є джерело світла, миру, любові, мужності й сили.

У ці пасхальні дні сердечно вітаю вас, преосвященні архіпастирі, боголюбиві пастирі, чесне чернецтво, дорогі браття і сестри, зі святом світлого Воскресіння Христового. Поздоровляю з Пасхою Христовою всіх християн України і весь український народ. Серечно вітаю всіх українців у Європі та Азії. В Канаді, в Америці та Австралії.

Нехай оновить воскреслий Господь Ісус Христос наші духовні й тілесні сили на добрі діла для блага нашої Української держави та українського народу.

ВОІСТИНУ ХРИСТОС ВОСКРЕС!

**Пасха Христова,
2012 р. м.Київ**

**ФІЛАРЕТ, Патріарх Київський
і всієї Руси-України**

ДОРОГІ ПОБРАТИМИ –

дійсні члени Академії наук вищої освіти України, професори та викладачі, аспіранти і студенти вишів України!

Вітаю Вас з Днем Весни, святкування Великодня – свята Воскресіння Ісуса Христа.

Хай ці світлі дні принесуть Вам міцне здоров'я, надію на краще України.

Нехай святковий День осяє Ваше серце добром і Божим Благословенням. Вам і Вашим рідним і близьким зичу добробуту, щастя і синього безхмарного неба, сили і міці вижити в наших непростих умовах.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

М.І. Дубина,
Президент АН ВО України

Весь український народ готується до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. По селах і містах відбуваються в ці дні урочистості, присвячені цій даті. Даті вікопомній: адже бог дарував українському народові геніального поета, рівного якому немає в слов'янському світі, борця за звільнення українського народу від соціального і національного поневолення, поета-пророка, який передав нам віру у майбутнє України. Цим живе нині український народ в своїй незалежній Україні. Це найбільше наше щастя, бо живе віра – живе і наш народ, не зважаючи на ті незгоди, які творять йому його недруги!

СВІТОВА ВЕЛИЧ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Місце Т.Шевченка (1814-1861) в українському суспільстві і в українській культурі особливе. За більшовицьких часів він був офіційним символом радянської України. Нині він є офіційним символом нової, незалежної України. Тоді він подавався в граніті як постать гнівного, похмурого старого нащадка гайдамаків, який кличе до сокири. Сьогодні виробляється новий канонічний образ страдника, пророка, святого. Останніми роками з'явилися циніки-вурдалаки, які з яничарською зловоротністю силкуються дискредитувати генія. Тому пізнання постаті Шевченка, його творчої спадщини, місця в українській і світовій культурі – процес постійний і необхідний.

У середині XIX ст. постать Т. Шевченка вийшла на перший план як історичного та політичного діяча. Про себе він сказав: «Історія мого життя є частиною історії мого народу». Вчені твердять, що на його місці можна було б сказати: «Історія мого життя є історією воскресіння мого народу». З такою думкою можна погодитися, якщо згадати, що в той час царський уряд, проводячи жорстоку асиміляторську політику щодо України, вважав, що з Україною як історичним явищем уже покінчено, що вона є складовою частиною Росії. Проте Т. Шевченко був безкомпромісним у своїх поглядах на історію і культуру українського народу. Він був і залишається еталоном політичної чистоти всепланетарного масштабу.

Маючи величезні задатки громадсько-політичного діяча, про що свідчить вплив Т. Шевченка на кирило-мефодіївців, він зумів реалізувати свій величезний духовний потенціал через свою мистецьку, передусім поетичну творчість. І в цьому вчені вбачають найбільшу загадку його феномену.

Т. Шевченко одночасно – митець і політик. Його «Катерину» добре знали і вивчали напам'ять сільські жінки. Він їх застерігав: «Кохайтесь, чорно-

бриві, та не з москалями, бо москалі – чужі люде, роблять лихо з вами. Москаль любить жартуючи, жартуючи кине; піде в свою Московщину, а дівчина гине...»¹. У цих, здавалося б, суто житейських словах чітко проглядається політичний підтекст.

Т. Шевченко вивів українську культуру на вищий щабель розвитку, сміливо підкреслюючи її національну самобутність. Це було тим важливо, що в тодішніх несприятливих умовах українська культура і, зокрема, українська література могли стати лише провінційною складовою «загальноросійської» літератури або літературою «для хатнього вжитку» (до цього в свої пізні роки схилявся навіть М. Костомаров).

На відміну від своїх попередників, зокрема, українських романтиків, які вважали, що Україна уже віджила своє і намагалися лише максимально зафіксувати її духовні надбання, щоб урятувати їх від повного знищення й людського забуття, Т. Шевченко своєю самопожертвою, всеохоплюючою любов'ю до України зумів залучити усі скарби народного духу, всю героїку української історії до процесу національного відродження. Уже перша його книжка «Кобзар» (1840) засвідчила воскресіння нації у драматичний період національної історії. Так! Нація відчула, що у неї є духовна сила, з якою можна і варто йти в майбутнє.

Ця духовна сила сконденсована в Шевченкових творах:

Шевченків «Кобзар» поклав початок новому етапу в історії українського письменництва. І. Франко писав: «Ся маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла, мов джерело чистої холодної води, заясніла невідомою досі в українським письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову»².

Вчені Шевченкову добу української літератури окреслюють часовими рамками 1840 – 1860 рр. Саме в цей період у центрі літературно-громадського руху стояв Т. Шевченко, його палке поетичне слово, його авторитет борця – подвижника. В умовах української бездержавності правдивому Слову поет надавав особливого значення. Він писав: «...возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло них поставлю слово...» І поезія для Т. Шевченка стала формою національного служіння, історичним покликанням, вогнищем Словом народної правди і народної волі до боротьби за свободу.

Творчість Т. Шевченка нерозривно пов'язана з народною творчістю. Вів виріс з українського фольклору, сміливо черпав з усної творчості ідеї, об-

1 Шевченко Т. Г. Кобзар. – К: Дніпро, 1999. – 22.

2 Франко І. Я. Зібрання творів: У 50-ти т. – К.: Наук, думка, 1984. – Т. 41. – С. 276.

рази, сюжети, ритміку. Т. Шевченко не просто «використовував» елементи народної творчості, що було властиве його попередникам і сучасникам-романтикам, а вплітав їх у власні думи й слова. Поезія автора «Кобзаря» була надзвичайно близькою до народної пісні і водночас відмінною від неї, що відзначав Л. Франко.

Виходець із кріпацької сім'ї, Т. Шевченко ніколи не розривав зв'язку з народом, до кінця життя залишався йому вірним. Він з гордістю писав: «...я по плоті і духу син і рідний брат нашого безталанного народу». У своїй творчості поет висвітлював почуття, думи і прагнення народу. І кожне слово поета горіло полум'яною любов'ю до скривдженого народу, сподіванням на те, що він врешті зміг би ожити, отямитися, згадати «свою славу і волю».

Гнітюча дійсність спонукала Т. Шевченка звернутися думкою до минулого України, до історичних тем. І цим самим своєю літературно-художньою творчістю поет повернув українському народу пам'ять його історії, адже жодні наукові дослідження (про це можна говорити з усією упевненістю) не мали такого впливу, як його історичні поеми, драми, вірші, живописні картини тощо. У них автор «Кобзаря» говорив про буття народу, славу гетьманського правління, минулу козацьку вольницю, оспівував народних месників, їх боротьбу проти феодально-кріпосницького і національного гніту, показував етнічну і культурну самобутність українського народу, його невід'ємне право на вільний, суверенний державний розвиток.

Ідеї національно-визвольної боротьби, державної незалежності, заклик до рішучих дій проти насильства червоною ниткою пронизують більшість творів Шевченка. Він розвіював ілюзії кріпаків щодо «доброго царя», гнівно картав Петра I, Катерину II і свого сучасника Миколу I. До повалення самодержавно-кріпосницького ладу закликали його «Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» та інші твори. Із шкільної парти всім українцям відомий знаменитий «Заповіт», де поет закликає: «...вставайте, кайдани порвіть і вражою злою кров'ю волю окропите».

Т. Шевченко був революційним демократом. Як революціонер він виступав проти самодержавства: «Бодай кати їх постинали отих царів, катів людських». Як демократ Шевченко засуджував колоніальну політику царизму. Характеризуючи національний гніт у Російській імперії, він писав: «од молдованина до фінна на всіх языках все мовчить». Поет був викривачем і суддею «темного царства», борцем за вільну людину, провісником нових і світлих «братолюбних» стосунків між людьми. Іван Огієнко в маловідомій монографії «Перші революційні вірші Тараса Шевченка» писав, що Росія

не мала такого природного огненного революціонера, яким був для України Тарас Шевченко¹.

Плоть від плоті, кров від крові син свого народу, Тарас Шевченко безмежно любив його і належав йому усім своїм єством. Як палкий патріот України він страждав від того, що над нею російський самодержавний «Орел Чорний сторожем літає». Академік В. Смолій прогнозує: «Немає і не буде більше в світі Поета, який би так самозречено рвав свою душу не лише тоді, коли сповідувався у любові до своєї Вітчизни, а й тоді, коли просто вимовляв ім'я її». Але Шевченкова любов до України не була сліпою, ніколи не затьмарювалася неприязню до інших народів. Шевченко особисто спілкувався з діячами різних національностей і релігій. Згадаймо його заклик: «Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь».

Шевченкові національні ідеї були далекими від будь-якої вузькості і самозасліпленості. Ще задовго до створення Кирило-Мефодіївського товариства у передмові до поеми «Гайдамаки» (1841) Шевченко уперше висловив демократичну ідею єднання слов'янських народів: «Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, нерозмежованою останеться навіки од моря і до моря – слов'янська земля». У 1845 р. у посьвяті «Шафарикові» до поеми «Єретик» він пропагував, «щоб усі слав'яне стали добрими братами, і синами сонця правди...»

Тарас Шевченко – людина високої гуманності. Його творчість пройнята глибокою людяністю, добротою, милосердям, щирою людською солідарністю навіть і тоді, коли змальовуються криваві картини покарання, зокрема шляхти гайдамаками. «Болить серце, – писав поет, – як згадаєш: старих слов'ян діти впились кров'ю...».

В історію української думки Т. Шевченко увійшов як мислитель, що заклавав демократичні основи проникливого розуміння національного минулого свого народу, його великих і сумних сторінок. Поет був людиною широких духовних обріїв. Він перебував на висотах передової суспільної думки свого часу.

Така висота його творчості змогла запліднити українську культуру передовими ідеями, які були підхоплені генерацією молодих українських інтелектуалів. Це були загальнолюдські норми життя, національна, державницька ідеї. Ними просякнута вся Шевченкова творчість. Проте національно-державницька ідея є панівною в його творчості. Українську ідею Т. Шевченко бачив як «активну, дієву волю до національної свободи, як само-

1 Огієнко І. Перші революційні вірші Тараса Шевченка. – Львів: Фенікс, 2001. – С. 21.

усвідомлення і самоствердження народу-будівничого, як спільноту пролегли кризь віки – через «живих, і мертвих, і ненарождених». Ця ідея знаходить напрочуд просту і водночас геніальну формулу. «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля»¹.

Т. Шевченко був відданий національно-державницькій ідеї і сам робив усе можливе для її утвердження, спонукав до цього інших як словом, так і власним прикладом. Українська ідея ширилася та міцніла, давала натхнення мужнім. Є. Маланюк слушно відзначив, що дух козацької доби, дух «козацької шаблі», дух нескореної Нації вперше був підхоплений Шевченком у його творчості і переданий через бездоріжжя і тьму ночі бездержавності не лише поколінню «живих», а й поколінню «ненарождених».

Творчість Т. Шевченка уже в 1860-х роках позитивно вплинула на частину молодшої інтелігенції, врятувала її від денаціоналізації, збудила її до активних дій. На Правобережжі в лоно українського національно-культурного середовища повернулися представники раніше сполонізованого дворянства. Серед них згадаємо найвизначніших – економіста і публіциста Т. Рильського, історика В. Антоновича, мовознавця К. Михальчука, етнографа Б. Поштанського, лікаря Й. Юркевича та ін.

З поширенням у 1860-х роках творів Т. Шевченка в Галичині його поезія, за висловом І. Франка, «перевернула свідомість» багатьох молодих галичан, заразила їх душі «як щось зовсім нове і нечуване», відкрила для них «новий світ»².

Духовна спадщина поета мала і нині має велику етноконсолідуючу силу, позитивно впливала і впливає на формування психології соборності української нації. Можна з упевненістю стверджувати, що печать Шевченкового духу лежала і лежить на всіх ділах і діях, на всіх сторонах суспільного і культурного розвитку українського народу.

Великий поетичний доробок Т. Шевченка як за змістом, так і за формою свідчить про геніальність поета. Вона проявилася уже з виходом у світ «Кобзаря», а також при написанні таких ліричних шедеврів, як «Дівичії ночі», «Маленькій Мар'яні», «Зацвіла в долині», «У нашій раї на землі», балад «Лілея», «Русалка», поеми «Наймичка» та ін. Надрукувавши в «Записках о Южной Руси» поему «Наймичка», П. Куліш першим у пресі назвав Т. Шевченка генієм. «У його віршах мова наша зробила той великий крок, – писав П. Куліш, – який робиться тільки спільними зусиллями цілого народу про-

1 Шевченко Т. Г. Кобзар. – С. 275.

2 Фрапко І. Я. Зібрання творів: У 50-ти т. – Т. 41. – С. 137.

тягом тривалого часу або чарами генія, що в своїй особі втілює вроджену художність рідного племені»¹. Т. Шевченко так визначив самобутність і рівноправність російського і українського народів у сфері мови і літератури: «... на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди»².

Отже, мовою своїх творів Шевченко завершив процес формування загальноукраїнського літературного мовлення на національній основі. Мова творів Т. Шевченка як художнє явище стала родоначальною мовою нової української літератури. Виступаючи прекрасним зразком, мова «Кобзаря» сприяла міжрегіональній етномовній консолідації українців Наддніпрянщини, Галичини, Буковини і Закарпаття.

Велетенський внесок творчості Т. Шевченка і в тому, що мова відбивала національний менталітет українців, впливала на їх національну свідомість у XIX – XX ст.

І сьогодні, на початку XXI ст., роль творчості поета в цьому напрямі зростає. Образами-ідеями Т. Шевченка психологічно наповнене українське національне буття і, зокрема, такі його реалії, як «Україна», Дніпро, «мати», «сім'я», і такі моральні опозиції, що визначають ціннісні орієнтації народів, як добро і зло, любов і ненависть, правда і кривда тощо.

Шевченкова наука любові до України у поєднанні з повагою до інших народів увійшла в свідомість наступних поколінь. Братолюб'є, благоденств'є людей, їх порозуміння і помирнення – це головна ідея Шевченка. І нині для України немає більш важливої мети, як об'єднати і консолідувати націю і дати їй духовну енергію на майбутнє. І тут звернення до творчості Шевченка, до його милосердного вміння пробачити іншого, усвідомити свій гріх, спокутувати його тільки добротою і добротворенням мають неабияке значення.

З-поміж усіх сторін творчості Т. Шевченка досі залишається найсуперечливішим питання релігійності Шевченка, його ставлення до проблем Бога і Зла, до християнства. Ще свого часу М. Драгоманов вів суперечки з деякими галицькими літературознавцями і публіцистами з цієї проблеми. У XX ст. тривалі дискусії розгорілися між представниками різних ідеологічних таборів. За радянських часів були й такі шевченкознавці, які на підставі старанно підібраних цитат твердили не лише про атеїзм поета, а й приписували йому

1 Див.: Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. М.М. Заковича. – К.: Знання, 2000. – С. 514.

2 Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 6-ти т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1964. – Т. 6.- С.

відкрите богохульство. Слід сказати, що в поезії Шевченка можна знайти мотиви, де він палко заперечує саму ідею Бога. У поемі «Сон», яку він називає «комедією», читаємо: «...бо немає Господа на небі! А ви в ярмо падаєте та якось раю на тім світі благаєте? Немає! Немає!»

Інші дослідники відрізняли Шевченкове «євангелічне християнство» від ортодоксального московського православ'я, яке, за давньою візантійською традицією, віддано служило державі та цареві, занедбавши духовні запити простої людини.

Питанню релігійності Т. Шевченка присвятили окремі розділи, параграфи, статті і навіть окремі книги і вчені української еміграції. Так, І.Огієнко це питання розглядає в спеціальній монографії «Релігійність Тараса Шевченка». Він конкретними фактами з творчої спадщини поета обґрунтовує положення, що Т. Шевченко був віруючим християнином – православним.

Неоднозначно тлумачить релігійність Шевченка М. Попович. Посилаючись на листи, щоденник та твори Т. Шевченка, він доводить, що поет був і залишався християнином. Водночас вчений наводить ряд текстів із творів поета з протилежними ідеями, показує ставлення Т. Шевченка до Бога як до рівні¹.

Твори Т. Шевченка, його листи, щоденник переконують, що він був релігійною людиною. Проте тема «Шевченко і релігія» потребує глибокого вивчення.

Отже, аналіз творчого шляху Шевченка свідчить, що це була видатна постать. Навіть невеличка за обсягом книжечка «Кобзар» вже заявила про нього як національного поета, поета великої Нації. Творчість Шевченка за широтою охоплення життя свого народу і загальнонаціональної значущості була художнім феноменом (явищем), який відповідав рівню поезії, скажімо. Пушкіна в російській, Міцкевича в польській або Петефі в угорській літературі. Зокрема, ще П. Куліш, відзначаючи світове значення Шевченка, називав його ім'я поруч із Шекспіром, Шіллером, Міцкевичем, Пушкіним і Гоголем. Світова велич Т. Шевченка визначається його місцем у світовому літературному процесі, внеском у загальнолюдську скарбницю культури.

Шевченка не можна було заборонити, хоч офіційна влада забороняла його твори. Він став відомим за межами Росії уже в 1840-х роках, передусім в Австрії, до складу якої входила Галичина. Сюди, в Галичину, потрапили його твори і поширилася інформація про арешт членів Кирило-Мефодіївського товариства. У 1859 р. в Лейпцігу російські емігранти видали збірку

1 Див.: Попович М.В. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 2001. – С. 374,375.

«Новые стихотворения Пушкина и Шевченка», де вони сховали позацензурні твори Шевченка у віршах Пушкіна, щоб відразу не кидались у вічі Шевченкові революційні вірші. Вихід у світ цієї збірки, за І. Огієнком, було визначною подією в історії української безцензурної преси.

У другій половині XIX ст. український поет став відомим як у слов'янських, так і в неслов'янських європейських країнах. У прогресивної інтелігенції Росії Шевченко здобув визнання ще за життя. Високо оцінили його творчість і заслуги перед народом три Миколи – Чернишевський, Добролюбов і Некрасов. Зокрема, М. Чернишевський писав:

«Имея теперь такого поэта, как Шевченко, малорусская литература также не нуждается ни в чьей благосклонности». Визнавши Т. Шевченка за великого поета, російські демократитим самим визнали й право української нації на окрему літературу.

Творчістю Т. Шевченка зацікавилися і європейські літератори та вчені. З'явилися критичні і науково-інформаційні праці про Шевченка і його поезію в Австрії, Німеччині, в Англії та англomовних країнах, у Румунії.

На початку XX ст. Західна Європа та Америка мали можливість ширше ознайомитися з творчістю автора «Кобзаря». У зв'язку з відзначенням у 1911 і 1914 рр. його ювілеїв з'являються ґрунтовні праці про творчість поета, західноєвропейськими мовами виходять перші високохудожні переклади його творів, зокрема німецькою (збірка Ю. Віргінії, 1911) і англійською (збірка Е. Л. Войнич, 1911), активно пропагували його поезію зарубіжні журнали.

У 20-80-ті роки XX ст. географічний діапазон обізнаності з Шевченковою спадщиною розширюється. Зростає кількість публікацій про поета та перекладів його творів у Польщі, Чехословаччині, Болгарії, Німеччині, Англії, Франції, Італії, США, Канаді. Виявився інтерес до творчості Шевченка в країнах Азії (зокрема Японії, Китаї, Кореї) та Латинської Америки, Африки та Австралії. Твори Т. Шевченка перекладені більш як 130 іноземними мовами. Наш великий Кобзар посідає друге місце за кількістю поставлених йому пам'ятників у світі. Шевченка шанують. Пам'ятники йому відкриті в Петербурзі, Москві, Вашингтоні, Нью-Йорку, Парижі, Буенос-Айресі, Тулузі, Палермо, Братиславі, Варшаві, Ашгабаті – власне на всіх материках.

Підсумовуючи значення творчості Т. Шевченка для української й світової культури, використаємо висновок, зроблений І. Франком у «Присвяті»: «Він був сином мужика – і став володарем у царстві духу. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури»¹.

1 Франко І. Твори: У 20-ти т. – К: Держлітвидав, 1955. – Т. 17. – С. 7.

Про визнання провідного місця Т. Шевченка в українській культурі, високої оцінки його заслуг перед Україною свідчить те, що його ім'ям названо Національну премію України в галузі культури, літератури і мистецтва – найвищу творчу відзнаку в незалежній Україні. Шевченківська премія увінчує найвидатніші твори літератури та мистецтва. За 40 років її існування (1961-2001) лауреатами цієї високої і престижної нагороди стали 525 персоналій та колективів. Першими лауреатами Шевченківської премії були Олесь Гончар, Павло Тичина і Платон Майборода¹.

Про значимість творчості Т. Шевченка, її неослабного впливу на духовне життя нашої нації свідчить написання за його віршами і поемами вокальних, симфонічних та оперних творів, інсценізація та екранізація багатьох творів Кобзаря. Визнанням великих заслуг Т. Шевченка перед Україною є щорічне відзначення роковин народження і смерті поета (9-10 березня). Творча спадщина поета спонукала і спонукає до вшанування його пам'яті, посилення уваги до національно-громадських проблем, що особливо проявилось в умовах незалежності України.

Тарас Григорович зробив велетенський внесок у пробудження і формування національної свідомості українського народу, в розвиток української та світової культури. Ідеї, думки, вся творчість Шевченкового генія стала тим живим феноменом, який далі розвивається вже в свідомості українського суспільства. Як актуально сьогодні звучать безсмертні Шевченкові слова:

*Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть*²

1 Шевченкові лауреати. 1961-2000. Енцикл. Довід. – К.: Крамниця, 2001. – С. 7. 8.

2 Шевченко Т.Г. Кобзар – С.322.

З ПОДІЙ СЬОГОДЕННЯ

ЛЮБИ УКРАЇНУ – АБО ЗАБИРАЙСЯ ГЕТЬ !

Щойно повернувся зі Стамбула, де довелося побувати на відкритті X міжнародного конкурсу знавців турецької мови. Враження незабутнє, непередаване! Це справді всесвітній форум представників 135-ти країн, зокрема й України. Дістаючись до стамбульського Виставкового центру, де відбувалось урочисте дійство, ми ледве пробиралися серед людських потоків: здавалося, сюди прагнуло потрапити все місто. Нам розповіли, що в дні конкурсу населення Стамбула збільшується майже на мільйон (!) іноземців. Виставковий центр повністю віддано учасникам конкурсу. Кожна країна отримує свою «територію», де має можливість представити вітчизну яскравими елементами національної культури, архітектури, побуту, вбрання... Конкурс відкривають високі урядовці, палким словом його учасників вітає мер Стамбула, тут повно журналістів, ведеться пряма телетрансляція. У місті на кожному кроці бачимо афіші з емблемою ювілейного, десятого міжнародного турніру, покликаного піднести престиж турецької мови, а водночас (чи насамперед!) – Турецької держави. Відчувається – усе робиться на солідному державному рівні.

Дивлюся, слухаю – і серце кров'ю обливається. Чому в них така увага й повага до рідної мови, і чому в нас, в Україні, конкурс з української мови імені Петра Яцика геть ні-кому у владі не потрібен? Що чи хто загрожує турецькій мові в Туреччині, хто спроможний похитнути її державний статус або витіснити з ужитку бодай у якійсь сфері суспільного життя? А турки дбають про рідну мову, наполегливо заохочують до її вивчення весь світ, навіть невеликі африканські країни, що зовсім недавно здобули незалежність. Дбають – бо добре усвідомлюють: через мову зростатиме знання про рідну країну, а отже, її авторитет і вплив на міжнародній арені. Це їхня стратегічна політика.

Під враженням від стамбульського свята повертаюся додому, в самісіньке пекло парламентського голосування за мовний законопроект Ківалова-Колесніченка, що його підтримали 234 учасники команди, яка заповзлялася влаштувати Україні похорон державної мови. Куди я повернувся? У яку країну, до якої влади, у яку законотворчу атмосферу? Розказати, наприклад, тим самим туркам про по-

слідовний потоп державної мови в їхніх північних, через Чорне море, сусідів – не повірять! Ще ніколи, навіть за радянщини, в Україні не було такого масового, масованого розгулу мовної іноземщини. Уже й на Першому національному (!) телеканалі крутять російські фільми (яке там у дідька дублювання!) та застарілі в часі бенефіси російських співаків і гумористів, насаджується практика «штеп-селе-тарапуньківщини», тут-таки розкошує у своєму незнанні української хитро-нейтральний Савік Шустер. Про інші телеканали не хочеться й говорити. І це тільки на домашніх екранах! А в інших сферах як ведеться нашій рідній і державній? Як пасербиці в лихої мачухи. У ролі мачухи – і державна влада. Це вона заохочує ківалових-колесніченків-костусєвих-константинових до послідовної зневаги Основного закону країни, у якій вони комфортно облаштували собі прожиття без жодних сентиментів до неї. Це влада здійснює таку кадрову політику, яка в геометричній прогресії множить легіони зденаціоналізованих чи й просто вражених вірусом українофобії чиновників за принципом дикого трайбалізму. Це влада, інфікована фанатичним збагаченням і бо-ротьбою за збереження її, влади, за собою, не бажає впритул бачити, як катастрофічно гине все українське в незалежній Україні, і найперше – мова.

На шляхах і дорогах тут і там зустрічаєш бігборди з рядком Володимира Сосюри, приписаного іншому «авторові»: «Любіть Україну!» Яку Україну маємо любити? Ту, в якій не знаходиться місця українському сентиментові? Де на FM-радіостанціях день і ніч набивається у вуха російська попса, а сьак-так, із жажливим акцентом проказуване крізь зуби українське слово чується тільки в коротеньких випусках новин? Де футбольні коментатори замість «прізвище відмінюється» кажуть «схильяється» (на взірєць російського «склоняється») й ніхто цих неуків з роботи не виганяє? Де в рекламних написах на кожному кроці зустрічаєш абракадабри типу «Щонеділі по четвергах розіграш автомобіля» або «Беззалогові кредити» (залого – це гарнізон, замаскований загін охорони, а в даному разі треба «Кредити без застави») й нікому руки не по-одбивано за ці несосвітєнні дурниці? Де за двадцять років незалежності не витворено національної державної ідеї і, схоже, ніхто у владі не збирається цим перейматися? Де внутрішня політика зводиться до нейтралізації опонентів влади й контрольованої демократії, а в політиці зовнішній сам нечистий нічого не допетрає? Де всі проклинають корупції й ніхто з нею не збирається боротися? Де «найнезалежніші» суди й «найгуманніша» міліція? Де керманічі позичають очі в Сірка на зустрічах з лідерами цивілізованого світу? Де давно немає доступної медицини, а хабарі за елементарні хірургічні операції обраховуються тисячами, не згадуючи вже операції складні? Де шкільна та вища освіта з'їдає сімейні бюджети? Де стрімко триває моральне вироджен-

ня молодого покоління, безкарно розбещуваного телебаченням, зарубіжними кінострічками, вседозволеністю, беззаконням? Де Конституція декларує власність народу на природні багатства й довкілля, а береги річок, озер та родовища нафти й газу перебувають у приватних руках? Де під димовою завісою проведення європейської футбольної першості в офшори перекачано мільярди бюджетних коштів. Де ще не проданими залишилися тільки мова, земля, але вже й до них тягнуться загарбущі українофоби в мантиях «фарисеїв-державотворців»?.. Запитанням несть числа.

То яку Україну має любити маленький українець і якою Україною питатися? А може, нам сьогодні потрібен інший лозунг, інший заклик? Як, скажімо, у Сполучених Штатах під час кризи двадцятих – тридцятих років минулого століття: «Люби Америку – або забирайся геть!» Він спрацював там з меншою ефективністю, аніж запроваджені економічні реформи. Отож Україні бракує не законів та указів – їй потрібні патріотичні державці, котрі даватимуть приклад чесного, безкорисливого служіння країні, любитимуть її в собі, а не себе в ній, готові покласти за неї власне життя. Не йде мені з пам'яті епізод з фільму «Кокони», де звичайнісінького американського юнака інопланетяни просять зробити маленьку послугу – надати яхту для підняття з морського дна колись полишеного ними вантажу, і той юнак найперше питає: «А чи не буде від цього шкоди Америці?»

Можновладці, чи бачили ви той фільм? І чи ставите собі подібне запитання, маючи на думці Україну? Чи взагалі вам коли-небудь боліла Україна з її трагічно-героїчною історією, з її карколомними, ще свіжо-пекучими драмами ХХ століття, що забрали понад півсотні мільйонів (!) людей дивовижно-невмирущого народу, від чийого імені ви нині вершите каїнові діла? Чи хоч приблизно уявляєте, як виживають по селах сімдесятилітні баби й раритетні в цьому віці діди? А міські самотні пенсіонери, а інваліди, а недужі, а кинуті напризволяще діти по інтернатах, нагуляні вчорашніми неблагополучними дітьми?

Важко уявити, що так, як маленький американець, думають і діють ківалови-колесніченки разом з 234-ма нардепами в умовно українському Парламенті. Але змінити ситуацію зможуть мільйони справжніх українців. До них наше слово – слово й голос української громадськості, позиція всіх, для кого Україна є не фантастично-прибутковим робочим місцем, а рідним краєм, Вітчизною, омріюваною багатьма поколіннями борців-патріотів незалежною державою. Станьмо в обороні України! І найперше – захистимо рідну мову! Без неї в нас немає майбутнього. Іншого не дано.

Віктор Баранов,
голова Національної спілки письменників України

ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА
УКРАЇНИ
НАКАЗ

"12" червня 2012 р.

м. Київ

№ 79 - п

Про звільнення
Головчука А.Ф.

Звільнити ГОЛОВЧУКА Андрія Федоровича з посади ректора Уманського національного університету садівництва за невиконання умов контракту підпункт "б" пункту 5.3 розділу V (у разі одноразового грубого порушення Керівником законодавства чи невиконання обов'язків, *які* передбачених контрактом, в результаті чого для навчального закладу настали значні негативні наслідки), згідно п.1 ст.41 КЗпП України. *Техі*

Покласти виконання обов'язків ректора Уманського національного університету садівництва на завідувача кафедри фінансів і кредиту цього університету НЕПОЧАТЕНКО Олену Олександрівну.

Датою звільнення вважати наступний день після закінчення періоду його тимчасової непрацездатності, розірвавши з ним контракт від 08.01.2009 № 4356.

Підстава: *де-?* службова записка директора департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Ганганова В.М., заява Непочатенко О.О.

Діагностика
Діагностика
Міністр

З оригіналом укладено:
головний спеціаліст

М.В. Присяжнюк

Т.В. Орелова

Озман Олександр,
незгоден
14.06.2012

Президенту АН ВО України
Дубині М.І.
Головчука Андрія Федоровича,
49106, м. Дніпропетровськ,
проспект Героїв, 33, кв. 145

Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.04.2012 року № 79-п мене було незаконно звільнено з посади ректора Уманського національного університету садівництва. Незаконно тому, що підставою для видання наказу про звільнення названа службова записка директора департаменту науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій Міністерства аграрної політики та продовольства України Ганганова В.М., з якою мене ніхто дотепер не ознайомлював.

Ще 14.06.2012 я звертався із заявою до Міністра аграрної політики та продовольства України Присяжнюка М.В. щодо надання мені копії службової записки Ганганова В.М. Але в відповідь отримав лише копію наказу про своє звільнення, яку вже мав.

Мене звільнили за п.1 ст.41 КЗпП України за вчинення одноразового грубого порушення трудових обов'язків. Але мені навіть сьогодні невідомо, які ж саме трудові обов'язки мною грубо порушено, у чому конкретно виявилось моє порушення. Що насправді є причиною мого звільнення можна лише догадуватися. На мою думку, це пов'язано з тим, що я був проти відчуження земель, які належать університету.

Ніхто всупереч ст. 149 КЗпП України не зажадав від мене письмових пояснень щодо якогось конкретного одноразового грубого порушення трудових обов'язків. Тож я не міг відмовитися надавати письмові пояснення щодо конкретного одноразового грубого порушення трудових обов'язків, про яке мені ніхто не повідомив донині.

Я відмовився писати заяву про моє звільнення з посади ректора за власним бажанням, коли 5 квітня 2012 року Ганганов В.М. без будь-яких пояснень змушував мене писати таку заяву, чинив на мене тиск, погрожував кримінальною справою.

В той же час мною були надані пояснення щодо зауважень за результатами перевірки комісією Державної інспекції навчальних закладів України 20 - 24 лютого 2012 року. Про мою непричетність до протоколів приймальної комісії від 21.07.2011 та 31.08.2011 свідчить Постанова про відмову в порушенні кримінальної справи. Більшість інших зауважень, відображених комісією Державної інспекції навчальних закладів України в результатах перевірки, носять загальний характер, не є одноразовим грубим порушенням та виходять в часі за межі шестимісячного строку для застосування дисциплінарного стягнення за п.1 ст. 41 КЗпП України. Акт Державної інспекції навчальних закладів України від 24 лютого 2012 року підставою для мого звільнення в даному випадку не може бути. Бо у наказі чітко зазначено, що підставою являється якраз службова записка. Крім того зміст акту (*в якому перераховано ціну низку різних порушень*) не відповідає суті пункту 1 статті 41 КЗпП України, котрим передбачено не декілька, а саме *одноразове грубе порушення трудових обов'язків*. Відповідно до ухвали Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 18.11.2004 р. звільнення за п. 1 ст. 41 КЗпП є неможливим, якщо порушення носить тривалий, а не разовий характер. Або, зокрема, якщо є неналежним керівництво роботою установи чи ослаблення контролю за роботою підлеглих працівників.

Акт Державної фінансової інспекції в Черкаській області від 31 травня та аудиторський звіт від 7 червня 2012 року також не є і не могли бути підставою для видання наказу про звільнення, оскільки з'явилися значно пізніше, ніж наказ, - відповідно через 41 та 48 днів.

22. грудня 2012р. *Головний*

**Президенту Академії наук
Вищої освіти України,
академіку Дубині М.І.**

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ МИКОЛО ІВАНОВИЧУ !

Колектив Уманського національного університету садівництва занепокоєний ситуацією, що склалася навколо ректора університету Головчука Андрія Федоровича (доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Міжнародної академії технічної освіти та Академії наук вищої освіти України, член-кореспондент Української екологічної академії наук, нагороджений орденом «Знак Пошани», срібною і бронзовою медалями ВДНГ СРСР, медалями «За успіхи в науково-педагогічній діяльності», «Відмінник аграрної освіти та науки» II і III ступенів, «Відмінник освіти», «Відмінник технічної служби України», відзнакою Уманської міської ради - нагрудним знаком «Кращий за професією», Почесною грамотою Верховної Ради України «За особливі заслуги перед українським народом», Почесними грамотами Міністерства АПК України. Автор 274 наукових праць, зокрема, 22 винаходів, 14 підручників та навчальних посібників), який з 2008 року займає посаду ректора Уманського НУС. За цей період А.Ф.Головчук виконав величезну кількість роботи наукового, навчального, господарського та інших напрямків діяльності в Уманському НУС.

1. Загальний матеріальний стан Вузу на період з 2008 року та діяльність ректора.

Університет перебував у глибокій фінансово-економічній кризі: призупинилося будівництво навчально-культурного центру, тривалий час не проводився ремонт основних засобів; навчальні корпуси, гуртожитки, виробничі приміщення, мережі тепло- і водопостачання перейшли в аварійний стан і потребували негайного відновлювального ремонту. Не було коштів і для забезпечення сучасного оснащення навчального процесу.

Маючи великий досвід господарської діяльності, вміло організувавши колектив університету і цілеспрямовано зосередивши кошти на відновлення і ремонт матеріально-технічної і навчальної бази, новообраному ректору Головчуку А.Ф. вдалося за короткий термін багато зробити для корінного покращення господарської, навчальної і наукової діяльності навчального закладу.

У 2009-2010 рр. вирішена фінансово-технічна проблема заборгованості

житлових будинків студентського містечка шляхом відключення теплопостачання 330 квартир мешканців від мережі університету та переведення всіх квартир на індивідуальне опалення. На реконструкцію газопроводів витрачено 152,3 тис. грн. університетських коштів, замінено високозатратні газові котли у котельні університету на сучасні енергозберігаючі з використанням альтернативних видів палива (дрова) на суму 730 тис. грн. Встановлено сучасну апаратуру з регулювання контролю та обліку газу на суму 288,5 тис. грн. Це дало щорічну економію понад 500 тис. грн.

У 2009-2012 рр. державне фінансування на капітальне будівництво, ремонтні роботи, придбання техніки та обладнання не проводилось, всі витрати на це робились за рахунок спеціальних коштів.

Відновлено будівництво і в 2009-2010 навчальному році здана перша черга навчально-культурного центру площею 4300 м², в т. ч. наукова бібліотека з читальними залами 2816 м², адміністративні приміщення (науковий відділ, аспірантура, бухгалтерія, відділ кадрів, відділ діловодства, ректорат) – 937 м².

В цьому ж році поновлено покрівлю санаторію-профілакторію на суму 84,7 тис. грн., складу хімічних реактивів на суму 22 тис. грн., проведено ремонт навчальних корпусів на суму 117,7 тис. грн., реставровано приміщення їдальні і на її базі створено сучасний центр студентського дозвілля на суму витрат 155 тис. грн.

У 2010 році виконано капітальний ремонт покрівлі площею 1252 м² та системи водовідведення навчального корпусу №4 на суму 247 тис. грн., проведено ремонтні роботи в гуртожитках, на кафедрах, системи водо- та теплопостачання на суму 262,431 тис. грн.

Літом 2011 року ректором Головчуком А.Ф. відремонтовано всі дороги і майдани академічного містечка на суму 286 тис. грн. У 2011 р. споруджено блочно-модульну котельню для віддалених від центральної котельні гуртожитків, що зменшило втрати тепла у теплотрасах. У цьому році продовжувалось будівництво другої черги навчально-культурного центру, на що витратилось 500 тис. грн.

Ректор університету, професор Головчук А.Ф., крім сьогоденних поточних витрат, працює на перспективу з метою розширення навчально-наукової та виробничої бази.

З весни 2010 року відновлено діяльність раніше покинутого і розграбованого спортивно-оздоровчого табору «Урожайний» на березі Чорного моря в Березанському районі Миколаївської області. Ведуться відповідні ремонтні роботи, на які вже затрачено 35 тис. грн.

За два роки, вперше за останні 15 років, відпочивали, підвищували спортивну майстерність на морській воді і чистому степовому повітрі та відновлювали табір 260 кращих студентів-спортсменів. Тут удосконалювали свою майстерність, відпочивали і працювали 45 кращих учасників художньої самодіяльності.

Розпочато спорудження сучасного спортивного комплексу - підготовлено будівельний майданчик майбутнього стадіону, реставрується раніше недобудована спортивна зала (400 м), відновив роботу стадіон кафедри фізичного виховання.

Реконструйовані під навчальні аудиторії приміщення колишньої бібліотеки (572 м), бухгалтерії (764 м) із загальними витратами 98802 грн. Набула привабливого вигляду територія університетського містечка - відремонтовано фасади навчальних корпусів і гуртожитків, на колишньому пустирі закладено дендропарк, висаджено понад 7 тис. декоративних дерев і кущів. Навколо нової бібліотеки пересаджено 20 туй 50-річного віку, що є

досягненням у садово-парковій практиці. Вся територія університету потопає у квітах, впорядковано старі та створено нові клумби, газони. Підготовлено ділянку - завезено ґрунт, сплановано територію для закладання ботанічного саду, що прикрасить в'їзд і всю територію університету, реконструйовано навчальний формовий сад кафедри плодівництва.

2. Прогрес у навчальній роботі

Професор Головчук А.Ф. постійно дбає і про навчально-виховний процес в університеті. Він активно впроваджує інноваційні технології в теоретичну і практичну підготовку студентів, розробив і впровадив систему наскрізного навчання фахівців від тракториста до магістра через ліцей - технікум-коледж - університет. Запорукою цього є створення на базі університету регіонального центру, до якого увійшли шість навчальних закладів I-II рівнів акредитації Черкаської області.

В університеті відповідно до нормативів проводиться акредитація спеціальностей та проведена повторна акредитація за IV рівнем.

За останні два навчальні роки за ініціативи ректора Головчука А.Ф. акредитовані нові спеціальності спеціалістів та магістрів:

7.130104	- Захист рослин;
7.050206	- Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності;
7.050108	- Маркетинг;

- 7.050106 - Облік і аудит;
- 7.130401 - Лісове господарство;
- 7.130103 - Плодоовочівництво і виноградарство;
- 7.050201 - Менеджмент організацій;
- 7.03050801 - Фінанси і кредит;
- 8.130402 - Садово-паркове господарство;
- 8.130103 - Плодоовочівництво і виноградарство;
- 8.130102 - Агрономія;
- 8.130104 - Захист рослин;
- 8.050201 - Менеджмент організацій;
- 8.091706 - Технологія зберігання, консервування та переробки плодів і овочів; -
- 8.050106 - Облік і аудит;
- 8.130104 - Захист рослин.

За три останні роки ліцензовано шість спеціальностей:

- 7.130401 - Лісове господарство;
- 8.130402 - Садово-паркове господарство;
- 8.130104 - Захист рослин;
- 8.050108 - Маркетинг;
- 8.03050801 - Фінанси і кредит;
- 8.09010107 - Технології закритого ґрунту.

Відкрито новий факультет «Лісового та садово-паркового господарства», для якого відремонтовано корпус старої бухгалтерії з видом на парк «Софіївка» і прилеглими оранжереями та теплицями.

Реорганізовано інженерно-технологічний факультет, для якого заново відремонтована стара бібліотека.

Два новостворені факультети забезпечені новими меблями, обладнанням та приладами.

За кількістю спеціальностей Уманський НУС посідає третє місце серед 23 вищих аграрних навчальних закладів України.

3. Динаміка росту кадрів

В університеті успішно працюють аспірантура з 19 спеціальностей та докторантура із восьми спеціальностей.

У 2011 році за ініціативи Головчука А.Ф., поряд з двома діючими спеціалізованими вченими радами із захисту кандидатських і докторських дисертацій, відкрито третю раду з економіки та управління підприємствами.

У 2011 році вченими університету захищено дві докторські і 23 кандидатські дисертації, пройшли попередній захист 4 докторських і 27 кандидатських дисертацій, присвоєні вчені звання 8 професорам і 23 доцентам.

Уманський НУС займає перше місце за кількістю науково-педагогічних працівників віком до 35 років серед усіх аграрних університетів країни.

4. Розвиток навчально-наукової бази

За ініціативи ректора Головчука А.Ф. і підтримки Міністерства аграрної політики та продовольства України з метою об'єднання наукового потенціалу регіону, координації наукових досліджень та удосконалення практичної підготовки студентів створено навчально-науково-виробничий комплекс, до складу якого увійшли Інститут помології ім. Л.П.Симиренка НААНУ, Інститут коренеплідних культур НААНУ, Національний дендропарк «Софіївка» НАНУ, Уманський теплично-овочевий комбінат, ДП «Уманське лісове господарство», ВАТ «Уманьферммаш», ДП «Ілліч-Агро-Умань», кращі сільськогосподарські підприємства регіону, а також навчально-науково-виробничий відділ університету, який має 1060 га земельних угідь, дослідні поля, дослідні сади, дослідні овочеві ділянки, ліс, плодородсадник, теплиці, оранжерейний комплекс, холодильник із сучасним обладнанням для зберігання плодів, навчально-виробничі цехи з переробки плодів, овочів, зерна.

На огляді-конкурсі на кращий структурний підрозділ «Дослідне поле» серед аграрних ВНЗ III-IV рівнів акредитації, який проводило Міністерство аграрної політики та продовольства України, Уманський НУС посів перше місце і нагороджений дипломом.

5. Чотири роки за організацією ректора Головчука А.Ф. проходять «Софіївські зорі».

Головчук А.Ф. чотири роки поспіль (2008-2011 рр.) - організатор і член центрального організаційного комітету заключних етапів Всеукраїнського фестивалю художньої творчості серед колективів ВНЗ Міністерства

аграрної політики та продовольства України «Софіївські зорі» (створював всі умови для проживання та успішного виступу учасників фестивалю, за що нагороджений іменним годинником Міністра аграрної політики та продовольства М.В.Присяжнюка).

Учасники художньої самодіяльності народних колективів «Хлібодари» і «Нивка» за участю ректора Головчука А.Ф. у 2011 р. брали участь у святкуванні Дня працівника сільського господарства у Національному палаці мистецтв «Україна».

За три роки ректорства Головчука А.Ф. в університеті активізувалась робота з фізичної культури і спорту. Відновлюється спортивна база, створюється центр фізичної культури і спорту для сільської молоді Черкащини відповідно цільової обласної програми «Село Черкащини -2010».

Спортивна команда університету у загальному заліку Універсіади Черкаської області серед ВНЗ III-IV рівня акредитації у 2011 році зайняла перше місце і стала чемпіоном області. За підсумками Універсіади України команда Уманського НУС зайняла перше місце серед ВНЗ у VI підгрупі. Студенти-чемпіони України Андрій Мартинюк і Ярослав Жмуденко включені до національної збірної України для участі у всесвітній Універсіаді.

Завдяки вагомим досягненням колективу університету під керівництвом ректора, професора Головчука А.Ф. у розвитку матеріально-технічної та навчально-наукової бази, підвищенню рівня підготовки фахівців, Указом Президента України від 28 грудня 2009 р. Уманському державному аграрному університету присвоєно статус національного та перейменовано в **Уманський національний університет садівництва.**

У 2011-2012 рр. за дорученням Міністра аграрної політики та продовольства України Присяжнюка М.В. Уманський НУС висококваліфіковано **розробив концепцію соціально-економічного розвитку села та провів паспортизацію сільських населених пунктів Черкаської і Кіровоградської областей (у двох із семи паспортизованих по Україні).**

За два останні роки напруженої цілеспрямованої праці ректорату і всього колективу університет зробив успішний прорив у число лідерів аграрної освіти і науки України, за що гідно оцінений багатьма нагородами. У 2009 році за значний внесок у розвиток освіти університет був нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України та срібною медаллю в номінації «Освіта».

Уманський НУС постійний учасник Міжнародних, всеукраїнських, об-

ласних і міських виставок наукових і освітніх досягнень. За участь у XXII Міжнародній агропромисловій виставці “Агро-2010” **університет нагороджено дипломом та золотою медаллю у номінації «За випуск продукції з натуральних компонентів, яка відповідає смаку вимогливого споживача», дипломом і медаллю «Лідер галузі», дипломом «За значний внесок у розвиток агропромислового комплексу України» та «За здобутки в сільськогосподарській діяльності».**

За вагомий внесок у розвиток аграрного сектора України Уманський НУС на Міжнародній агропромисловій виставці «Агро-2011» **нагороджено трьома Золотими медалями в номінації «За розробку і впровадження інноваційних технологій в садівництві»; «За розробку високоякісної продукції із натуральної сировини» та «За розробку і впровадження екологічно безпечних технологій з біологізації рослинництва».**

Колектив університету пишається своїми досягненнями. В цьому є велика заслуга ректора Глоловчука А.Ф., який постійно дбає про студентів, викладачів, співробітників та добру славу рідного навчального закладу.

Сьогодні діяльність університету спрямована на підвищення рівня підготовки фахівців, поглиблення наукових досліджень, надання практичної допомоги аграрному виробництву, що органічно вписується в соціально-економічні реформи в нашій країні.

Професор Гловчук А.Ф. проводить велику громадсько-політичну роботу як депутат Уманської районної ради від Партії регіонів - часто виступає в населених пунктах з лекціями, бесідами у районній і обласній пресі.

Однак висока вимогливість ректора до виконання службових обов'язків членами колективу в інтересах розвитку навчального закладу викликали супротив у окремих членів університету (Гринчак О.В., Длугоборський Р.В.), які почали писати скарги в різні інстанції (міністерство, прокуратура і т. д.). У відповідь на ці скарги в університеті працювали комісії, які перевіряли наведені в листах факти і ніяких серйозних зауважень встановлено не було.

Колектив Уманського національного університету садівництва звертається до Вас з проханням і надією та просить Вашої підтримки захистити Головчука А.Ф. на посаді ректора Уманського національного університету садівництва.

***Колектив Уманського національного
Університету садівництва***

НА МІЖНАРОДНІЙ ВИСТАВЦІ – РОЗРОБКИ КПІ

*Професор Ю.М.Кузнєцов (у центрі) знайомить
відвідувачів виставки з експонатами КПІ*

26-29 березня 2013 року в Міжнародному виставковому центрі в Києві відбулася ювілейна V Міжнародна спеціалізована виставка «Металообробка. Інструмент. Пластмаса-2013». Головна її мета – продемонструвати кращі досягнення науки, техніки і технологій, які можуть пришвидшити інноваційний розвиток економіки України. Ще одне завдання, яке мала виконати виставка, – посприяти вітчизняним підприємствам і організаціям у встановленні ділових, економічних і торговельних зв'язків з країнами ближнього і далекого зарубіжжя. Велику увагу її організатори приділили верста-тобудуванню та НОВІТНІМ технологіям у машинобудуванні. Учасниками виставки були відомі виробники із зарубіжних країн (Росія, Германія, Італія, Латвія, Болгарія, Індія) і вітчизняні підприємства. У виставці також узяв участь НТУУ «КПІ» (єдиний із на-вчальних закладів України). Експозицію нових розробок і технологій університету та розміщення інформації в офіційному каталозі організував відділ з питань інтелектуальної власності та комерціалізації наукових розробок університету (зав. відділу О.О. Орешнікова).

Науковці КПП представили відвідувачам діючі моделі малогабаритних верстатів нового покоління з комп'ютерним керуванням, у тому числі з паралельною кінематикою. Завдяки низці запатентованих технічних рішень ці верстати є цілком конкурентоспроможними на ринку. У розробці моделей взяли участь аспіранти О.О.Степаненко, О.І.Рожко, П.В.Кеба, К.О.Олійник (керівник наукового напрямку професор кафедри конструювання верстатів та машин, д.т.н. ІО.М.Кузнецов (ММІ)). Велику зацікавленість відвідувачів виставки викликали запатентовані нові технології поверхневої обробки матеріалів для лазерного спікання композитних матеріалів, лазерного зміцнення деталей і інструментів з загостреними різальними крайками клиноподібної форми, технології підвищення жорсткості тонколистових металевих виробів та зносостійкості деталей важконавантажених вузлів тертя лазерним випромінюванням (керівник наукового напрямку – професор кафедри лазерної техніки та фізико-технічних технологій, д.т.н. Л.Ф.Головко (ММІ)), а також високоефективна технологія зміцнення поверхні легких конструкційних сплавів ультразвуковою ударною обробкою (керівник наукового напрямку – професор кафедри фізики металів, д.ф.-м.н. С.М.Волошко (ІФФ)). На виставці було отримано багато пропозицій стосовно обміну досвідом та налагодження комерційних відносин. Також були організовані цікаві і корисні колективні відвідування виставки викладачами та студентами ММІ.

*А.К.Скуратовський, доцент кафедри
ЛТФТ, учасник виставки*

**НИКОЛАЙ АЗАРОВ: Зарплаты повысят 3,5 млн.
работников, уравниловки больше не будет
27 марта**

Сегодня на рассмотрение Правительства выносится вопрос о повышении зарплат. Об этом сообщил Премьер-министр Украины Николай Азаров во вступительном слове на заседании Кабинета Министров 27 марта 2013 года.

Премьер-министр подчеркнул, что в 2012 году должностные оклады работников бюджетной сферы пересматривались шесть раз подряд и такую политику Правительство продолжает.

«По поручению Президента Украины, после длительных консультаций с профсоюзами, сегодня на рассмотрение Правительства выносится решение относительно очередного повышения с 1 января текущего года размера пер-

вого тарифного разряда ЕТС, – сообщил Николай Азаров. – Соответственно повысятся все должностные оклады работников бюджетной сферы. Одновременно мы продолжаем восстановление дифференциации в оплате труда работников за 1 – 5 тарифными разрядами Единой тарифной сетки. Уравниловки больше не будет».

Николай Азаров сообщил, что в целом повышение получают почти 3,5 млн. работников образования, культуры, здравоохранения, социальной сферы и других бюджетных отраслей.

При этом Премьер-министр особо обратил внимание всех работников бюджетной сферы, что они получают перерасчет за январь – март этого года, исходя из новых размеров должностных окладов.

Например, должностной оклад ведущего библиотекаря и учителя высшей категории увеличится на 167 гривен по сравнению с окладом, установленным ранее, врача-терапевта высшей категории – на 179 гривен.

Фактическое увеличение будет еще выше, ведь практически все работники бюджетной сферы имеют надбавки и доплаты к должностному окладу: за выслугу лет (от 10 до 30%), за сложность и напряженность в работе (до 50%), за выполнение обязанностей временно отсутствующих работников, за совмещение профессий (должностей) (до 50%), за научную степень (15%, 25%), за классное руководство (до 20%), педагогическим работникам 20% за престижность труда, библиотечным работникам за особые условия работы – 50% и т.д.

*По информации
Правительственного портала*

**Эксклюзивное интервью Министра
образования и науки Украины «Банковскому
телевидению» от 22 марта 2013 года.**

Недавно Министр образования и науки Украины Дмитрий Табачник дал эксклюзивное интервью Всеукраинскому финансовому телеканалу «Банковское телевидение».

Дмитрий Табачник остановился на актуальных вопросах современной системы образования в Украине.

В частности, Министр рассказал о работе по расширению охвата знаний дошкольным образованием, которое осуществляет Министерство на

протяжении последних трех лет; увеличению количества рабочих мест в связи с открытием новых дошкольных учебных заведений. По словам Министра, несмотря на то, что сегодня в Украине имеют возможность посещать детские сады 85% дошкольников («Это показатель, который рекомендует странам Старой Европы Европейский Союз»), увеличение доступности дошкольного образования и повышения его качества и в дальнейшем остается одним из приоритетов в работе МОН.

Также Министр проинформировал об инновациях в системе общего среднего образования – внедрение новых государственных стандартов, начиная с 2012/2013 учебного года. В первую очередь, речь шла о преимуществах обязательного изучения иностранных языков (первый иностранный язык со 2 класса, второй (по выбору школы) щ – с 5-го) и информатики (с 1 класса), а также о компьютеризации и подключении к Интернету учебных заведений Украины.

Кроме того, Дмитрий Табачник отметил важность доступности образования на всех уровнях и рассказал о развитии инклюзивного образования в Украине.

Также речь шла о:

- Преимуществам, связанных с оптимизацией сети высших учебных заведений в Украине;
- Реализации программы Президента Украины «Интеллектуальное будущее», развитию и поддержке одаренных детей;
- Содействии научной деятельности в высших учебных заведениях;
- Развитии международного сотрудничества («Я хотел бы, чтобы каждый ведущий университет имел зарубежного партнера и дипломы двойного признания»).

**Дмитрий Табачник рассказал
представителям общественности о
развитии образовательной сферы
28 марта**

Сегодня в Клубе Кабинета Министров состоялась встреча Министра образования и науки Дмитрия Табачника с членами Совета председателей общественных советов при органах исполнительной власти.

Во встрече приняли участие руководители общественных советов при

Министерстве образования и науки, Министерстве энергетики и угольной промышленности, Государственного агентства по энергоэффективности и энергосбережению, Государственной службе горного надзора и промышленной безопасности, Государственной службе молодежи и спорта, Государственной службе интеллектуальной собственности, Государственной инспекции учебных заведений, Государственной инспекции ядерного регулирования

Во время встречи Дмитрий Табачник проинформировал присутствующих об основных достижениях Министерства в 2010-2012 годах и приоритетные направления развития образовательной отрасли на 2013-2014 годы.

В частности, Министр рассказал, что начиная с августа 2010 года, начался «крестовый поход» за возвращение дошкольных учебных заведений. «Первый «крестовый поход» оказался очень успешным. Количество дошкольных учебных заведений увеличилось на 1345. Из них 906 – новые, а часть – восстановлена работа. Всего за два с небольшим года удалось создать 204 тыс. мест в детских садах. На сегодня дошкольное образование детей в возрасте от трех до шести лет обеспеченно на 85,3%. Евросоюз рекомендует 80-85%. В этом году планируется создать еще 50 тыс. мест в дошкольных учебных заведениях. Приятно, что пятилеток в 20 регионах охвачено 100% дошкольным образованием. В других регионах – более 95%», – отметил Дмитрий Табачник.

Министр образования и науки сообщил, что в общем среднем образовании удалось достичь полноценной реализации государственной программы «Школьный автобус»: «Начиная с 2010 года возобновлены поставки школьных автобусов. По моему мнению, это очень важная программа, которая обеспечивает равный доступ к качественному образованию для детей, проживающих в сельской местности».

Дмитрий Табачник рассказал, что в 2011 году Кабинетом Министров утвержден Государственный стандарт начального общего образования и Государственный стандарт базового полного общего среднего образования. «В официальном документе Совета Европы «Языковая политика Украины: реализация и достижения» новый государственный стандарт Украины квалифицировано как лучший за последние 30 лет во всех странах Европы и назван «лингвистической революцией». Ее смысл в том, что все дети с первого класса начинают изучать иностранный язык. Начиная с пятого класса – изучают второй иностранный язык», – подчеркнул Министр.

Как сообщил Дмитрий Табачник, по инициативе Президента Украины Виктора Януковича удалось заключить уникальный договор между Украи-

ной и Китайской Народной Республикой, согласно которому почти 25 тыс. компьютеров направлено в школы Украины.

Кроме того, Министр отметил, что оправдался эксперимент, которому два года, когда разрешили некоторым профессионально-техническим учебным заведениям лучших учеников готовить по программе младшего специалиста. «Также среди достижений – создание вместе с работодателями новых стандартов. Уже утверждено 259 профессиональных стандартов», – сказал Дмитрий Табачник.

По словам министра, в последние три года увеличивается количество иностранных студентов: «На сегодня в Украине обучается почти 61 тыс. иностранцев».

Продолжая тему высшего образования, Дмитрий Табачник проинформировал о введенном правительством с 2011 года программу стажировки студентов и аспирантов за рубежом. «В три этапа проводится конкурс. Кабинет Министров утвердил направления подготовки, в частности, это новейшие технологии, биоэнергетика, нанофизика и другие. В 2012 году около 360 человек воспользовались этой программой», – отметил он.

Также Министр очертил основные приоритетные задачи образовательной отрасли на 2013-2014 годы. «Во-первых, хотим завершить большую работу по доступности школьного образования. За два года создать более 100 тыс. мест, чтобы ликвидировать очередь в дошкольные учебные заведения. Второе направление – обеспечить детей по всей стране дошкольным образованием по показателям не ниже Евросоюза. И укреплять материальную базу учебных заведений. В-третьих, завершить программу «Школьный автобус» как реализованную. Также за два года все школы оснастить компьютерами и подключить к сети Интернет. Сохранить и обеспечить развитие внешкольной сети образовательных заведений. После поручения Президента удастся со следующего года учреждения внешкольного образования перенести в «первую корзину», то есть сделать расходы на них защищенными», – рассказал Дмитрий Табачник.

По словам Министра, вместе с работодателями произойдет дальнейшее совершенствование системы развития Национальной рамки квалификаций.

Кроме того, он сообщил, что на заседании Правительства было принято решение относительно предвидения в государственном бюджете на 2014 год новой бюджетной программы на повышение квалификации педагогов высшей школы.

После доклада Министр ответил на вопросы представителей общественных советов.

П'ЯТА КОЛОНА В УКРАЇНІ

*Соромтесь нас, бо ми раби,
Встилайтесь нас, онуки,
Бо ми жили не з боротьби,
А з підлої принуки...*

Д. Павличко

Зачаровуємося дивами прибалтів, поляків, чехів, їздимо до них вкотре на оглядини, а жодного разу не заглиблюємося у витоки й соціальні причини тих див. З міркувань наймитської психології дозволяємо називати себе в Північній Америці Джонами, в Аргентині – Хуанами, у Франції – Жанами, а українцями називатися соромимося. А ось американці, англіїці чи поляки; хоч і на Місяць доберуться, а все ж самі собою залишаться. У своїх спокутах (а частіше – самовиправданнях) посилаємось на історію, яка змусила нас зіцплювати зуби, виробила психологію поступливості, а ще не властиву іншим націям каригідну легковажність, дивовижну байдужість, забудькуватість щодо тих, хто упродовж віків завдавав болю нам або предкам нашим. Царі не б'ються між собою. Не біснுவатий Петро чи коронована повія Катерина, не Леніни чи Сталіни підкорили, скажімо, Україну чи прибалтійські держави, не Єльцин особисто вбивав чеченську вдовичню з дітям, кривди ми зазнавали від «старших братів» загалом...

Посилаємось на несприятливі обставини... Так, ніхто не заперечуватиме, що траплялася сила, супроти якої Україна лишалась безсилою. Були й урагани, що несли її, як крихітну порошокину в куряві. Та урагани не вічні – і від народу, його мужності, мудрості й працьовитості залежало (і залежить!), як їх сприймати і як ними скористатися для свого ж духовного зростання. Іспанський філософ Ортега-і-Гассет у праці «Бунт мас» з цього приводу доречно зауважив: «Нема хибнішого твердження, як те, що нібито «обставини вирішують». Навпаки! Обставини тільки порушують проблеми, стосовно яких треба щось робити. І тут остаточну роль відіграє наш характер, наша вдача».

Ментальність і душа нації формуються значною мірою внаслідок вироблення певних культурно-духовних та соціально-політичних цінностей. Не завжди в тій ментальності домінують винятково здорові риси, але шкідливих розумні нації намагаються якнайшвидше позбутися. Англіїці, наприклад, відмовилися від месіанства, німці затаврували расистську маячню, японці – ізоляціонізм, китайці позбулися одвічного консерватизму. Зате всі вони планомірно упереджували (і роблять це й досі) пріоритети своєї держави, плекали й вирощували зерна згуртованості, одноцільності, а точніше –

націоналізму. І що? Це дало просто небачені наслідки. Японці перетворили свою країну (дуже бідну природними ресурсами, зате «багату» на руйнівні вулкани й землетруси) на одне з найбільших чудес світу. Німеччина за короткий час залікувала рани спустошливої війни, розплатилася з боргами по репатріаціях, домоглася злуки своїх земель – і стала найбагатшою державою в Європі. Націоналісти Південної Кореї самовідданою працею підняли свою країну з відсталості японської колонії до законодавця промислових технологій і обчислювальної техніки... Лише ми, українці, яких колонізатори з дитинства виховували «Йванами без роду та племені», і досі не можемо (та й не намагаємось) розірвати залізні пута, що в'їлися в шкіру та душу, відмовитися від своєї меншовартості, роз'єднаності, врешті-решт, згубного самоїдства. Не вистачає на те ні сміливості, ні колективного розуму. Відсутність всеукраїнської єдиної мети, святої національної ідеї ставала в різні роки причиною нашого підневільля, втрати Україною і своєї, так тяжко вибраної державності, і своїх споконвічних земель – Берестейщини, Таганрозької округи, частини Вороніжчини, Засяння, Холмщини, Перемишлянищини, Стародубщини, Кубані та інших територій. Хіба не українське самоїдство завадило І.Виговському, коли вирішувалася доля України під Конотопом, раз і назавжди покінчити з диктатом Москви: вніс тоді розбрат у козацьке середовище Іван Сірко. Чи забули вже «подвиги» Мартина Пушкаря або Семена Палія? Останній, зрадивши Мазепу, забезпечив фактично перемогу катам України, погромникам Батурина та багатьох інших українських міст і сіл.

Історична інфантильність і безпам'ятство, гонитва за звабливістю хитрих гасел, проголошених «вождем світового пролетаріату», а, власне, підступно розставлених ним пасток призвели до поразки Української держави в 1917-1921 рр. Не зуміли тоді діячі Центральної Ради організувати відсіч північній орді, повірили запевненням сусіда – і вкотре фатально прорухувались. І знову ж не обійшлося без самоїдства – ті ж Юрій Коцюбинський, Григорій Петровський, Віталій Примаков, Щорс, Боженко, Дубенко, Федько, Пархоменко, Скрипник, Чубар, Махно і багато інших, не зовсім чужих нам імен, які, хизуючись перед світом, показували дорогу російським голодним полчищам на «свою» стражденну, обпалену вогнем землю. Без їхньої допомоги (а, власне, національного зрадництва!) боса й голодна Росія навряд чи змогла б окупувати Україну, без хліба, вугілля і промисловості якої не проіснувала б вона і дня. За надані послуги Москва з «вдячністю» відплатила згодом їм сповна: Боженка отруїли, Щорс дістав кулю в потилицю, за наказом Фрунзе Червона армія в Криму розстріляла війська Махна. Така ж доля спіткала й інших «героїв», котрі, замість зміцнювати власну національну державність (УНР), докладали каїнових зусиль до її знищення. Знай на-

ших: били своїх, аби чужі духу боялися! Липинський, наприклад, таврував Грушевського, Петлюру, а Шаповал вергав громи на своїх же співдрузів по Центральній Раді та Директорії. Винниченко також грався долею України, роззброїв її перед навалою «дружественных собратьев», залишив напризволяще «рідну» землю в найлихішу її годину, на догоду власним амбіціям конфліктував з Петлюрою, а коли того підступно знищив московський агент, зігнорували елементарні моральні принципи, виступив на захист убивці.

«Історія – вчителька...» Велика правда в цих словах одного з визначних українських політичних діячів Миколи Сціборського. А правда ця, зауважив він, у тому, що повинні ми «пізнати свої невдачі й помилки та в своїм власнім інтересі їх вистерігатися. Повинні шукати в історії своєї правди, спекатися чужих окулярів і вміти одверто й не боячись нікого пізнати свій власний інтерес і на нім, лише на нім, базуватися».

Уявімо на хвилику: ми врахували слушність порад, кривавим досвідом історії здобутих. А відтак із здобуттям незалежності наша держава мала б відмовитись від усього, що їй заважало будувати Україну для українців. Та ба! Патріотичні сили тоді не зорганізувалися. Ми впилися незалежністю, щодень мітингували, гралися в безмежний демократизм – і водночас не вживали жодних практичних заходів. Чекали манни з неба чи золотої рибки-рятівниці?.. А «посланці» Москви, які залишилися на ними ж катованій землі, на якийсь час припинили, причаїлися, пристосовуючись до кольорів нового прапора, а по тому знову кинулися в бій, посіявши в країні страх за завтрашній день, створили тисячі буденних проблем, породили злочинно-кримінальний світ з його розбоєм і терором, злодіємством і пияцтвом, брехнею і неробством.

Російські великодержавники і далі прагнуть мати Україну своєю сировинно-промисловою базою і продуктовою коморою, а тому приділяють «возз'єднанню» (точніше, – завоюванню України) виняткову увагу. Колиш вони, колонізуючи Україну, видавали це за її «національне визволення», намагалися будь-якою ціною неукраїнський пролетаріат «злити» із українським селом. Адже прийшлий московський пролетаріат у містах становив тоді 90% більшовицьких організацій в Україні, а українське селянство ну ніяк не виявляло симпатій до більшовиків. Це переконливо показав А.Попов у книжці «Жовтень України». Чи не повинні мати це на увазі ті, хто й нині закликає до «єдиної сім'ї», волає за «братерське життя» із «старшим братом»? Та й не тільки волають від імені народу, а, по суті, продають його за 30 срібняків, продають сучасним Погодіним, Шевильовим, Белінським. Мало «неістовий» вчив нас! То послухаймо ще: «Малороссия никогда не была государством, следовательно, и истории, в строгом значении этого слова, не

имела. История Малороссии есть не более, как эпизод в царствовании царя Алексея Михайловича. История Малороссии – это побочная река, впадающая в большую реку русской истории. Малороссия не всегда были племенем и никогда не были народом, а тем более государством... Слившись навеки с единокровной Россией, Малороссия отворила к себе дверь цивилизации, просвещению, науке, от которых дотолі неперодолимою оградою разлучал ее полудикий быт ее». Отже, не предки наші відчинили «двері» в Європу ще задовго до Петра, а Росія милостиво надала нам таку можливість...

Так, нам справді бракує дерева, деяких рідкісних металів, навіть газу й нафти – свого часу з надір України їх нещадно (і безоплатно!), викачали, північні завоювання. Але хоч як би там далі не велося, Росія завжди більше залежатиме від імпорту з України, ніж Україна від експорту з Росії, що обумовлено різною економічною структурою двох держав. І це добре розуміють російські діячі, тому й прагнуть продовжити своє панування в Україні (згадаймо ще свіжі транспаранти на вулицях Москви: «Сльцин, заставь хохлов накормить Россию!»). Осмішують себе російські, а ще більше українські діячі, які заявляють, що «Україна не проживе без Росії», що суверенність її, то аспірації, інтриги галичан. У світі, як відомо, є десятки держав, менших територією і населенням за Україну, і всі вони справді самостійні. Щодо «інтриг», то ні Виговський, ні Мазепа, ні Полуботок, ні, врешті, Петлюра не були галичанами, а Галичина (як і Західна Україна загалом) завжди орієнтувалася на свій материк над Дніпром, на Велику Україну, де творилася основна українська історія, розгорнулися основні бої за відбудову української державності. Тому незалежність України, її самостійне життя – справа всіх українців.

Часто чуємо такі собі «дипломатичні» (а ще більше «цнотливі») застереження: не дратувати північного сусіда, краще, мовляв, співпрацювати з ним, йти на певні поступки в його домаганнях... Так думала одна дівчина, що їхала верхи на тигрі, а закінчила їзду в пазі звіра. Такої думки дотримувався багато хто з українського уряду 20-х рр. і довів Україну до прірви, а сам знайшов свій кінець у вигнанні чи в застінках ОДПУ, в ГУЛАГах, на Колимах й Соловках. Москву – бо, як свідчить історія, не можна ні спровокувати, ні задобрити. Поступитися чимось перед нею – означає заохочувати її просування далі в своїх домаганнях. Бо чому ж би вона мала відмовлятися від своїх замірів, якщо ми самі в цьому їй допомагаємо?

То чи можемо забувати ці красномовні уроки? Чи не пора б нам усім відчувати та однозначно усвідомити, що Росія нині щодо України знову застосувала свою незмінну азіатську стратегію. Знову ведеться цілеспрямований наступ на все українське. Український дух витискується з владних коридорів, з армії, міліції, вузів, шкіл, дитячих садків, культурно-освітніх закладів. Армія

дедалі глибше деморалізується; втрачає боєздатність. Як і в 20-і роки, «палії» в парламенті затримують становлення національної економіки, знову українське господарство пристосовують до потреб «пролетарієв велікоруських», північні політики дедалі нахабніше натискують на Україну через економімічні фактори («краники»). Ще лунають голоси про національну свідомість, але дедалі тихіше; принишк Конгрес української інтелігенції, не чути голосу (вже не дій!) На-родного Руху, передачі на телебаченні заповнені чужою мовою (так виконується 10-а стаття Конституції!) і чужою пропагандою. Антиукраїнським душком заповнений книжковий ринок, російськомовна періодика. Планомірно зникає мирна українська книжка, тихо конають національні газети й журнали, українське кіно. Матеріальне забезпечення громадян «на нулі». Мізерні зарплати: і ті не виплачуються, лиш складаються урядом графіки ліквідації боргованості. Страйкують вчителі, шахтарі, вчені. Лютує «п'ята колона», комуністи й соціалісти. Вперто формується антиукраїнська фронда. Мало не щодня відбуваються з'їзди та мітинги, де виголошуються антиукраїнські і антидержавні промови, приймаються програми відновлення СРСР В Умані, в славній Софіївці (з нагоди її 200-річчя) відновлено колону з імперським, двоголовим орлом, а влада мовчить... Та й ми німуємо, зціпивши зуби, бо забули застереження батьків: «Всі кризи: політична, економічна, культурна – є наслідок кризи національної». Якщо з кінця 80-х аж до 1992-1993 рр. намітився хоч якийсь прогрес щодо «українізації» України, то в наші дні став помітний зворотний рух. Перекоуємося в цьому, відвідавши не донецькі чи одеські, а столичні крамниці, пошти, лікарні, вузи, урядові офіси тощо.

А в нас же є досвід. Згадаймо хоча б постанову ВУЦВК та РНК УРСР від 6 липня 1927 р. «Про забезпечення рівноправності мов та сприяння розвитку української культури», де записано: «За ламання правил цього положення винні підлягають кримінальній відповідальності. Співробітників, що не вживали належних заходів щодо вивчення української мови, а також тих з них, що виявляють негативне відношення до українізації, керівники відповідних установ й організацій адміністративно звільняють, не надаючи вихідної допомоги й без попереджень».

У нас, на жаль, такого закону немає. Ми все продовжуємо термін на «освоєння» державної мови. А дарма. У національній унітарній державі має постійно діяти такий закон. У Франції останнім часом видано постанову, яка забороняє навіть засмічувати національну мову лексикою іноземною. Якби ж так і нам. До яких пір з першої трибуни України будемо чути чужу мову? Чому й досі в Києві пересит російських шкіл, у вузах – російськомовних викладачів? Чому у військових інститутах на вивчення державної мови й культури відводиться така мізерна кількість годин? Чи й далі командири

«російщитимуть» воїнів? Бо сказано ж апостолом: «Коли я молюся чужою мовою, то хоч дух мій молиться, та розуміння моє залишається без плоду!» Держава має передовсім дбати про виховання національної інтелігенції. А відтак вища та середня освіти мають бути переведені виключно на державну мову. Але й досі цілеспрямованої державної культурної політики в Україні не вироблено, національну програму освіти не виконуємо. Культура наша має великі скарби, які невдовзі в усьому світі будуть студіювати так само, як ми студіюємо Шіллера, Данте, Шекспіра, Сервантеса. Бо досить мати «Слово о полку Ігоревім», Тараса Шевченка, Івана Франка і Лесю Українку, щоб стати на рівні з літературами великих народів. Досить мати таких митців, як: В. Боровиковський, Г. Нарбут, О. Новаківський, Холодний; таких композиторів, як: Д. Бортнянський, А. Ведель, М. Лисенко, вчених, як: М. Грушевський, І. Пулюй, І. Горбачевський, В. Вернадський; таких церковних діячів, як: А. Шептицький, І. Огієнко (і все це за умов недержавного існування), щоб мати право на визнання всього світу.

У молодій незалежній державі для становлення й укріплення державності не використовується такий могутній пропагандистсько-агітаційний потенціал, яким є вчені-гуманітарники, викладачі вузів, технікумів і середніх шкіл. Невже відпала потреба нести в маси правду про рідний край, його стражденню історію, сплюндровану культуру? Чи, можливо, вже покінчено з манкуртством, прислужництвом?

Час і нам чорне назвати чорним, а українцям у своїй державі зайняти належне, забезпечене їм Декларацією, Конституцією та й простою логікою речей провідне становище. У Декларації про державний суверенітет України записано: «Україна як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією свого невід'ємного права на самовизначення».

Чи не пора вже всім чесним і відданим Україні людям зайнятися порятунком честі своєї Держави?!

Досить поетичних плачів, благань, молитовних звернень. Народжуймо силу, гартуймо волю, формуймо міць. Забудьмо думати, що волю Україні дасть ласка міжнародної демократії. Ніде не знайдемо порятунку: ні в передпокоях НАТО, ні в сітях СНД. Брязкіт нових кайданів повинен згуртувати усіх – і націоналістів, і республіканців, і демократів, і соціалістів, – злитися в єдиний моноліт. Українцям треба навчитися жити разом так, як вміли вони впродовж тривалого часу терпіти й відстоювати свою волю до незалежності. Треба, щоб держава наша жила в серці кожного українця, його почуваннях, щоденній практиці. Тільки за цієї умови позбудемось нарешті тавра раба.

академік Дубина М.І.

УГОДА З ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИМ УНІВЕРСИТЕТОМ М. СКАЛИЯ

Геннадій Варламов та Хейда Шварцзова

22 березня НТУУ «КПІ» відвідала делегація Центрально-європейського університету .Скалиця та Університету м.Кошице (Словацька Республіка) у складі ректора Центрально-Європейського університету м. Скалиця та Університету м. Кошице (Словацька республіка) у складі ректора Центрально-Європейського університету м.Скалиця Хейди Шварцзової, директора освітнього центру Університету м.Кошице Татіани Вархолової та представника Університету м.Кошице Михайла Вархола.

Гості зустрілися з проректором з навчально-виховної роботи НТУУ «КПІ» Геннадієм Варламовим та проректором з міжнародних зв'язків НТУУ «КПІ» Сергієм Сидоренком. Під час бесіди обговорювалися питання налагодження співпраці між Центрально-Європейським університетом м.Скалиця та НТУУ «КПІ» й розширення контактів з Університетом м. Кошице. Ректор Центрально-Європейського університету м.Скалиця Хейда Шварцзова запропонувала започаткувати підготовку фахівців за програмою подвійного диплома (паралельного навчання): студенти, що навчатимуться за цією програмою, зможуть отримати диплом університету, який вона очолює, та НТУУ «КПІ». При цьому мають використовуватися новітні телекомунікаційні технології, що дозволяють забезпечувати дистанційне навчання. У ході зустрічі її учасники обмінялися інформацією та друкованими матеріалами про університети, які вони представляють, напрями підготовки фахівців та особливості організації в них навчального процесу.

Перемовини завершилися підписанням Угоди про співпрацю між НТУУ «КПІ» та Центрально-Європейським університетом м. Скалиця. Від імені КПІ документ підписав проректор з навчально-виховної роботи Геннадій Варламов.

З газети «Київський Політехнік»

ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПЕРЕКОС ТА НЕЕФЕКТИВНІСТЬ «АКАДЕМІЧНОЇ» НАУКИ В АНАЛІЗІ ВІД ДЕРЖКОМІНОВАЦІЙ

Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України та Український інститут науково-технічної і економічної інформації опублікували Аналітичну довідку: Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отрима...

Ось деякі неофіційні висновки, які можна зробити з цього документу:

1. Україна витрачає на чисте RandD менше грошей, ніж, наприклад Білорусь, кризова Греція, Марокко...

На фінансування досліджень і розробок у 2011 р. із загального фонду державного бюджету виділено 3528,94 млн. грн. (435 млн американських доларів)

2. НАН залишається монополістом на науковому просторі України.

3. Україна залишається аграрною країною (Витрати на дослідження в Академії аграрних наук більші, ніж в університетах)

Із 22 головних розпорядників, під координацією яких організації проводили дослідження і розробки за пріоритетними напрямками, найбільші частки видатків на ДІР мали НАН(58,5%), НААН- (12,7%) і МОНмолодь-спорт- ШБ

4. Витрати на фундаментальну науку становлять майже 3/4 витрат.

Найбільшу частку видатків (67,4%) у загальному обсязі фінансування ДІР за пріоритетними напрямками витрачено на фундаментальні дослідження; 25,6% – на прикладні дослідження і розробки, виконані у рамках базового фінансування наукових установ та ВНЗ.

5. При фінансуванні у майже 60% витрат НАН продукує лише неповних 40% наукової продукції, в той час як установи МОН значно ефективніші (24% НТП при 12 % фінансування), крім того університети мають значно більший відсоток впровадження!

Найбільші частки створеної НТП належать НАН- 38,4% (із 3462 одиниць створеної НТП впроваджено 43,8%), МОНмолодьспорту- 24,2% (2180 та 85,1%) відповідно) та НААН-13,2% (1188 та 46,2%)

6. Державні цільові програми хронічно недофінансовуються.

Неприпустимо малою є частка видатків державного бюджету на проекти ДЦНТП і роботи з розробки новітніх технологій за державним замовленням, що становить лише 6,0 % видатків на ДІР за пріоритетними напрямками.

7. Чимало державних установ займаються «дослідженнями» які не відповідають пріоритетним напрямкам. Так аж на цілих 0% витратили на прі-

оритетні для держави дослідження такі «наукові» установи як Державне управління справами (витратило 46 млн. грн), Міністерство культури України (7,3 млн), Міністерство соціальної політики України (17,3 млн), Державна служба статистики України (1,7 млн), Міністерство надзвичайних ситуацій України (11,9 млн), Мінфін (60,8 млн), Мінюст (7,6 млн), Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (3,4 млн) .

Вони творять Академію наук вищої освіти України

ПОГЛЯД КРІЗЬ РОКИ

Ще малим хлопцем я часто мріяв про Київ. Не міг уявити як виглядає це місто. Уявлялось воно мені обов'язково з Богданом Хмельницьким на коні, з церковним дзвоном і співом.

Закінчивши вище навчання, я знову подумав про нього. Тапер уже в практичному плані. Але робота знову завадила. Працював у школі. Багато уроків, виїзди на польові роботи в навколишні сільськогосподарські артілі тощо. Нагадав він про себе раз на уроці в 9-му класі. Я почав декларувати один з віршів Шевченко і збився на половині. І відтоді почав повторювати вузівську програму. І десь на другий рік 1959 року відчув, що матеріал порівняно знаю. І тоді поїхав до Києва поступати в аспірантуру. Віддав документи до університету ім. Т.Шевченка. Дні пролетіли швидко і нас шестеро зобралося на першому поверсі червоного корпусу в чеканні екзаменаторів. Аж ось і вони: акад. П.М.Попов, Н.Й.Жук і доцент Ф.Я.Шолом. Розмовляють, сміються з чотирма претендентами, бо вони, бач, випускники КДУ. Тільки нас двоє: я і М.Пазяк – чужаки. Він закінчив Чернівецький університет, а я Львівський пединститут. Сідаємо в аудиторії чи не в 205-ій. Одержали питання. Знаю добре відповідь на 2 питання, третє з давньої літератури – знаю не так глибоко. Ще перед іспитом Ф.Я.Шолом оголосив, що університету було б бажано взяти аспіранта з давньої літератури, хоч в оголошенні було вказано, що з літератури ХХ ст. Тьохнуло серце і впали руки. Та треба відповідати: моя черга. Ясно, що Ф.Я.Шолом допитувався деталей з третього питання. І тут, на щастя, втрутилась Ніна Йосипівна. Я відчув теплоту в її голосі. Відповів. Набрав найбільше число балів. Тільки в Михайла Грица було на одиницю менше. А через два тижні отримую листа. Я прийнятий до аспірантури. Мій науковий керівник – М.П.Комишанченко, дослідник літературної науки ХІХ – ХХ століть. Пробіг верхів'ям дерев час – і я вже влаштовуюсь в гуртожитку. Мешкав в кімнаті з двома Героями Радянського Союзу – Павлом Романчуком, і Олегом Мойсєєвим. Квитки в кіно і театр було забезпечено: Героям поза чергою продавали. Через якийсь час Арсен Олексійович запропонував мені очолити шевченківську експедицію. 15 кращих студентів склали її основу. Відвідуємо шевченківські місця в Київській, Черкаській і Чернігівській областях. Багато переказів, матеріальних речей. Люди діляться з нами всім, що мають. І Драч, С.Зінчук, В.Сак написали десятки перекладів, які згодом друкувалися в журналах і газетах. І я опублікував два нариси про експедицію. Кафедра історії української літератури, і я, як її керівник були дуже задоволені наслідками експедиції. На базі матеріалів цієї експедиції було підготовлено кабінет шевченкознавства. Кабінет дещо переоформили в 1993 році – і матеріал десь дівся, а кабінет і досі працює. Зберігся тому і деякий матеріал

тогочасних двох експедицій, яких, до речі я очолював. Щиро, по-батьківському дякував мені за них Арсен Олексійович, відомий літературознавець і письменник, сердечно дякував. Зачитувався я його книгою про Лесю Українку, а роман «Вербівчани» навіть рецензував одній з газет. Впродовж трьох років відчував теплоту ставлення Ніни Йосиповни і дякував їй подумки. Читав її статті, наукові праці, а коли ж їй присвоїли звання професора, ми з моїм другом Миколою Гнатюком співали пісню про «новину», яка повідомляла про народження нового професора: Ніни Жук.

Вимогливо і якось по дружньому чітко і тепло цікавилась моїми успіхами Галина Кіндратівна Скляренко, одна з найбільших майстрів дослідників віршування. Вона і читала повністю мою дисертацію і правила окремі речення, підказувала мені і перевіряла виконання. Спасибі їй за це. І Валентина Миколаївна Поважна якраз тоді видала свою монографію про Франкову оцінку української літератури. Я їй досі горжусь дружбаю з Іллею Скрипником, дякуючи йому і за зауваження і дружні поради. Товаришували ми з Всеволодом Недільком, автором і методистом української літератури, ніяк не міг, щоправда, налагодити стосунків з Павлом Сіренком. Все те було давно. Відтоді пройшло багато років. Час спростив негідне і нагадав про добре. І нині згадую Арсена Іщука, Галину Сидоренко та Ніну Жук, Іллю Скрипника – людей чудових і фахівців глибоких. Дай боже щоб їх життєвий і творчий досвід ширився, як приклад молодим.

**Микола Дубина, доктор
філологічних наук, професор**

Засідання кафедри літератури КНУ ім.. Т.Шевченка

**АКАДЕМІЯ НАУК
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

**UKRAINIAN
HIGHER EDUCATION
ACADEMY OF SCIENCES**

01054, м. Київ, вул. Тургенєвська, 11, офіс 1.1; тел-факс: (044) 486-89-16; e-mail: anvuz@ukr.net.

Академіку-секретарю відділення _____

Шановний _____!

У цьому році виповнюється п'ять (ювілейних) років з Дня проведення Загальнонаціонального проекту «Флагмани освіти і науки України» де було відзначено близько 1500 кращих представників галузі, рекомендованих органами державного управління, Міністерством освіти і науки АР Крим, обласними, міськими та районними управліннями освіти. Це заслужені працівники освіти України та заслужені діячі науки і техніки, вчені, народні вчителі, ветерани праці й обдаровані діти, заклади освіти та науки.

Загальнонаціональний проект проходить за підтримки Адміністрації Президента та Верховної Ради України. Організаторами Проекту є Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України та Український видавничий центр «Галактика-С». Почесним головою є Радник, Спеціальний уповноважений Прем'єр-міністра України Анатолій Володимирович Толстоухов.

Проведення такого масштабного заходу та щорічне відзначення флагманів освіти і науки – це стимул до нових звершень і забезпечення істотного зростання якості навчання молоді, її інтелектуального потенціалу. Спільні зусилля на теренах освітньої галузі обов'язково дадуть добрі паростки на ниві розбудови й процвітання України. Інформація про стан і перспективи роботи освітянської та наукової когорти, що розміщена на сторінках видання «Флагмани освіти і науки України», представляє великий інтерес широкого кола суспільства.

Секретаріат Президії АН ВО України просить Вас розглянути кандидатури найкращих академіків, які заслуговують вказаної вище нагороди та надати нам електронну пошту для затвердження на Президії. Одночасно інформуємо Вас, що вартість інформації яка буде розміщена на 2 аркушах видання «Флагмани освіти і науки України» на державній та англійській мовах для однієї особи складає 3000 грн., а колективу – 5000 грн.

**Президент АН ВО України,
д.філ.н., академік, професор**

М.І. Дубина

**Гол. вчений секретар АН ВО України,
Віце-президент, акад. АН ВО України,
д.м.н., професор**

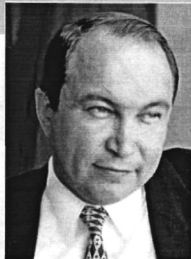
С.І. Табачніков

ЗА ПІДТРИМКИ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ, ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Ювілейна Загальнонаціональна акція «ФЛАГМАНИ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ»

ОРГАНІЗАТОРИ: МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ,
УКРАЇНСЬКИЙ ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР «ГАЛАКТИКА-С»

Ювілейна Загальнонаціональна акція «Флагмани освіти і науки України» покликана та спрямована на багатогранне висвітлення історії навчальних закладів і наукових установ, на планування тих, хто скромно і працює навчав та виховує молоде покоління.

Помірковані та виважені кроки діючої влади обов'язково повернуть повагу до професії педагога, і це сприятиме позитивним зрушенням у сфері освіти, науки, справи модернізації суспільства. Бажаю усім переможцям, призерам, а також організаторам і меценатам Загальнонаціональної акції «Флагмани освіти і науки України» високих звершень в ім'я Вітчизни, творчого натхнення і подальших успіхів.

Почесний голова
Загальнонаціональної акції
«Флагмани освіти і науки України»,
Радник, Спеціальний уповноважений
Прем'єр-міністра України

Анатолій ТОЛСТОУХОВ

Я щиро вітаю проведення V-го ювілейного представницького заходу, який привертає увагу спільноти до стану і перспектив розвитку освітянської та наукової сфер України.

Сьогодні необхідно винести на державний рівень обговорення та прийняття рішення щодо проблематики роботи та перспектив розвитку навчальних закладів і наукових установ, розширити ділові контакти, покращити професійну діяльність та впроваджувати новітні технології.

Проведення такого заходу є підтвердженням важливості справи, якій ви віддасте сили, енергію, досвід, знання.

Міністр освіти і науки,
молоді та спорту України

Дмитро ТАБАЧНИК

З відгуків про Загальнонаціональну акцію «Флагмани освіти і науки України»...

• Урочистість проведення Загальнонаціональної акції «Флагмани освіти і науки України» тривала лише дві години, а її відлуння звучить і буде звучати ще дуже довго. Ми привезли гарний подарунок усім освітянам області до Дня працівника освіти – свідчення, що наші колегі гідні нагород і відчуженості.

Начальник Управління освіти Кіровоградської міської ради

А. КОСТЕНКО

• Дякуємо Вам за небайдужість до освітянської щоденної праці та визнання її значущості. Зустрічі з учительською інтелігенцією, елітою освіти, спілкування з колегами та науковцями, урочистий пафос заходу залишили незабутні спогади в серцях і змістовні презентації у книжці.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ДЕЛЕГАЦІЯ

• Дякуємо організаторам Загальнонаціональної акції «Флагмани освіти і науки України» за відзначення кращих колективів і чітку організацію проведення заходу.

Начальник Управління освіти Херсонської міської ради

Ю. НІКОНОВ

• Опікуючи інформативне значення видання сайд підкреслити, що матеріали, розміщені на сторінках, безсумнівно, представляють інтерес не тільки для працівників освітньої галузі, а й для широкого кола читачів.

Ректор Чорноморського державного університету імені Петра Могили

А. КЛИМЕНКО

• Це, дійсно, той захід, якого не вистачало в Україні. Живе спілкування з колегами, підтримка представників влади надихає творити, розвивати, сподіватися.

Директор Станіславської ЗОШ І–ІІІ ступенів імені К. Й. Голуборядка

С. КВАДРИЦІУС

• Надзвичайно важлива для справи освіти й виховання молоді Загальнонаціональна акція, безперечно спільними зусиллями, дасть добрі паростки на ниві розбудови й процвітання України.

Директор Львівського коледжу Львівського НАУ

І. ФЛАС

• Проведення конкурсу такого рівня доцільне, адже це поширення інформації про навчальні заклади на всю Україну, що піднімає престиж освіти і тих, хто гордо носить звання «Флагман освіти і науки України».

Директор Городищенської гімназії

С. СТАНИЦЯ

• Акція стала стимулом до нових звершень. Вона забезпечує істотне зростання якості навчання молоді, її інтелектуального, культурного і духовного потенціалу, що, в свою чергу, дасть можливість підготувати високоосвічених фахівців народного господарства України.

Директор Донецького гірничого обласного базового технікуму імені Є. Т. Абакумова

О. ЗАЙЦЕВ

Директор Шахтарського технікуму ДонНУЕТ імені м. Туган-Барановського

В. АНДРЕЄВА

Загальнонаціональна акція «Флагмани освіти і науки України» проводиться впр'яте з метою гідного представлення позитивного іміджу провідних навчальних і наукових закладів України, роботи діячів науки й освіти, а також відзначення і вшанування кращих представників галузі.

За чотири роки було відзначено близько 1500 кращих представників галузі. Цей захід сприяє ознайомленню з позитивним досвідом роботи кращих навчальних закладів та наукових установ, а також спонукає до прагнення досягти нових вершин професійної майстерності.

Основними експертами Акції є обласні, міські управління освіти і науки та громадські об'єднання, які рекомендують до участі кращі освітні та наукові установи, провідних науковців, освітян, обдарованих дітей, ветеранів праці.

Згідно Положень Організаційного комітету вони відзначаються грамотами та медалями «Флагман освіти і науки України».

Інформація про флагманів розміщується в презентаційному виданні «Флагмани освіти і науки України». Ця книга є своєрідним містком дружби між представниками галузі, що діляться своїми напрацюваннями, досягненнями, новаторськими ідеями, нестандартними підходами до вирішення певних завдань.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПОРЯДОК ПРЕДСТАВЛЕННЯ ДО ВІДЗНАКИ

1. Грамотою, медаллю «Флагман освіти і науки України» нагороджуються освітяни та науковці, що увійшли до рейтингу «Кращі представники галузі», проведеного Організаційним комітетом.

2. Подання про висунення кандидатів на здобуття нагороди надсилається до Українського видавничого центру «Галактика-С».

3. Інформація про лауреатів Загальнонаціональної акції «Флагмани освіти і науки України» буде зібрана в іміджевому виданні «Флагмани освіти і науки України».

4. Інформацію про Акцію викладено на сайті:
galaktika-s.com.ua

ВИМОГИ ТА ПОРЯДОК ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

1. Матеріали надсилаються до УВЦ «Галактика-С» електронною поштою або на оптичних носіях інформації.

2. Фотоматеріали подаються високої якості у форматі JPEG, мінімальний розмір фото – 2 Мб.

3. Текстова інформація надається в електронному вигляді українською мовою у форматі MS Word.

Відповідальний за випуск видання «Флагмани освіти і науки України» УВЦ «Галактика-С»

вул. Ірпінська, 69А, м. Київ, 03179
телефони: (044) 237 0094, 237 5749 телефон/факс: (044) 422 6133
www.galaktika-s.com.ua galaktika2005@gmail.com

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТЮТЮНОПАЛІННЯ І НІКОТИНОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА Й ЛІКУВАННЯ

На сьогоднішній день куріння розглядається Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) як глобальна медико-соціальна проблема: згідно з оцінками фахівців, щорічно від хвороб обумовлених тютюном помирає близько 5 мільйонів чоловік, і, якщо нинішні тенденції поширеності куріння будуть зберігатися, то до 2030 року ця цифра досягне 10 мільйонів [1]. Зростання поширеності куріння, яке відбувається у світі, починаючи з 1975 року, обумовлює кожну десятку смерть серед дорослого населення в цілому і кожну п'яту смерть серед чоловіків. Згідно з даними ВООЗ в цілому в світі з курінням були пов'язані 4,1% втрат здорових років життя [1].

Ситуація з курінням в Україні оцінюється експертами ВООЗ як критична – до паління щорічно долучаються 500 тисяч молодих людей, а кожен третій курить понад 20 років [2]. Кількість курців, особливо серед працездатного населення, є одним з найбільших у країнах Європи: палять 66% чоловічого населення старше 15 років (з них 62% курить щодня, а 4% – епізодично) і 20% жіночого населення (17% – щодня, 3% – епізодично). У чоловіків інтенсивність куріння частіше становить від 10 до 20 сигарет на добу (79,6%), у жінок – до 10 сигарет (71,8%).

Згідно з даними «Глобального опитування дорослого населення про споживання тютюну» (GATS) [2], який проводився в рамках співпраці уряду України із Всесвітньою організацією охорони здоров'я, поширеність щоденного куріння за останні 5 років в Україні знизилася на 27%. Якщо в 2005 році щодня в Україні курили 14,1 млн. осіб, з них 10,7 млн. чоловіків (62,3%) і 3,4 млн. жінок (16,7%), то в 2010 р. кількість щоденних курців в Україні знизилася до 10,2 млн. чоловік (8,3 млн. чоловіків і 1,9 млн. жінок). За стандартизованим показником поширеності куріння серед дорослих у 2006 році (45%) Україна займала четверте місце в світі, поступаючись лише Греції, Науру та Росії. У 2009 році цей показник зменшився до 32% і тепер Україна ділить 24-29 місця разом з Непалом, Іспанією, Сербією, Тунісом і Соломоновими островами (з 147 країн, по яких є дані). За стандартизованим показником поширеності куріння серед чоловіків у 2006 році (65%) Україна поступалася лише Росії, а в 2009 році цей показник зменшився до 50% і тепер Україна ділить 14-17 місця разом з Латвією, Литвою та Малайзією [3].

У 2010 році був прийнятий Закон України «Про заходи щодо поперед-

ження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» № 1824-VI: повна заборона реклами тютюну, забезпечення виконання законодавства щодо захисту людей від тютюнового диму, подальше підвищення тютюнових акцизів, організація системи допомоги у припиненні куріння буде сприятиме зменшенню його поширеність. Крім того, виробництво сигарет в Україні за перше півріччя 2011 року скоротилося на 16% порівняно з обсягом, виробленим за аналогічний період 2010 року [2].

Відмова від куріння, як і від інших форм споживання тютюну, проблематична внаслідок адиктивних властивостей нікотину. За даними Королівського коледжу лікарів Великобританії, залежність від нікотину сильніше, ніж від героїну [4]. У преамбулі Рамкової конвенції ВООЗ по боротьбі проти тютюну [5] сказано: «... сигарети і деякі інші вироби, що містять тютюн, є високотехнологічними виробами, розробленими таким чином, щоб створювати і підтримувати залежність, і що багато компонентів, які містяться в них, та дим є фармакологічно активними, токсичними, мутагенними і канцерогенними, а також що залежність від тютюну класифікується в основних міжнародних класифікаціях хвороб як окремий розлад (F-17)».

У розвитку і становленні тютюнової залежності можна виділити кілька етапів: цікавість до сигарети, яка призводить до спроб закурити (зазвичай відбувається в дитячому або підлітковому віці); гра з сигаретою (періодичне куріння, становлення звички тютюнопаління); епізодично-ситуаційне куріння (паління тільки в певних ситуаціях: у компаніях, за якимось певним заняттям, або навпаки, коли нічим зайнятися і при очікуванні); регулярне звичне куріння (паління кожен день, вже в більшому числі ситуацій, але не більше 10 сигарет); регулярне залежне куріння (паління стає регулярним, щоденним, в день викурюється 10-20 сигарет); виражена тютюнова залежність (викурюється більше 20 сигарет на день, курцеві важко обходитися без куріння більше години).

Тютюнова залежність починає проявлятися дуже швидко з появою регулярності куріння. Вважається, що перші ознаки «нікотинового голоду» починають проявлятися, якщо людина викурює 5 сигарет протягом тижня (1 сигарету в день). У дітей і підлітків звикання до нікотину відбувається в 2-3 рази швидше, ніж у дорослих.

WHO, World Bank, Tobacco Control [5] визнає важливість боротьби з тютюновою залежністю серед різних груп населення для зниження поширеності тютюнозалежних хвороб і пов'язаних з ними смертей і ідентифікував 6 ефективних напрямків: контроль куріння, збільшення ціни на сигарети та іншу тютюнову продукцію, обмеження і заборона куріння в громадських

місцях, поліпшення інформації, включаючи проведення кампаній, використання засобів масової інформації [6]. Після введення у Франції в 2008 році в дію заборони на куріння в громадських місцях, надходження до відділень інтенсивної терапії пацієнтів з інфарктом міокарда знизилося на 15%, а в Італії, після аналогічного введення в січні 2005 р. число випадків гострої коронарної недостатності серед осіб у віці 35-64 років знизилося на 11,2%. У країнах, де така політика не проводиться, продовжується зростання тютюнопаління та, відповідно, смертності від цих захворювань [7].

Куріння є коригувемим фактором ризику [7,8] щодо цілого ряду захворювань дихальної та серцево-судинної систем, органів шлунково-кишкового тракту, онкологічних захворювань, різної патології у немовлят, аж до загибелі плоду, у курців-матерів, а також може обтяжувати перебіг інших, не обумовлених палінням, хвороб, погіршуючи прогноз і якість життя [9].

В останні роки велике значення надається пасивному курінню [10]. Вдихання вторинного диму на 60% збільшує ризик захворювань серця і судин і на 22-32% підвищує ймовірність виникнення раку органів дихання [11]. Боковий потік диму, що виділяється сигаретою поза моменту затягування, в 4 рази більш канцерогенний ніж той, що вдихається [10, 11]. Приблизно 25% раку легенів у некурящих осіб дослідники пов'язують з пасивним курінням [12]: дружини завзятих курців страждають від раку легенів удвічі частіше, ніж дружини некурящих чоловіків. Щорічно близько 50 млн. жінок вимушено вдихають тютюновий дим в період вагітності, що може стати причиною недоношеності, викидня і загибелі плоду на пізніх термінах. За даними ВООЗ, кожна друга дитина у світі, в тій чи іншій мірі, є пасивним курцем [13]. Діти курців частіше страждають на гострі респіраторні захворювання і бронхіальну астму, відстають від однолітків у навчанні та фізичному розвитку [13].

Один з найважливіших пунктів боротьби з тютюнопалінням – широке впровадження в практику методів боротьби з ніотиновою залежністю, ефективність яких підтверджена за сучасними критеріями в рандомізованих контрольованих випробуваннях, мета-аналізах, систематичних оглядах. Більшість курців хочуть кинути палити і намагалися робити це неодноразово. Так, близько 28% курців чоловіків та 7% жінок серйозно намагаються кинути палити, але вдається це лише 9% чоловіків і 2% жінок [14].

У рекомендаціях з лікування тютюнопаління та ніотинової залежності [15, 16] виділяють 10 ключових моментів, які необхідно враховувати в практичній діяльності:

1. Залежність від тютюну – хронічне захворювання, яке часто вимагає повторних втручань і неодноразових спроб припинення куріння. Існують,

однак, ефективні методи лікування, які можуть істотно підвищити ймовірність тривалої відмови від куріння.

2. Необхідно, щоб клініцисти і фахівці системи охорони здоров'я постійно визначали і документували статус тютюнопаління та лікували кожного курця.

3. Лікування тютюнової залежності ефективно в широкому діапазоні субпопуляцій (стать, вік, стан здоров'я, освітній рівень і т.д.). Клініцисти мають заохочувати бажання кожного пацієнта зробити спробу припинити куріння, надавати відповідні консультації і рекомендувати медикаменти, ефективність яких доведена.

4. Короткі курси лікування ніотинової залежності ефективні. Клініцисти повинні запропонувати кожному пацієнтові, який палить, хоча б нетривалий лікування методами, ефективними з позицій доказової медицини.

5. Індивідуальні, групові і телефонні консультації ефективні, та їх результативність підвищується в міру інтенсифікації лікування (медикаментозного).

6. Існує ряд медикаментів з доведеною ефективністю в лікуванні ніотинової залежності, і клініцист повинен докласти всіх зусиль для їх використання пацієнтами, які намагаються відмовитися від куріння, за винятком випадків, коли є медичні протипоказання чи мова йде про особливі групах, в яких дані про ефективність недостатні (вагітні, особи, що вживають жувальний і нюхальний тютюн, мало курящі і підлітки).

Сім препаратів першого ряду (перші 5 містять нікотин) достовірно збільшують ймовірність тривалої відмови від паління: жувальна гумка, що містить нікотин; ніотиновий інгалятор; льодяники, що містять нікотин; назальний спрей, що містить нікотин; пластир, що містить нікотин; варениклін і бупропіон.

Клініцист повинен також розглядати можливість застосування комбінацій препаратів у тих випадках, коли монотерапія недостатньо ефективна.

7. Консультації та медикаментозна терапія ефективні окремо для лікування ніотинової залежності, але в комбінації їх ефективність підвищується. Тому клініцисти повинні намагатися, щоб кожен пацієнт отримував як консультативну, так і медикаментозну допомогу.

8. Телефонні консультації з питань припинення куріння ефективні в широких верствах населення і дозволяють значно розширити коло пацієнтів. Тому лікарі і працівники системи охорони здоров'я повинні впроваджувати цей метод в повсякденну практику.

9. Якщо палить в даний час не схильний зробити спробу припинити куріння, необхідно мотивувати його на такі спроби в майбутньому.

10. Лікування нікотинової залежності ефективно як клінічно, так і економічно. Безкоштовне для пацієнта забезпечення консультаціями та медикаментами для лікування нікотинової залежності підвищує ймовірність успішного результату.

Дані мета-аналізу, який порівнював ефективність препаратів, які не містять нікотин, – бупропиона і вареникліна, свідчать про істотну і достовірно більшу ефективність останнього [16, 17]. Особи які приймали варениклін більш ніж в 2 рази частіше припиняли курити, ніж ті, які приймали бупропіон.

Нікотинова замісна терапія. Труднощі відмови від куріння пов'язані з проблемою подолання синдрому відміни нікотину, який супроводжується такими симптомами, як тривога, дратівливість, неспокій, погіршення концентрації уваги, підвищення апетиту, бажання вжити тютюн. Метод нікотинової замісної терапії (НЗТ) забезпечує надходження в організм чистого нікотину в дозуванні, якого цілком достатньо для подолання синдрому відміни, зниження потягу до куріння, що в свою чергу підвищує шанси успішної відмови від куріння.

В даний час НЗТ доступна в різних формах, які відрізняються за способом введення і швидкістю абсорбції. Засоби заміщення нікотину пропонуються у вигляді жувальної гумки, таблеток, ледяників, трансдермальних систем (нашкірні пластри), буккальних і назальних інгаляторів. Метааналіз більше 100 клінічних контрольованих досліджень показав, що всі форми НЗТ є приблизно рівною мірою ефективними засобами для припинення куріння [18]. Ефективність НЗТ вище на тлі інтенсивної психотерапевтичної підтримки. Вибір типу НЗТ залежить від таких характеристик, як схема прийому, чутливість пацієнта до побічних ефектів, уподобання і доступність НЗТ. Досліджень з комбінуванню різних видів НЗТ проведено недостатньо. Підвищення ефективності лікування шляхом комбінування нікотинового пластиру з іншими видами НЗТ не знайшло підтвердження.

З клінічної точки зору для відмови від куріння існують ефективні методи. У метааналізах деякі антидепресанти збільшують частоту відмови від куріння, що ще більше підтверджує близькість синдромів відміни нікотину і депресії [18]. Наприклад, застосування бупропіону і нортриптиліну вдвічі збільшує частоту відмови від куріння. Застосування СИЗЗС (5 досліджень) та венлафаксину (1 дослідження) не викликає тривалого ефекту [19]. У контрольованих дослідженнях підтверджено ефективність індивідуальних поведінкових консультацій у формуванні відмови від куріння, при цьому короточасні впливи виявилися так само ефективні, як і більш інтенсивні [20].

У дослідженні 1025 осіб, які курять, порівнювали ефективність препаратів варениклін, бупропіон і плацебо у поєднанні з консультуванням [21].

Встановлено, що показники відмови від куріння на 9-12-му тижні склали 44% у групі варенікліна, 17,7% – у групі плацебо і 29,5% – у групі бупропіна. В іншому дослідженні 1027 осіб, які курять, протягом 12 тижнів призначали вареніклін, бупропіон або плацебо. За 4 тижні терапії відмовилися від сигарет 43,9% осіб, які приймали вареніклін, проти 17,6% і 29,8% у групах плацебо і бупропіона (відмінності статистично достовірні) [22]. У дослідженні ефекту варенікліна в порівнянні з плацебо у 1236 курців було встановлено, що після 12 тижнів прийому препарату відмова від куріння в групі варенікліна зберігалася достовірно частіше, ніж у групі плацебо: 70,5% проти 49,6% [23]. Крім того, є дані про зниження на тлі прийому варенікліна потреби в прийомі алкоголю [23].

На підставі метааналізу п'яти рандомізованих досліджень з загальною чисельністю вибірки 861 осіб проведена оцінка ефективності нортриптиліну для полегшення відмови від куріння в порівнянні з препаратом бупропіон і плацебо [24]. Встановлено, що порівнянно з плацебо нортриптилін має достовірно більш високу ефективність. Найбільші відмінності між нортриптиліном і плацебо спостерігалися в перші місяці припинення куріння. Показник синдрому відміни в групі, що приймала бупропіон, був вище в порівнянні з групою нортриптиліну, проте ці відмінності не були статистично достовірними. Враховуючи результати даного дослідження, можна рекомендувати нортриптилін в якості резервного препарату на початковому етапі припинення куріння у осіб, резистентних до інших лікарських засобів.

Психотерапевтична корекція тютюнової залежності. У ході численних досліджень (31 РКВ, 26000 учасників) оцінювалася ефективність консультацій про необхідність і способи відмови від куріння, які проводили лікарі загальної практики в лікарнях і поліклініках, медико-санітарних частин на виробництві та в навчальних закладах. Просто поради лікарів сприяють збільшенню числа осіб, що кинули палити, у 1,69 рази. Консультації медичних сестер також сприяли відмові від куріння, тоді як колективні лекції про користь здорового способу життя і шкоду куріння виявилися малоефективними. Після консультації або поради лікаря частота відмови від куріння у залежних становить 10% [25].

Огляд 9 РКВ продемонстрував в 1,55 рази більшу ефективність індивідуальних сеансів психотерапії в порівнянні з короткою консультацією та порадою лікаря загальної практики. Групова психотерапія виявилася більш ефективною ніж посібники для самостійної роботи, але була не набагато краще за інші втручання, які засновані на особистому контакті з лікарем [25]. А дослідження 24 РКВ не виявило помітного ефекту умовно-рефлекторної терапії, причому як при використанні неспецифічних неприємних по-

дразників, так і при поєднанні з препаратом, що викликає неприємний смак у роті, з димом цигарок. Аверсивна психотерапія (швидке куріння, швидке вдихання і т.д.) збільшує частоту відмови від куріння. При когнітивно-поведінкової психотерапії частота повної відмови від куріння і збереження утримання від нього становить 15% [25]. Важливим компонентом когнітивно-поведінкової психотерапії є посібники з самодопомоги у вигляді брошур та буклетів, аудіо-та відеокасет, а також комп'ютерних програм та он-лайн інтернет-консультування. У 12 РКВ оцінювалися допомоги по самодопомоги без особистого контакту з лікарем; встановлено, що самостійна робота з посібниками підвищувала частоту відмови від куріння в 1,23 рази. За даними 8 РКВ індивідуально підібрані посібники були в 1,41 рази більш ефективними, ніж універсальні. Показана ефективність поєднання самостійної роботи з посібниками по самодопомоги та консультаціями психотерапевта телефоном в порівнянні з використанням тільки одного з цих методів [26].

Таким чином, на сьогоднішній день можливий вибір препаратів для лікування тютюнопаління та ніотинової залежності, ефективних з позицій доказової медицини – п'ять препаратів для ніотинової замісної терапії) і два, які не містять нікотин – бупропіон і вареніклін. Поєднання призначення ліків з проведенням психотерапевтичної корекції ефективніше, ніж тільки прийом ліків або психотерапія, і до 30% підвищує частоту відмови від куріння у залежних від нікотину осіб.

Очевидно, що головна роль у системі заходів, спрямованих на боротьбу з поширенням тютюнової епідемії, відводиться заходам соціально-економічного та суспільно-політичного характеру, однак, медицина традиційно відіграє виняткову в роль не тільки в лікуванні, але і в профілактиці тютюнової залежності. Завдання кожного медичного працівника, як активного члена суспільства, наділеного спеціальними знаннями, включає: формування навколо себе негативної громадської думки з ставлення до вживання тютюну в будь-якій формі, особливо неповнолітніми; роз'яснення фізіологічного шкоди куріння, включаючи пасивне куріння, та приділяючи особливу увагу створенню «бездимних зон» в оточенні вагітних жінок, дітей і людей, які страждають на важкі хронічні захворювання; цілеспрямовану і продуману діяльність по схилянню пацієнтів, які мають обумовлений курінням високий ризик розвитку ускладнень основного захворювання, назавжди припинити вживання тютюну; інформування та професійну допомогу всім особам, хто самостійно прийняв рішення відмовитися від куріння; формування позитивного образу медичного працівника шляхом відмови від куріння та інших шкідливих звичок, які підривають його особистий авторитет в області пропаганди здорового способу життя та гігієнічних знань.

Література:

1. Косарев, В.В. Тенденции формирования и возможные пути профилактики табачной зависимости (по данным эпидемиологических исследований) / В.В. Косарев, С.А. Бабанов // Пульмонология. 2006. - № 3. - С. 119-124.
2. Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Режим доступа: <http://biz.liga.net/articles/EA100242.html>
4. Режим доступа: Hajerk P. Introduction: recognition and management of some possible consequences of stopping smoking / P.Hajerk // Curr Med Res Opin. - 2009. - Vol. 25 (2). - P. 509—510.
5. Рамочная конвенция по борьбе против табака А/FC/TC/INB6/ 5 ВОЗ. - Женева. 2003.
6. Режим доступа: http://www.who.int/fctc/text_download/ru/index.html
7. Чебаненко, Н.И. Влияние курения на состояние здоровья человека / Н.Н. Чебаненко // Лики Украины. 2003. - № 2. - С. 59-63.
8. Ошакбаев, К.П. Факторы, ассоциированные с табакокурением / К.П. Ошакбаев, Ж. Абылайулы, Т.И. Аманов, Кожобекова Б.Н. // Профилат. заболев, и укрепление здоровья. 2007. - № 2. - С. 22-56.
9. Ибрагимова К. О., Богданова С. Ю. Изучение показателя качества жизни курящих и некурящих студентов-психологов [Электронный ресурс] // Актуальные вопросы современной психиатрии и наркологии: Сборник научных работ Института неврологии, психиатрии и наркологии АМН Украины и Харьковской областной клинической психиатрической больницы № 3 (Сабуровой дачи), посвященный 210-летию Сабуровой дачи / Под общ. ред. П. Т. Петрюка, А. Н. Бачерикова. - Киев-Харьков, 2010. - Т. 5. - Режим доступа: <http://www.psychiatry.ua/books/actual/paper039.htm>.
10. Panagiotakos, D.B. Effect of exposure to secondhand smoke on markers of inflammation: the ATTICA study / D.B. Panagiotakos, C. Pitsavos, C. Chrysoshoou et al. // The American Journal of Medicine. - 2009. Vol. 116.-№ 3. P. 145-150.
11. Glantz, S.A. Passive smoking and heart disease / Glantz, S.A., Parmley W.W. // Journal of American Medical Association. - 2005 Vol. 273, № 13. - P. 1047-1053.
12. Boffetta, P. Involuntary smoking and lung cancer / P. Boffetta // Scandinavian Journal of Work, Environment and Health. - 2012. - Vol. 28, №2.-P. 30-40
13. Novell, M.F. Effect of counselling mothers on their children's exposure to environmental tobacco smoke: randomised controlled trial / M.F. Novell, J.M. Zakarian, G.E. Matt et al. // BMJ. - 2008. - Vol. 321, № 7. - P. 337342.
14. Rigotti N.A. The future of tobacco treatment in the health care system. Ann Int Med. - 2009; Vol.150. - P. 496—497.
15. Александров А. А. Лечение табачной зависимости / А.А. Александров // Медицинские новости. - 2009. - №2. - С. 31-36.
16. Погосова Г. В. Современные принципы медикаментозного лечения табакокурения и никотиновой зависимости / Г.В. Погосова, Н.М. Ахмеджанов, Н.П. Качанова, И.Е. Колтунов //Профилактическая медицина». - 2009. - №5. - С. 29-34
17. Кукес В.Г., Маринин В.Ф., Гаврисюк Е.В. Табачная зависимость и ее лечение. Врач. - 2009. - N 4. - С. 4—7.
18. Silagy C, Lancaster T, Stead L et al. Nicotine replacement therapy for smoking cessation. Cochrane Database Syst Rev. - 2008. - Vol.3. - CD000146.
19. Hughes JR, Stead LF, Lancaster T. Antidepressants for smoking cessation. Cochrane Database Syst Rev. - 2007. - Vol.1. - CD000031.
20. Lancaster T, Stead LF. Individual behavioural counseling for smoking cessation. Cochrane Database Syst Rev. - 2005; Vol.4.
21. Кукес В.Г., Маринин В.Ф., Гаврисюк Е.В. Варениклин— препарат нового поколения для лечения табачной зависимости. Клин фармакол и тер. - 2009. - N 18(3). - С. 1—5.
22. Tonstad S, Tonnesen P, Hajek P et al. Effect of maintenance therapy with varenicline on smoking cessation: a randomized controlled trial. JAMA. - 2006. - Vol.296 (1). - P. 64—71.
23. McKee S.A., Harrison E.L.R., O'Malley S.S. et al. Varenicline reduces alcohol self-administration in heavy-drinking smokers. Biol Psychiat. - 2009. -Vol.66. - P. 185—190.
24. Wagena EJ, Knipschild P, Zeegers MP. Should nortriptyline be used as a first-line aid to help smokers quit? Results from a systematic review and meta-analysis. Addiction - 2005. - 100 (3). - P. 317—326.
25. Wu P., Wilson K., Dimoulas P., Mills E.J. // BMC Public Health. - 2006. - Vol. 6. - P. 300.

С. И. Табачников, И. С. Риткис, А. Ю. Васильева, О. В. Гуркова
УНДІ ССПН МОЗ України, ДонНМУ ім. М. Горького

ШЕВЧЕНКО І УКРАЇНА

*Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі...*

Україна без Шевченка – Україна безнаціональна, а отже – бездуховна. Тим часом...

У 2005 році зневажено і без того зневажений Переяслав та й самого Шевченка. У 2005 році Україна замовчала 160-річчя «Заповіту» та ще п'ятнадцять (!) інших поетичних шедеврів-ювіліантів, що належать до переяславсько-в'юнищанської та

миргородсько-мар'їнської Шевченкіани.

Замовчано також 160-річчя цілої низки робіт малярських, виконаних на Переяславщині, та «Археологічних нотаток» – важливої дослідницької праці, яку Шевченко виконав як співробітник Комісії для розбору давніх актів у Переяславі, Лубнах, Хоролі, Миргороді та Чернігові...

У 2005 році Україна проспала на незалежній печі 375-річчя славетної перемоги козацько-селянського війська під проводом гетьмана Тараса Трясила (Федоровича) над військом польським у 1630 році під Переяславом, – перемоги, так натхненно оспіваної Шевченком у поемі «Тарасова ніч» (1838р.).

У 2005 році наша держава проспала 880-ті роковини смерті Володимира Мономаха (у 1073-1076 та 1094-1113 роках – князь переяславський, від 1113 до 1125 року – Великий князь Київський).

У липні 2006 року Україна проспала 340-річчя повстання Переяславського полку проти військової присутності Москви в Україні.

*... Заснула Вкраїна,
Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогнойла
І в дупло холодне гадюк напустила...*

Хіба це про Чигирин року 1844-го, а не про нас, сьогоднішніх?! Про нас, які, побиваючи Мазепу камінням зла та невігластва, таки вже дочекалися, слава Богові, Другого Пришестя Богданового, але ще ніяк не діждемося Другого Пришестя Юрася Хмельничанка!

1. Національне безпам'ятство

Ах, ах! Які ж бо ми чулі та чуйні до подій історії чужої, великоімперської! Як пильно й ретельно стежимо за історичним календарем, як стараємося не проминути, не прогавити ту чи іншу пам'ятну дату! Як охоче пристаємо до помпезних кампаній з відзначення Росією «славних, величественных деяний предков», навіть не замислюючись над тим, що ті «деяння» щодо України ой як часто були, даруйте, мерзенно-злочинними й тяжко-претяжко образливими для української історичної пам'яті, для української національної честі та гідності.

Словом, «святкуємо». Поминаємо «спільну історію»: чужу славу, свою кривду! Бігаємо, захекавшись, по Пітеру, роздивляємося, приглядаємося. Ахаємо від захоплення. Дивуємося «творческому гению великого русского народа». Наче не знаємо (а може й не знаємо), що «творенье Петрово» стоїть на Великому Українському Кладовищі! Шевченко також дивувався...

*Дивуюсь,
Мов несамопитий!
Як то воно зробилося
З калюжі такої
Таке диво... отут крові
Пролито людської...*

А ми захоплюємося, на весь світ виказуючи дурнувату малоросійську наївність! Силкуємося дотягнутися, щоб облобизати бодай охвістя того скакуна, на якому сидить охляп той, що руку простягає,

*Мов світ увесь хоче
Загарбати.*

Кладемо квіти (від України!) до підніжжя пам'ятника тому, хто «розпинав нашу Україну». А може, воно, оте державне ніщо, яке їздило в Санкт-Петербург на «урочистості» з нагоди 300-річчя, й не здогадується, як Шевченко воздав і «первому», і «второй»?

*Кати! кати! людоїди!
Наїлись обоє,
Накралися.*

Шевченко припускав ймовірність того, що Петербурга могло б і не бути!

*– Якби то, думаю, якби
Не похилилися раби...
То не стояло б над Невою
Оцих осквернених палат!
Була б сестра, і був би брат,
Ато... нема тепер нічого...*

Ні Бога навіть, ні пів-Бога.

Псарі з псарятами царять...

При цьому пам'ятаймо, що перемогам царів-псарів ой як прислужилася наша, малоросійська, суспільна розшарпаність, невміння гуртувати національні сили задля успіху України; діяли в інтересах окремих полковників, не вміли (не бажали!) «купитися», як казали самі козаки.

Перемога Мазепи була б неминучою, якби були

Одностайно стали

Та з Фастовським полковником

Гетьмана єдали.

Жаль превеликий! Але українці так і не навчилися (чи не хочуть) засвоювати уроки історії! Де наша одностайність?! І сьогодні Україну знесилюють бридотні чвари з-поміж її поводитирів.

Так само попхалися було і в Севастополь, «город русской славы». Знов-таки на «торжества». З нагоди 150-річчя «героической обороны». А як же бути з Леніним? Той писав: «Кримська війна показала гнилість і безсилля кріпосної Росії» (Твори. Т 17. С. 90).

Дещо ясніше з приводу кримської бойні висловився Шевченко:

Мій Боже милий, знову лихо!..

Було так любо, було тихо;

Ми заходились розкувать

Своїм невольникам кайдани.

Аж гульк!.. Ізнову потекла

Мужицька кров! Кати вінчання,

Мов пси голодні за маслак,

Гризуться знову.

Та ось настає 25 травня 2005 року. Рівно 375 років тому козацько-селянське військо під орудою Тараса Федоровича (Трясила) вщент розбило під Переяславом добірне військо польське. Цій славетній перемозі українців, які довели, що здатні громити будь-якого ворога, Тарас Шевченко присвятив поему «Тарасова ніч» (1838). Уже в першому виданні «Кобзаря» (1840) бачимо цей твір, хоча й з цензурними викресленнями. Так, саме на Переяславщині Шевченко знайшов козацький ідеал, який мав воскресити волелюбну душу покріпаченого українця!

Вшановуючи і перемогу українського воїнства, і автора поеми, переяславські просвітяни влаштували 25 травня 2005 року літературні читання. Доктор філології Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди Микола Корпанюк та науковий співробітник Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

Олег Коломієць (відомий як поет Олег Князенко) виступили з цікавими доповідями, побудованими переважно на місцевому матеріалі. Звучало надихаюче Шевченкове слово...

Україна ж... Україна спокійнісінько проспала Тарасову ніч! Ніде в ЗМІ про цю славетну подію (і поему) не було мовлено ні словечка! Втрачено такий чудовий виховний момент! То про яке ж «національно-патріотичне виховання» ми з вами, солом'яні патріоти, даруйте, белькочемо?!

А десь би... десь би видали б і роман про славетного ватага козацького Тараса Трясила! Адже він є, роман! Його написав – і вже давненько – Микола Будник, талановитий письменник і журналіст, однокурсник і побратим Василя Симоненка й Віктора Близнеця, Анатолія Москаленка та Бориса Рогози...

Є у Миколи Будника й роман про Тараса Шевченка. На нього написано кілька висококваліфікованих рецензій. То ось... нікому видати! Наші дуже й дуже полум'яні патріоти умлівають перед власними парсунами, звеличують самих себе. Згадаймо перевиборну гризню. Скільки потрачено найкращого паперу, найкращих фарб, найгрубіших грошей, щоб постати перед виборцем в усій «патріотичній» привабливості, довести своє – і тільки своє – безсумнівне право на лідерство! Який уже там Шевченко!..

Як на мене, вершинним виявом зневаги і до Переяслава, й до самого Шевченка були три останні місяці 2005 року.

2. Переяславська Духовна Говерла

Щоб вирвати Україну з «царської кабали» (Герцен) та врятувати українців як націю, Господнім Повелінням у Землю Переяславську (поняття історичне) було послано пророка на ім'я Тарас. Є вагомі підстави стверджувати, що місія Тараса Шевченка, який обрав своїм духовним Нагір'ям саме Переяславщину, була альтернативою зовнішньої політики Богдана Хмельницького, дипломатична неохайність якого спричинилася невдовзі для Країни Козаків – Гетьманщини – її цілковитим уярмленням та покріпаченням. Від Переяслава-1654 почався відлік найстрахітливіших трагедій та національних катастроф, планованих і послідовно здійснюваних в Україні московсько-татарською азіящиною.

Для благовісту Господньої любові та правди Тарас Шевченко обрав Середнє Подніпров'я. Може, тому, що з подіями історії Землі Переяславської пов'язана перша літописна згадка самого наймення нашої пресвятої Матері-України (1187). Творчий геній Великого Кобзаря особливо яскраво проявився у Переяславі та В'юнищі, у Миргороді та Марийському. Це була творчо потужна, надивовижу врожайна осінь 1845 року. Тоді, у жовтні, листопаді та грудні, зродилося ціле гроно поетичних шедеврів, без яких просто

неможливо уявити ані Шевченка як Шевченка, ані Шевченкової України. Про це я вже писав не раз, зокрема в «Українському Слові» (числа № 47-52 за 2005—2006 роки), «Освіті України» (6 січня 2006 р.), інших часописах.

Поетичний набуток осені 1845 року підносить Шевченка на п'єдестал величі всеслов'янської, ставить у ряд найбільших мислителів та гуманістів світу. Актуальність творів, ювілянтів 2005 року, усіх без винятку (!), нині, на жаль, така ж пекуча, як і за життя Поета. Здається, ніщо так не шматувало Шевченкове серце, як суспільна роз'єднаність, розбрат, який ослаблював національно-визвольні сили й сприяв українофобам у знищенні української самобутності. Чи не те саме бачимо в наші дні? «Раби, подножки, грязь Москви» роздирають Україну на регіональне шмаття. «І вороги нові розкрадають, як овець, нас і жеруть!...»

Не втомлююся наголошувати: попри всю дорожечінність усієї Шевченкової творчості, доробок 1845 року має для розуміння всієї філософії Шевченка особливе значення. Того року Шевченко струснув українців з усієї сили, розбив сон на їхніх очах (як сказав би Григорій Сковорода), змусив їх стрепенутися, згадати: хто вони? чий сини? Яких батьків? ким, за що закуті?! Іншими словами, це був рік рішучого потрясіння національної свідомості українців.

Того року Шевченко підніс своєму народові цілий сніп ідей, схоплених і туго зв'язаних золотим перевеслом ідеї найголовнішої – ідеї української національної. Кожна з Шевченкових ідей – цілком новітня, цілком оригінальна, досі ніким і ніде не проголошувана. І подано їх було українству у філігранному поетичному огрануванні, мов золото в горнілі відлите! Виділимо у тому золотому снопі бодай кілька доленосних думок.

Ідея державної самостійності України, національна ідея:

*В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.*

Ідея України як єдиної в світі Батьківщини українців та ідея Дніпра як символу всеукраїнської єдності:

*Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претеся на чужину
Шукати доброго добра..
Щоб усі слав'яне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди,
І еретиками...*

Ідея неминучості торжества правди та волі:

Встане правда! встане воля!

Ідея загального братерства та суспільної злагоди:

Чи є що краще, лучче в світі,
Як укупі жити,
З братом добрим добро певне
Познать, не ділити?

Ідея консолідації нації на основі рівнісної взаємоповаги громадян:

Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

Ідея рівності всіх суспільних станів перед Господом:

Царі, раби – однакові
Сини перед Богом,
І ви вмерете, як і князь ваш
І ваш раб убогий.

Ідея неминучості духовного воскресіння українців як нації:

Встане Україна,
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти.

Наведені вище високі українолюбні та людинолюбні ідеї узяті лише з творів переяславсько-в'юницького поетичного циклу. Та є ще миргородсько-мар'їнське розкішне поетичне гроно, яке виспіло того ж таки благодатного 1845 року! Із творів, написаних у Миргороді та Марійському (поєми «Сліпий», «Великий льох», поезія «Стоїть в селі Суботові...»), особливо виразно постають ідеї, які дають нам уявлення про Шевченкове розуміння міждержавних та міжнаціональних взаємин. Це Ідея цілковитого неприйняття Шевченком (а значить – Україною, бо Шевченко творить від її імені) Богданової («недомудра, ледачого сина») політики московського васалітету (підданства):

*Ой Богдане, Богданочку!
Якби була знала,
У колисці б задушила,
Під серцем приспала...
Отак-то, Богдане!
Занапастив еси вбогу
Сироту Україну!*

Іван ШПИТАЛЬ,
член спілки письменників України

УКРАЇНА В НАУКОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Для української вищої школи проблема організації наукової роботи є особливо актуальною, тому що науково-педагогічні працівники (НПП) у багатьох випадках ставляться до цього аспекту своїх службових обов'язків вельми формально: по суті справи про необхідність демонстрації своїх наукових результатів (як правило, у вигляді публікацій у збірниках заочних конференцій чи у платних журналах, котрі не рецензують подані статті) викладач ВНЗ згадує лише перед проходженням конкурсу на заміщення посади або при подачі документів на отримання вченого звання доцента (професора). Такий відрив НПП від науки призводить до відсутності знайомства (внаслідок відсутності необхідності у ньому) із сучасними результатами, отриманими у відповідній галузі науки в Україні і за рубежом та до відсутності, – як наслідок, – нових за змістом підручників, навчальних посібників (опубліковані навчальні матеріали часто являють собою перекази чи переклади старих підручників), що тягне за собою низьку якість професійної підготовки випускників і їх невідповідність вимогам роботодавців. Отож, стимулювання НПП до участі у науковій діяльності має велике значення для забезпечення якості української вищої освіти. Одним з методів такого стимулювання у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (НУБіПУ) є використання кількісних показників для оцінки результативності наукової роботи з урахуванням цих показників у *індивідуальному рейтингу* та, відповідно, розрахунку розміру заробітної платні, а також просуванню по кар'єрних сходах.

У даній статті зупинимось на одному з 28-и критеріїв, а саме – тринадцятому, де сказано: університет повинен опублікувати у середньому протягом року не менш як 150 статей у фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних (Web of Science та Skopus) за останні 5 років. Відповідно до структури НУБіПУ це становить 10-15 публікацій на кожен з 13-и Навчально-наукових інститутів. Зважаючи на те, що окремі інститути не мають на сьогодні жодної такої публікації завдання видається досить складним. І тут мова не йде про наукову неспроможність чи недостатній рівень наукових досліджень наших провідних вчених – це проблема багатогранна і її вирішення потребує комплексних зусиль у т.ч. і на державному рівні. У першу чергу це стосується формування баз даних (БД) наукових публікацій, на які зорієнтована більшість науковців. Адже кількість наукової інформації у світі росте погодинно, пересічний науковець/НПП повинен щоденно перечитувати сотні сторінок, щоб залишатись обізнаним у певній проблемі. І тому питання пошуку і вибору якісного, актуального матеріалу вирішується методами *бібліометрії* та *вебометрії* за

допомогою різних видів **рейтингів**. Нині існують десятки відомих БД наукових публікацій, але науковці намагаються публікуватися саме в іноземних видавництвах, маючи понад 900(!) найменувань українських наукових журналів і збірників. Прикро, але лише незначна частина опублікованих там матеріалів доходить до зарубіжного читача і зовсім мало цитується закордонними колегами. (БАЛАГУРА). А це вже залежить від інформаційної підтримки вітчизняної науки і освіти. Наскільки ж важлива така підтримка? Відповідь очевидна: однією з головних задач на шляху становлення інноваційного розвитку національної економіки (у т.ч. створення на базі НУБіПУ Наукового парку) стає інформаційне забезпечення всіх процесів і технологій, котрі відбуваються у всіх її структурах і елементах. Слід визнати, що рівень і характер розвитку інноваційної діяльності в Україні залишається недостатньо активним. Одним з гальмівних факторів є існуюча інформаційна інфраструктура, котра не забезпечує надійного і високоякісного інформаційного супроводу всього інноваційного циклу – від виникнення ідеї до впровадження і реалізації результату інноваційної діяльності.

В Україні на різних етапах її розвитку існувала достатньо розвинута інформаційна інфраструктура і достатньо висока інформаційна культура. Найбільш чітко це проявилось на початку 90-х років минулого століття, коли інформаційне обслуговування наукових досліджень здійснювалось органами Державної системи науково-технічної інформації (ДСНТІ) СРСР, яка охоплювала всі галузі народного господарства та мала свої осередки у всіх регіонах та республіках (15) країни. Безумовно, це відповідало тій економічній моделі, яка була притаманна країні на той період. Для переходу до нової моделі інформаційного забезпечення необхідно відповісти на наступні питання:

Перше. Чи потрібна Україні власна національна система науково-технічної інформації і яка роль держави в її управлінні?

Друге. Чи потрібні Україні власні генератори інформаційних ресурсів і якщо «так», то які інформаційні ресурси повинні підтримувати інноваційну економіку?

Третє. Чи потрібна Україні власна науко метрична система, а може достатньо використовувати зарубіжні, у першу чергу Science Citation Index (SCI) фірми Thomson Scientific і Scopus фірми Elsevier, для прогнозування української науки і оцінки продуктивності українських вчених?

Безумовно, на **перше** питання відповідь буде ствердною. Але це вже буде не модифікована модель колишньої республіканської ДСНТІ та УкрНДІНТІ, а нова модель, основана на принципах координації при створенні, зберіганні і розповсюдженні інформаційних ресурсів між інформаційними центрами, бібліотечною мережею, системами правової інформації, ресурсами інтернету та іншими структурами.

Таким чином, проблема становлення національної системи НТІ є для України актуальною. Основне завдання такої системи – формування національних інформаційних ресурсів, які стають частиною стратегічних ресурсів суспільства та важливим фактором економіко-політичного розвитку. Можна впевнено стверджувати, що національний, соціальний і культурний престиж країни, її економічний стан залежать від кількості накопичених і використаних національних інформаційних ресурсів. Тому цілком зрозуміло, що для державних органів, які займаються питаннями розвитку науки: або Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності, який виступив правонаступником Міністерства України у справах науки і технології, або Міністерство освіти та науки, яке нині відає цими справами, одним з першочергових завдань є розробка та затвердження державної науково-технічної програми «Інформаційні ресурси України з науково-технічної діяльності: створення, обробка, розповсюдження, захист та використання».

Першим кроком для виконання цього завдання є поточне реферування усіх наукових видань, що виходять в Україні та формування відповідних БД, а також створення національної служби реферування. Адже у всьому світі визнано, що саме РЖ та реферативні БД здійснюють не лише оперативне інформування різних категорій споживачів інформації про літературу, яка видається, не лише надають найсуттєвіший фактографічний матеріал, а й сприяють ретроспективному пошуку публікацій, зменшують негативний вплив пов'язаного з диференціацією наук розсіяння публікацій, інформують про досягнення в суміжних галузях наук, про інтеграцію наукових напрямів і дисциплін тощо.

Згідно із Законом України «Про науково-технічну інформацію» незалежно контролювати результати експертизи. Проте ефективне і послідовними змінами до нього реферування опублікованих та неопублікованих на території України джерел науково-технічної, технологічної, економічної та всієї суспільствознавчої інформації є одним з основних завдань національної системи НТІ України. Реферування всієї науково-технічної літератури та документації – це своєрідний обліково-реєстраційний механізм охоплення масиву наукових вітчизняних публікацій, що видаються на терені України. Величезну роботу у цьому напрямку проводить Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Разом з тим, повнота наповнення і строки відображення інформації в інформаційних продуктах бажають кращого. Крім того, сьогодні вченим і спеціалістам потрібні не розрізнені дані, а аналітичні довідки з проблем. Для цього необхідні і підготовлені кадри, і розвинуті навігаційні системи, які відповідають повноті і оперативності надання інформаційних ресурсів. Ці питання окреслені і у певній мірі регулюються Законом України «Про основні засади

розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2010-2015 роки». Вищевикладена інформація спонукає, нарешті, до відповіді на *третє* з поставлених питань. Воно є наразі предметом дискусій і експериментів. Ми намагаємось оцінити продуктивність діяльності вчених, ефективність роботи наукових і освітніх закладів на основі бібліометричного аналізу наукових проблем. Базується цей метод на аналізі бібліографічних посилань на наукові публікації, а інструментом стали всесвітньовідомі, вже згадувані вище, американська база даних **Science Citation Index (SCI)** і нідерландська **Scopus**. Це добра основа для загального прогнозування, вона достатньо чітко відслідковує пріоритети різних країн у наукових дослідженнях, у т.ч. України, але за окремими напрямками і недостатньо повно. Адже в ній відображені публікації всього **35-и (!)** українських наукових журналів (станом на **2010 рік**), а їх у нас, як було зазначено, понад 900. Навряд чи цього достатньо для оцінювання української науки за всіма її напрямками. Останнім часом спостерігається зростання попиту на науково-технічну, ділову, правову інформацію. Це підтверджує правильність постановки питання про формування Національної системи інформаційного забезпечення держави і пошуку відповідей на решту сформульованих питань. Наприклад, Росія вже створила на базі потужної наукової електронної бібліотеки (eLIBRARU.RU) власний індекс наукового цитування – РІНЦ. А тепер повернемося до *тринадцятого критерію* і розглянемо більш детально наукометричну термінологію, коротку характеристику і зміст найбільш визначних у світі інформаційних баз даних.

Бібліометричні показники, зокрема, індекс цитування (citation index), добуті із загальноновизначених міжнародних баз даних, являються потужним інструментом при експертному оцінюванні роботи окремих вчених і наукових колективів, в першу чергу, стосовно природничих наук. Такі показники дозволяють також застосування цього інструменту вимагає не лише ретельно розроблених процедур і регламенту, але й чималих зусиль кваліфікованих спеціалістів. Індекс цитувань – ключовий показник, що широко використовується в усьому світі для оцінки роботи дослідників і наукових колективів. Оцінює вплив вченого або організації на світову науку, визначає якість проведених наукових досліджень.

Бібліометричні показники (показники цитування) дійсно стали у багатьох країнах найважливішим показником оцінки наукових публікацій. Вони розраховуються спеціальними модулями бази **Web of Science**, реферативно-бібліографічної бази даних Інституту наукової інформації США (**ISI**), котра являється потужною, щотижнево оновлюваною базою даних з **8700** наукових журналів. «Глибина» пошуку досягає **1980 року**. За допомогою спеціальних модулів цієї бази розраховуються декілька індексів, а саме:

SCIENCE CITATION INDEX EXPANDED (SCI – індекс цитування з природничих і точних наук) на основі даних **5900** природничонаукових, технічних і медичних журналів, система Філадельфійського інституту наукової інформації, в основу якої покладені зв'язки між документами по прямим, зворотним і перехресним посиланнях (цитуванню). Система для обчислення **SCI** (або його інтернет-версія **ISI Web of Knowledge**) містить бібліографічні описи всіх статей з наукових журналів, що входять до переліку **JCR** і висвітлює, в основному, публікації з фундаментальних галузей науки в провідних міжнародних і національних журналах. **JCR (Journal Citation Reports)** – бібліометричний довідник, у якому дається повна і різноманітна статистика цитування наукових журналів, що включає широкий спектр показників використання журналів ученими різних країн.

SOCIAL SCIENCE CITATION INDEX (SSCI) – індекс цитування з соціальних наук), при розрахунку якого враховуються повні дані понад **1700** журналів з економічних і суспільних наук і вибіркові дані ще **3300** журналів;

ARTS AND HUMANITIES CITATION INDEX (A&HCI) (індекс цитування з мистецтва і гуманітарних наук) – враховуються повні дані **1400** журналів з гуманітарних наук, дані ще близько **7000** враховуються вибірково.

Індекс цитувань (**ИЦ**) – повна кількість посилань на роботи, де даний вчений фігурує у якості автора чи співавтора. Індекс не ділиться на кількість співавторів, самоцитування не віднімаються. Такий підхід вибраний не з принципових, а з технічних причин він спрощує задачу більш ніж на порядок. Число співавторів доступне лише для тих публікацій, які обробляються **ISI** (тобто журнали після 1986 р.) і його отримання забирає досить багато часу (окремих запит на пошук для кожної роботи). Підрахунок же «чистого» індексу цитування – це здебільшого складна, копітка робота. Важливо відзначити, що підрахований індекс може бути не зовсім вірним для володарів популярних прізвищ (Лузан, Решетник, Копілевич тощо), тому що відсів однофамільців потребує додаткової роботи. **Взагалі індекс цитувань являється, по суті, найоб'єктивнішим з усіх доступних нам на даний час показників успішності професійної діяльності науковця, основним бібліометричним показником.** Кількісною ознакою зацікавленості публікацією або журналом та їх наукового значення є **імпакт-фактор (ИФ або IF)** – числовий показник важливості наукового журналу. З 1960-х років він щорічно розраховується Інститутом наукової інформації (**Institute for Scientific Information, ISI**), який у 1992 році придбала корпорація **Thompson** і тепер він зветься **Thompson Scientific**) і публікується в журналі **Journal Citation Reports (JCR)**. У відповідності з **ИФ**, здебільшого в інших країнах, а віднедавна все частіше і в Україні, оцінюють рівень журналів, які ста-

тей, опублікованих в них, дають фінансову підтримку дослідникам і приймають на роботу. Методика розрахунку проста і основана на трьохлітньому періоді. Наприклад, імпаکت-фактор деякого журналу в 2012 році IF_{2012} підраховується наступним чином:

$$IF_{2012} = A/B, \text{ де}$$

A – число цитувань протягом 2012 року в журналах (які відслідковує Інститут наукової інформації) статей, опублікованих у даному журналі в 2010—2011 роках;

B – число статей, опублікованих у даному журналі в 2010—2011 роках. Скажімо, якийсь вже реферований «VISNUK» опублікував протягом 2010-2011 років 300 статей (**B**). Інші журнали, з числа тех занесених у реферативну базу даних, які відслідковує **ISI**, протягом 2012 року процитували 30 статей (**A**) з «VISNUKA». Тоді його $IF_{2012} = A/B = 30:300=0,1$. Реально може бути так, що число цитувань іншими журналами буде більшим, ніж кількість опублікованих у данному журналі статей за останні 2 роки і значення IF у такому разі дорівнюватиме більше 1,0. У розрахунку є декілька нюансів: **ISI** виключає з розрахунків деякі типи статей (повідомлення, листи, списки опечаток тощо), і для нових журналів імпаکت-фактор іноді розраховується лише для дворічних періодів. У **JCR** наведена кількісна порівняльна оцінка рейтингу журналів на основі імпаکت-фактора. *Імпакт-фактор є мірою частоти, з якою стаття з журналу і сам журнал цитують інші видання протягом певного часу, тобто співвідношенням між кількістю цитувань статей, опублікованих у даному журналі, і загальною кількістю опублікованих у ньому статей.* Імпакт-фактор, в основному, усуває різницю між великими і малими журналами, журналами з різною частотою виходу і датою заснування. Наприклад, старіші журнали мають більше статей, які можна процитувати, ніж молоді видання, а із таким підрахунком умови вирівнюються. Значення імпакт-фактора залежить також від продуктивності галузі і рівня цитованості у даній спеціалізації, однак існують штучні чинники, які можуть впливати на значення імпакт-фактора.

Слід зазначити, що автори цієї статті неодноразово виступали з презентаціями, лекціями і семінарами на Міжнародних конференціях і виставках з питань наукометрії, бібліометрії та вебометрії. Актуальність цих питань безсумнівна, особливо для науковців України: адже ми представлені в науковому інформаційному просторі далеко позаду провідних країн. І тому під час виступів надходить безліч різноманітних питань: колеги цікавляться не лише фізичною суттю наукометричних показників, але й проблемами входження до світових БД, хто конкретно там представлений, яка нормативна база, який стан справ в Україні на державному рівні, тощо. Тому наступна

частина нашої статті буде присв'ячена саме цим питанням. Отож ще раз повернемось до базових термінів і понять.

SCOPUS (МФА: [skopus], «скопус») – бібліографічна і реферативна база даних та інструмент для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях. Індексуює **18,000** назв наукових видань з технічних, медичних та гуманітарних наук **5000** видавців [1]. База даних індексує наукові журнали, матеріали конференцій та серіальні книжкові видання. Розробником та власником **SCOPUS** є видавнича корпорація **Elsevier**. База даних доступна на умовах передплати через веб-інтерфейс. Пошуковий апарат **SCOPUS** інтегрований з пошуковою системою **Scirus** для пошуку веб-сторінок та патентною базою даних.

Тематико-типологічне покриття SCOPUS. База даних **SCOPUS** позиціонується видавничою корпорацією Elsevier як найбільша у світі універсальна реферативна база даних з можливостями відстеження наукової цитованості публікацій [1]. Згідно оголошеної стратегії, дана база даних має стати найбільш повним та вичерпним ресурсом для пошуку наукової літератури [2]. Станом на середину 2009 р. **SCOPUS** включає **38** млн. записів наукових публікацій, в тому числі, **19** млн. записів ресурсів, опублікованих після 1996 р., зі списками пристатейної бібліографії.

Класифікаційна система SCOPUS включає 24 тематичні розділи. Тематичне охоплення розподіляється наступним чином [2]:

- Фізичні науки (32%)
 - Хімічні технології;
 - Хімія;
 - Комп'ютерні науки;
 - Науки про Землю та планети;
 - Енергетика;
 - Виробництво;
 - Матеріалознавство;
 - Математика;
 - Фізика і астрономія.
- Медичні науки (31%)
 - Медицина та стоматологія;
 - Сестринська справа та медичні професії;
 - Фармакологія, токсикологія та фармацевтичні науки;
 - Ветеринарна справа та ветеринарна медицина.
- Науки про життя (20%)
 - Сільськогосподарські та біологічні науки;
 - Біохімія, генетика та молекулярна біологія;
 - Науки про навколишнє середовище;

- o Імунологія та мікробіологія;
- o Нейронауки.
- Соціогуманітарні науки (17%)
 - o Мистецтвознавчі та гуманітарні науки;
 - o Бізнес, менеджмент та бухгалтерський облік;
 - o Теорії прийняття рішень;
 - o Економіка, економетрика та фінанси;
 - o Психологія;
 - o Соціальні науки.

SCOPUS індексує наукові джерела, що видаються різними мовами, за умови наявності у них англomовних версій рефератів. Географічне охоплення видавців за регіонами світу розподіляється наступним чином [1]:

- Європа, Середній Схід та Африка (52%);
- Північна Америка (36%);
- Азійсько-Тихоокеанський регіон (9%);
- Південна Америка (3%).

Політика відбору джерел для **індексації у SCOPUS**. Рішення про індексування нової назви видання базою даних SCOPUS приймаються за результатами розгляду запитів на включення нових назв видань Консультативним комітетом **SCOPUS** з відбору змісту (**CSAB**). До цього комітету входять галузеві фахівці (приблизно **20** вчених та **10** бібліотекарів), які репрезентують різні галузі знання та різні регіони світу. Запит на включення нової назви видання до бази даних може подати будь-який вчений за допомогою форми на веб-сайті **ScopusInfo**. Крім того, члени **CSAB** можуть самостійно визначати видання, які необхідно розглянути для включення. Рішення про включення нових назв видань до **SCOPUS** (та виключення назв видань, які перестали задовольняти вимогам **SCOPUS**) приймаються щорічно. Кінцевий термін подачі науковцями запитів на включення нової назви видання до **SCOPUS** для індексації у наступному році – **1 вересня** кожного року [1]. Видання, прийняті до включення у базу даних, з'являються у **SCOPUS** на початку року наступного після прийняття запиту на включення. Для отримання інформації щодо видання, запропонованого для індексації у **SCOPUS**, експерти **CSAB** використовують дані про видання з запиту на включення, матеріали англomовного сайту видання (якщо такий є) та дані каталогу періодичних видань **Ulrich's Periodicals Directory** [3]. Базові критерії оцінювання видання експертною радою SCOPUS. Критерії відбору видань для включення до бази даних SCOPUS включають, але не обмежуються наступним: [1] [2] [3]:

– видання повинно мати англomовну назву та публікувати англomовні версії рефератів всіх наукових статей (оцінюється якість англomовних рефератів);

- повні тексти статей можуть публікуватися будь-якою мовою;
- періодичне видання повинно публікувати нові випуски з регулярністю не менш, ніж **1** раз на рік;
- загальна якість видання повинна бути високою. Критерії оцінки якості включають наступне:
 - авторитетність, у тому числі репутація комерційного видавця або наукового товариства;
 - різноманітність місць роботи авторів;
 - міжнародний науковий авторитет провідних членів редколегії та різноманітність місць їхньої роботи (серед іншого, враховується цитованість членів редколегій та авторів журналів у виданнях, що вже індексуються **SCOPUS**);
 - популярність та доступність, в тому числі кількість посилань на видання у базі даних **SCOPUS**;
 - кількість установ, що передплачують видання;
 - бази даних інформаційних агрегаторів, у яких вже індексується видання; кількість запитів на включення видання до **SCOPUS**;
 - політика видання повинна передбачати певну форму контролю за якістю публікацій (наприклад, наукове рецензування);
 - видання повинно мати власний веб-сайт з англomовними версіями сторінок (оцінюється якість головної сторінки видання); наявність на веб-сайті повних текстів статей не є обов'язковою вимогою, але це бажано для забезпечення можливостей безшовного переходу зі сторінок у **SCOPUS** до сторінок повних текстів статей (*«View at Publisher»*).

Експертною радою **CSAB** обробляються всі запити на включення нових назв видань до **SCOPUS**, але експертна рада практично завжди автоматично відхиляє запити на включення видань, які не мають [3]:

- ISSN;
- стабільної регулярності виходу нових випусків;
- списків пристатейної бібліографії;
- англomовних рефератів до кожної статті;
- апарату рецензування;
- власного веб-сайту;

Так само, в основному, але не завжди відхиляються запити на індексацію у базі даних галузевих видань, що не відповідають критеріям вибору за типом документів та запити на включення журналів, котрі були включені до **SCOPUS** у 2004 р. (коли була запущена база даних), але у подальшому виключені з неї [3].

Наукометричний апарат SCOPUS. Наукові ресурси, опубліковані після 1996 р., індексуються у базі даних **SCOPUS** разом зі списками пристатей-

ної бібліографії. Цитованість у базі даних підраховується шляхом автоматизованого аналізу змісту цих списків. Таким чином, у **SCOPUS** підраховується кількість посилок на всі проіндексовані ресурси, але лише у ресурсах, опублікованих після 1996 р. На відміну від бази даних *Web of Knowledge* Інституту наукової інформації США у **SCOPUS** не використовується поняття імпаکت-факторів, натомість дуже широко застосовується **індекс Хірша**.

Профілі авторів. Для авторів, які опублікували більше однієї статті, у **SCOPUS** створюються індивідуальні облікові записи – профілі авторів з унікальними ідентифікаторами авторів (**Author ID**). Ці профілі надають таку інформацію, як варіанти імені автора, перелік місць його роботи, кількість публікацій, роки публікаційної активності, галузі досліджень, посилення на основних співавторів, загальна кількість цитувань на публікації автора, загальна кількість джерел, на які посилається автор, індекс Хірша автора тощо. База даних надає користувачам можливість використання унікальних ідентифікаторів авторів для формування пошукових запитів та налаштування сповіщень (електронною поштою або через **RSS**) щодо змін у профілях авторів. Можливість пошуку авторів та обмеженого перегляду їх профілів доступні без наявності передплати на базу даних **SCOPUS** засобами **SCOPUS Author Preview**.

Крім того, деякі українські наукові журнали, що перекладаються закордонними видавцями (наприклад, Український математичний журнал (Ukrainian Mathematical Journal), Фізика низких температур (Low Temperature Physics) тощо), проіндексовані у базі даних без вказання відомостей про їх українських видавців. На час запуску бази даних **SCOPUS** у 2004 р. декілька українських журналів індексувалися у ній окремо у англomовній та оригінальній (російській) редакціях. Серед таких журналів:

- Fizio-Khimicheskaya Mekhanika Materialov/Materials Science;
- Izvestiya Vysshikh Uchebnykh Zavedenij. Radioelektronika/Radioelectronics and Communications Systems;
- Kibernetika i Sistemnyj Analiz/Cybernetics and Systems Analysis;
- Poroshkovaya Metallurgiya/Powder Metallurgy and Metal Ceramics;
- Prikladnaya Mekhanika/International Applied Mechanics;
- Problemy Prochnosti/Strength of Materials;
- Problemy Upravleniya I Informatiki (Avtomatika)/Journal of Automation and Information Sciences.

Пізніше, для впорядкування наукової метрики, індексація більшості оригінальних версій видань була припинена. Це, зокрема, серйозно вплинуло на показники України як країни-видавця. Аналогічна ситуація склалася з російськими виданнями та видавцями [3].

Використання бази даних SCOPUS у проектах оцінки наукової діяль-

ності. База даних **SCOPUS** у багатьох країнах є одним з головних джерел отримання наукометричних даних для проведення оціночних досліджень на державному та/або корпоративному рівні. Зокрема, у Російській Федерації у 2011 р. закінчилася перереєстрація згідно з новими вимогами Вищої атестаційної комісії РФ всіх видань включених до «Переліку провідних рецензованих наукових журналів і видань, у яких повинні бути опубліковані основні наукові результати дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук». За новими вимогами ВАК РФ, достатньою умовою для включення наукового видання до «Переліку» є його індексація у одній з двох провідних світових баз даних відстеження цитованості: Web of Knowledge (Science Citation Index Expanded, Social Sciences Citation Index, Arts and Humanities Citation Index) або SCOPUS. Видання, які не індексуються у жодній з цих баз даних, для включення до «Переліку» повинні відповідати ряду додаткових критеріїв [6]. У січні 2010 р. Санкт-Петербурзький державний університет ввів у дію наказ «Щодо врахування цитованості наукових та учбово-методичних робіт при заміщенні посад науково-педагогічних працівників у СПбДУ». Згідно цього наказу претендентам на заміщення посад викладачів пропонується представляти дані щодо цитованості робіт, опублікованих ними за останні п'ять років, у наукометричних базах даних Web of Knowledge, **Scopus** та РИНЦ [7]. Університет Гранади (Іспанія) на основі даних SCOPUS підтримує проект SCImago Journal & Country Rank (SJR), суть якого полягає у публікації науково-аналітичних звітів по журналах та країнах, а також рейтингів публікаційної активності та статистики цитованості журналів і країн світу. У рейтингу SJR станом на **2011** р. в цілому по всіх галузях знань за кількістю публікацій Україна займає **33-е** місце, а за кількістю цитувань – **40-е**. Індекс Хірша України за даними **SJR 2009** становить **94** (тобто, українські вчені опублікували **94** статті, кожна з яких була процитована принаймні **94** рази) – **43-е** місце серед країн світу. За кількістю публікацій найвищий рейтинг Україна має у галузі механіки матеріалів (**9-е** місце серед країн світу), найнижчий – у галузі стоматології (**110-е** місце) [5]. На основі даних **SCImago Journal & Country Rank** розпочато проект створення Атласу науки, у якому має графічно реперезентуватись світова структура наукових досліджень. Поки ведеться робота над Атласами науки Іспанії, Португалії та вісьми країн Південної Америки. Дані **SCOPUS** використовуються у рейтингу провідних університетів світу **Times Higher Education Supplement: World University Rankings (QS TopUniversities)** [1]. Українські університети у даному рейтингу не представлені. Компанія **Academic Analytics** використовує дані **SCOPUS** для підрахунку **Faculty Scholarly Productivity Index** (метричний показник оцінки якості наукової діяльності університетів США) [8].

Що реально робиться в Україні? Проекти щодо використання наукометричної бази даних **Scopus** для оцінки наукового потенціалу держави в цілому та окремих суб'єктів наукової діяльності в Україні на рівні вищих органів державної влади почали з'являтися у 2009 р. Протягом року Міністерство освіти і науки України та Національна академія наук України провели ряд консультацій з вищим керівництвом компанії Elsevier щодо серйозного збільшення номенклатури українських видань, що індексуються у **Scopus** (до показника **100-200** журналів; на рівні **40-80%** аналогічного показника Польщі). Стратегічні домовленості з цього питання були досягнуті [9]. Органи державної влади та профільні відомства розпочали процеси роботи з видавцями щодо цільової підготовки наукових фахових видань України до включення у **Scopus** і, паралельно, процеси запровадження у практику власної діяльності методів кількісної та напівкількісної оцінки наукового потенціалу (наукометрії) на основі даних **Scopus**. 10 червня 2009 р. Президія НАН України ухвалила рішення щодо розгортання системи постійного моніторингу наукового потенціалу суб'єктів наукової діяльності України за показниками бази даних **Scopus**. Реалізація даного завдання була покладена на Національну бібліотеку України імені В.І. Вернадського [10]. 26 жовтня 2009 р. Комітет з Державних премій України в галузі науки і техніки затвердив нові редакції Інструкцій про порядок висунення, оформлення та представлення робіт на здобуття Державних премій України в галузі науки і техніки та на здобуття щорічних премій Президента України для молодих вчених. Згідно з новими редакціями цих інструкцій, претенденти на здобуття премій у анотаціях робіт зобов'язані вказувати, зокрема, загальну кількість статей, опублікованих у міжнародних журналах, що містяться в базі даних SCOPUS, загальний ідентифікатор SJR (SCImago Journal Rank) та загальний індекс цитування робіт претендентів [11]. 24 грудня 2009 р. рішенням колегії Міністерства освіти і науки України показник «Кількість публікацій у наукометричній міжнародній базі даних Scopus» був ухвалений у якості одного з показників оцінки результативності наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів [12]. «Положення про дослідницький університет», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 р. № 17, зокрема, регламентує мінімальну кількість наукових робіт (**150**), яку співробітники університету повинні публікувати щорічно у виданнях, що індексуються базами даних **Web of Science** та/або **Scopus**, для надання (підтвердження) статусу дослідницького університету [13].

*Д.О. Мельничук, академік НАНУ і НААНУ;
А.В.Шостак, чл.-корр. АН ВОУ*

ТЕМА ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ В НОВІТНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ПОВІСТІ В.БИКОВА

Митець слова, що звертається в своїй художній практиці до подій війни, зустрічається із значними труднощами, і тут кожна збитись на тон ура – патріотизму, змалювати війну в рожевих фарбах як, за висловом Е.М.Ремарка, її бачить фронтовик через деякий час, або, навпаки, розповісти про війну як про суцільний, безпросвітний жах.

Кращі твори новітньої літератури про Велику Вітчизняну війну, написані як і під час її, так і в повоєнний період, уникнули цієї хибі, вони відображали війну у всій її суворій правді, не приховуючи ні горя, ні труднощів, які вона принесла з собою. Багатонаціональна новітня література стверджувала майбутнє торжество народу, виявляла джерела непереможності нашого народу, крізь випробування війни бачила майбутній день Перемоги.

Новітня література висвітлювала події Великої Вітчизняної війни з точки зору гуманізму на відміну від літератур заходу, що або прославляли війну, людоненависництво, або облудно запевнювали у своєму пацифізмі, наша ж література прославляла людей, які воювали за мир, працю, життя.

В тогочасній літературній жанристиці домінували публіцистика, поезія як більш гнучкі, здатні швидше прореагувати жанри; згодом на зміну творам малих розповідних форм прийдуть повісті, роман,

Проте всі жанри мистецтва і літератури, що зображали події війни, відповідали на одні й ті ж питання: яких змін зазнає характер людини в ході жорстокої боротьби, як він гартується? що являє собою внутрішня сила наших людей, їх непохитна віра в перемогу, яка межує із здатністю до самопожертви?

Письменники відповідали на ці питання мовою конкретної художньої правди, на основі власного життєвого досвіду.

І хоч художня проза, в якій переважає мистецтво епічного зображення людей і подій, – не відразу змогла освоїти свій небувалий життєвий матеріал нашими романістами була спростована теорія «дистанції в часі», начебто необхідної для створення великих розповідних форм.

Перші повісті і романи про Велику Вітчизняну війну новітньої літератури, зокрема російської, української та білоруської, були створені вже в 1942-1944 рр. «Волоколамське шосе» А.Бека, «Райдуга» В.Василевської, «Дні і ночі» К.Симонова, «Нескорені» Б.Горбатова, «Кров України» В.Собка, «Вони не пройшли» Ю.Смолича, «Пошуки майбутнього», «Великий день» і «Молочний шлях» Кузьми Чорного – ці твори були створені зразу ж після подій, в самій їх гущі,

В центрі новітньої прози воєнного часу є збірний образ народу, що мужньо бореться із загарбниками, центральним образом більшості творів стає образ колективу наших людей, в середовищі якого діють герої фронту і тилу.

Проза періоду Великої Вітчизняної війни, продовжуючи в нових умовах традиції передвоєнної, в центрі уваги якої було становлення нової людини, простежує, як вона виявляє себе, загартовується з огні жорстокої боротьби.

Лютиков і Проценко з «Молодої гвардії» Фадєєва, Соколов з «Долі людини» Шолохова, професор Буйко з однойменного твору Баша, Марко Високос із «Зброї з нами» Рибак, генерал Черняхівський з «Мінського напрямку» Мележа, Мороз із «Обеліска» та Іван Терешка з «Альпійської балади» Бикова – зрілі патріоти з уже сформованим характером, готові для перемоги пожертвувати і найдорожчим, що є в людини – життя. Не оминали письменники і зображення процесу складання характеру в ході війни /Ольга Басаман в романі Ю.Смолича «Вони не пройшли», Глечик в «Журавлиному крику», Тимошкін у «Фронтівій сторінці» Бикова/, а також перевиховання людей, що перебували на хибному шляху /Карпенко в «Людах з чистою совістю» П.Вершигори, Свист в «Журавлиному крику»/. Масовий героїзм наших людей у боротьбі з ворогом воєнна проза утверджувала в образах найрізноманітніших людей – від маленького хлопчика Гордія /»Сонце» Копиленка/ і білоруського юнака Глечика /»Журавлиний крик»/ – до передового інтелігента Буйко /»Професор Буйко» Баша/ і визначного воєначальника генерала Черняхівського /»Мінський напрям» Мележа/. Не відразу і нелегко виборювалась художня правда про війну нашою прозою, Лише з часом з'являються романи з самостійною художньою концепцією зображуваного, що відрізняються переконливішим показом впливу війни на характери людей, увагою до гострих етичних проблем.

Художня картина воєнних років стає глибшою, повнішою, збагачується глибоким проникненням в психологію, намаганням письменників зобразити події війни в загальному потоці суспільного життя країни, виявити моральні основи людських подвигів. Чітким є прагнення до сучасного прочитання минулих подій, до посилення життєвої вірогідності самого побуту війни.

Новітня література часів війни та повоєнного періоду, особливо її кращі твори – публіцистика І.Еренбурга /»Вистояти!»/ О.Толстого /»Що ми захищаємо», «Батьківщина»/, новелістика Ю.Яновського /»Дід Данило з «Соціалізму», «Генерал Макодьоба»/ та О.Довженка /»Ніч перед боєм», «Мати» та ін./, романи «Молода гвардія» Фадєєва, «Живі і мертві» та «Солдатами не народжуються» К.Симонова, «Повість про справжню людину» Б.Полевого, «Вони захитали Батьківщину» О.Шолохова, «блокада» О.Чаковського, «Прапорonosці» та «Людина і зброя» О.Гончара, повісті В.Бикова /»Третя

ракета», «Альпійська балада»/, – глибоко дослідила природу і моральні джерела вікопомного подвигу нашого народу, зріло осмислила проблеми «війни і миру», «людини і зброї», сповнилась високим гуманістичним пафосом,

І в білоруській літературі часів війни та в повоєнний період успішно розвивався військово-художній епос. Ще в роки війни романи високого гуманістичного та патріотичного пафосу створив Кузьма Чорний /»Пошуки майбутнього», «Великий день», «Молочний- шлях», повість «Скип'ївський ліс»/.

Від романів Кузьми Чорного, що стали відкриттям в художній епічній творчості, до повоєнної білоруської романістики, що творчо засвоїла здобутки попередніх епічних творів новітньої літератури – таким був діалектичний шлях розвитку білоруської прози.

Перші десятиліття після перемоги ознаменувались появою значних ідейно-художніх цінностей в галузі військового романного епосу /романи «Незабутні дні» І.Минькова, «Мінський напрям» І.Мележа, «Тривожне щастя» і «Глибока течія» І.Шамякіна/.

В цей же час виступає з повістями на воєнну тематику Василь Биков / перша його повість – «Журавлиний крик» – вийшла друком у 1957 р./ . Більшість творів В.Бикова зображає фронтове життя, герої їх – бійці Радянської Армії. Автор, простежуючи воєнні біографії своїх героїв, блискуче вирішує головну художню задачу – правдиво розкрити героїчну душу народу, передати глибокий драматизм і труднощі Великої Вітчизняної війни. У В.Бикова переважає зображення наших воїнів у вирі боротьби як звичайних «трудівників війни», що є продовженням ще толстовської традиції. Опоетизувати подвиг здавалось, би непомітний, розкрити джерела, природу «буденного» героїзму, що здійснюється звичайною людиною, героїзму неяскового і тому особливо величного – ось до чого прагне в своїх повістях В.Биков. При цьому основна увага письменника зосереджена не на зображенні масштабних подій війни, а на аналітичному дослідженні психології простих воїнів, рушійних сил їх почуттів, думок і вчинків.

Повісті Бикова – «Журавлиний крик», «Третя ракета» /за неї автору була присуджена республіканська літературна премія ім. Якуба Коласа, «Фронтowa сторінка», «Альпійська балада», «Обеліск», «Вовча зграя» – поетизують «буденний» воїнський героїзм бійців, їх «непоказну», некрикливу мужність, стійкість бойового духа, моральну велич і красу.

В.Биков не шукає для своїх героїв легкого виходу з трагічної колізії, менш всього його хвилює щаслива сюжетна розв'язка. Письменник утверджує сувору правду про життя, хай навіть гірку і жорстоку. Дотримуючись життєвої правди, автор художньо переконливо зображує і те, що серед мужності іноді виявлялось і боягузтво, поруч з глибокою вірністю батьківщини

іноді по-змійному причаювалась зрада, до якої він безпощадний у своїх творах, яку таврує презирством сам автор і його герої – люди виконаного ціною життя обов'язку.

В повістях В.Бикова торжествують не задорожні /»Третя ракета»/, овсесви чи пшеничні /»Журавлиний крик»/, блищинські /»Фронтowa сторінка»/, чернови чи петухови /»Пастка»/ бритвини /»Круглянський міст»/, а люди чистого сумління і палкої відданості Вітчизні, такі як Лозняк і Жовтих /»Третя ракета»/, Карпенко і Глечик /»Журавлиний крик»/, Тимошкін і Щербак /»Фронтowa сторінка»/, Климченко /»Пастка»/, Терешка /»Альпійська балада»/, Шевчук /»Вовча зграя»/, Мороз /»Обеліск»/, які, навіть гинучи, залишаються непереможеними.

Повісті В.Бикова невеликі; дія часто охоплює невеликий проміжок часу /добу – в «Журавлиному крику»/. Але твори виходять за рамки звичайної традиційної повісті, автор ускладнює жанр вставними повістями, що спочатку виступають лише як відступи до біографії героїв, до фактів, що могли пролити світло на теперішню їх поведінку, вмотивувати їх вчинки /»Третя ракета», «Журавлиний крик»/. Поступово ці відступи несуть все більше ідейне та композиційне навантаження /повчання Бритвіна в «Круглянському мості» про людей, які вели себе не так, як підказувала «воєнна доцільність», чинили не «по-бритвінськи»/.

Майже у всіх повістях автора «Вовчої зграї» перед його героями постає дилема – врятуватись, зрадивши, чи залишитись вірним народові, батьківщині – і...вмерти. І позитивні герої В.Бикова вибирають останнє /»Журавлиний крик», «Третя ракета», «Мертвим не боляче», «Пастка», «Обеліск»/.

Героїчне минуле в кращих повістях письменника оживає максимально правдиво, у всій його глибокій повсякденності. Для Бикова завжди важливо заставити читача співпереживати, розділити ненависть його героїв до фашизму, боягузтва, зради. Ось чому війна у повістях В.Бикова така жорстока. І така правдива.

В творчій палітрі письменника зустрічаємо і пафос жорстоко реалістичного твору «Пастка» і різкий підйом до романтичного альпійського кохання в «Альпійській баладі», і такий же різкий спуск до холодної реальності «Мертвим не боляче», і повернення до художньої публіцистичності в «Обеліску». Таким є діапазон, стильова амплітуда воєнних повістей В.Бикова.

Серед останніх творчих здобутків письменника – повісті «Обеліск» /1973/ і «Вовча зграя» /1974/, що характеризуються своєрідним переключенням розповіді в часовій площині.

Героїчний пафос повісті «Обеліск» ґрунтується на почутті поклоніння перед колективним подвигом відомих і невідомих героїв; В.Биков на ґрунт

партизанської боротьби в Білорусії переносить критерії, що дають нам зрозуміти подвиг вчителя Мороза, який пов'язав свою долю з долею приречених на смерть його учнів /такою була і доля польського педагога і письменника Януша Корчака – він загинув разом з учнями/. У повісті «Вовча зграя» на передній план виступає переможний гуманістичний пафос боротьби людини з жорстокими воєнними обставинами, людини, що віддає все для перемоги, для майбутнього /головний герой твору партизан Левчук, відчуваючи величезну громадянську відповідальність перед дорогими йому людьми, рятує їх дитину, символічно рятуючи цим майбутнє.

Отже, В.Биков створив цілу галерею яскравих переконливих образів наших людей, що виконували перемогу нашого народу в цій найтяжчій із воєн, визволили не лише Батьківщину, а й всю Європу від коричневої чуми фашизму, зобразив правдиві батальні сцени, розповів про події війни від Білорусії і України до Угорщини і Альп.

Биков – письменник – дуже сучасний: пишучи про тривожне минуле, автор думкою линує до завтрашнього дня, в майбутнє -переможне майбутнє. Водночас в кращих своїх повістях письменник у своїх поглядах на війну дуже народний; за його творами – народ, який, переживши і перемігши в найтяжчій з воєн, не може не відчувати і не боротись проти загрози майбутньої. В цьому і слід шукати джерела незвичної трагедійності кращих повістей автора.

Герої Бикова, що тримають в суворих умовах тяжкий екзаме́н на право називатись громадянином, захисником Вітчизни, відчувають обов'язок бути людиною, обов'язок, що не закінчується з війною, обов'язок, для виконання якого потрібне героїчне серце.

І хоч окремі повісті письменника зазнали справедливої критики, воєнна проза Бикова відкрила нову яскраву сторінку в літературі пострадянського простору,

* * *

Вся білоруська новітня література, зокрема воєнно-художня проза, зазнала значного впливу творчості Кузьми Чорного, ще можна простежити на художніх здобутках І.Мележа, І.Шамякіна, А.Адамовича, В.Бикова. Цим письменникам властиве правдиве, глибоко реалістичне розкриття трагізму подій Великої Вітчизняної війни і масового героїзму нашого народу в ній на основі простеження воєнних біографій «звичайних героїв», майстерний показ героїчного в повсякденному.

Художньо досліджуючи всенародний характер боротьби з фашизмом, природу героїзму нашого народу, білоруські романісти наголосили на ін-

тернаціональному характері патріотизму народу, який вийшов переможцем у вітчизняній війні та загальнолюдському значенню подвигу визволителів Європи.

Білоруська воєнна проза інтенсивно розвивалась, збагачуючись тематично, вдосконалюючи художню форму. Різноманітною є жанристика творів про війну, «Мінський напрям» І.Мележа – роман, написаний на тему фронтових буднів, ратних подвигів Радянської Армії, – є багатоплановим масштабним романом – епопеєю, роман-дилогія А.Адамовича «Війна під хатами» і «Сини ідуть бій» – соціально-психологічний роман, «Тривожне щастя» І.Шамякіна – роман в повістях, що поєднує форми епічну та щоденникового запису, повісті В.Бикова – реалістично-філософські, психологічно-публіцистичні. В цих книгах – реалістичне відтворення подвигу нашого народу. Творчість В.Бикова, І.Мележа, А.Адамовича, І.Шамякіна та ін. свідчить і про багатство традицій, що розвиваються, і про новаторську сміливість митців, про активність та плідність їх пошуків в освоєнні художніх матеріалів не лише воєнної тематики.

Білоруська література, як і вся наша література, під час Великої Вітчизняної війни та в повоєнний період була і залишається на передовій.

РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ. КНИГОДРУКУВАННЯ.

Українське бароко XVII-XVIII ст. – це духовний образ нації, втілений у її матеріальних і духовних надбаннях. XVII-XVIII ст. в Україні знаменувалися підйомом національного інтелекту, що був спричинений насамперед досягненнями в розвитку національної системи освіти. Вона складалася з початкової, середньої та вищої ланки. Початкову освіту можна було отримати в досить розвинутій мережі братських, церковних, монастирських, січових (при полкових козацьких канцеляріях) шкіл. За свідченнями чужоземних мандрівників, усі діти, навіть сироти, навчалися грамоті, були писемними. Для останніх також існували школи грамоти при церквах. Початковій грамоті навчали й мандрівні дяки.

Середня ланка освітніх закладів була представлена народними училищами, семінаріями, колегіумами.

Центром вищої освіти й науки в Україні поч. XVIII ст. стала Києво-Могилянська академія. Усі типи навчальних закладів сприяли підвищенню освітнього рівня населення. За неповними даними, у Слобідській Україні в 1732 р. діяло 129 шкіл, у 1740-1748 рр. у семи з десяти полків Гетьманщини налічувалося 866 шкіл. На землях Війська Запорізького часів Нової Січі мала добру славу січова школа, де навчалися діти з різних міст. Сільські та міські школи утримувалися громадою – населенням села чи міського приходу. Громади або братства будували приміщення для школи, дбали про матеріальне забезпечення вчителів. Як правило, обов'язки дячка та вчителя покладалися на одну особу.

У західноукраїнських землях через зменшення чисельності православної шляхти та втрату міщанством свого соціально-економічного значення православні братські школи, що виникли при церквах у XI—XII ст., занепадають. На їх місці створюються уніатські школи, підпорядковані ордену Василіан. Однак за своїм характером вони відрізнялися від братських. У XVII ст. василіанські школи були призначені лише для шляхетської молоді й виховували її в католицькому дусі. Діяльність Василіан набула іншого характеру і значного поширення із створенням Едукаційної комісії (1773) – першого в Європі міністерства народної освіти. Ця комісія здійснила реформу шкільної справи, виробила єдиний шкільний статут, надала школам державний статус та виділила грошову допомогу на їх розвиток. Усі ці заходи значно поліпшили матеріальне становище василіанських шкіл та піднесли їх суспільний статус.

На Лівобережжі, Слобожанщині та в Києві існували тільки православні

школи. Перші спроби запровадити в Україні обов'язкову початкову освіту було здійснено в Гетьманщині. У 1760-1762 рр. лубенський полковник І, Кулябко наказав сотенним правлінням усіх козацьких синів, здібних до науки, посилати до парафіяльних шкіл, а нездібних, у літах перерослих навчати військовій справі. Проте початкові школи в Україні не здобули сталої організації і з кінця XVIII ст. початкова сільська освіта почала занепадати, що насамперед було пов'язано з закріпаченням селян та ворожим ставленням влади до заснованих не нею навчальних закладів.

Центром освітнього, наукового і культурного життя в Україні була Києво-Могилянська школа, заснована в 1632 р. митрополитом Петром Могилою (1596—1647). У 1633 р. дістала назву Києво-Могилянська колегія. Завдяки сприянню гетьмана Івана Мазепи в 1701 р. за царськими указами від 11 січня 1694 р. та від 26 вересня 1701 р. вона одержала статус академії та назву Київська академія. Були підтверджені, хоч і формально, її давні привілеї: дозволялося включати до навчальних програм курс богослов'я та організовувати внутрішнє життя на засадах самоврядування за зразком вищих навчальних закладів Європи.

За гетьманування Івана Мазепи для Києво-Могилянської академії спорудили будинок. Це був період розквіту академії. Кількість студентів досягла 2 тис. Пізніше вона становила 500-1200 осіб. Вікових обмежень не було. Для бідних учнів при академії існувала бурса. Навчалися в ній переважно вихідці з Лівобережжя, але були й студенти з Правобережної України, Закарпаття, Білорусії, Росії, південнослов'янських країн, Молдавії. Академія була демократичним всестановим навчальним закладом. У ній навчалися діти духовенства, козаків, селян, міщан.

За змістом навчальних програм і рівнем викладання академія відповідала вимогам європейської вищої освіти. Повний курс навчання тривав 12 років і поділявся на вісім класів. Вищим ступенем навчання були «школи риторики і поетики» (тут вивчалися науки гуманітарного циклу), дворічна «школа філософії» (гуманітарні й природничі науки), чотирирічна «школа богослов'я». В академії навчали граматиці, риторикі, філософії й богослов'ю; мовам -слов'яно-руській (тодішній українській літературній), грецькій, латині, польській; літературі – класичній грецькій і римській, частково – середньовічній; поетичному і риторичному мистецтву; історії, географії. Лекції викладалися переважно латиною. З першої половини XVIII ст. в Києво-Могилянській академії систематично викладалися лише іноземні мови. З поглибленням дипломатичних, економічних і культурних зв'язків з Західною Європою виникла потреба вивчати німецьку, французьку, староєврейську мови, і академія достойно виконала це завдання.

У Києво-Могилянській академії працювали видатні вчені, письменники, митці: Л. Баранович, В. Ясинський, Д. Туптало, Ф. Прокопович, Є. Полоцький, Г. Кониський, І. Пзель та ін. З неї вийшли філософи й державні діячі, поети й історики, композитори й медики, полководці та юристи, серед них – історик І. Гізель, поет, вчений Ф. Прокопович, письменник і філософ Г. Сковорода, гетьман України І. Самойлович. У 1734 р. в академії навчався М. Ломоносов.

Києво-Могилянська академія була не лише освітнім, а й науковим центром. Професори не обмежувались викладанням загальноприйнятих теоретичних курсів, а самостійно розробляли проблеми логіки, семіотики, психології та інших наук. В академії проводилися публічні наукові виступи, ставилися вистави. Високим науковим рівнем вирізнялися праці лінгвіста-орієнталіста С. Тодорського, автора грецької граматики В. Лашевського. У лекціях Ф. Прокоповича вже помітні паростки нової методології, а в поглядах викладачів з'явилися елементи раціоналізму і матеріалістичного сенсуалізму. Колишні студенти академії стали авторами козацьких літописів, написаних наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Велика увага в академії приділялась вихованню студентів на принципах гуманізму і рівності. Це сприяло розвитку демократичних ідеалів, плеканню у вихованців почуття гідності й взаємної поваги. Основи виховання молоді розробив Петро Могила, виклавши їх у своїх працях, передусім в «Антології», виданій 1636 р. для молодих колегіантів. На формування виховних ідеалів в академії значний вплив мало запорізьке козацтво.

Велике значення для забезпечення високого рівня навчального процесу в Києво-Могилянській академії мала бібліотека, до якої надходили книги з Рима, Парижа, Венеції, Лейпціга, Амстердама, Кракова, Відня та інших книговидавничих центрів Європи. Але найбільшу частину книгозбірні становили українські друки. Зокрема, тут знаходилося перше видання Києво-Печерської лаври «Часослов» (1616), багато примірників «Адельфотеса», надрукованого у Львові і привезеного Іовом Борецьким, «Граматика» (1619) М. Смотрицького, «Лексикон славенороскій і імен толкованіє» (1627) Памво Беринди та ін. Багато книжок для академії придбав П. Могила. Сюди він передав і свою власну бібліотеку.

Бібліотека академії у XVIII ст. налічувала 12 тис. томів і безліч рукописної літератури та документів, що визначало її як важливий науковий осередок. Однак до нашого часу вона не збереглася. Пожежі 1780р.і 1811 р. знищили унікальні джерела з історії та культури України.

Києво-Могилянська академія – заклад європейського рівня. Їй належить визначне місце в історії культурних зв'язків України із слов'янськими на-

родами. Історія зберегла свідчення, що тут навчалися росіяни, білоруси, молдавани, болгари, серби, хорвати, греки та ін. Вона підтримувала наукові зв'язки з освітніми центрами Кракова, Константинополя,

Магдебурга тощо. Деякі студенти і викладачі академії навчалися в Польщі, Франції, Італії, Англії, Німеччині. Міжнародні зв'язки Києво-Могилянської академії мають важливе значення для оцінки її місця в історії світової культури.

У другій половині XVII ст. – першій половині XVIII ст. відчувався сильний вплив української культури на весь слов'янський ареал. Нові ідеї та погляди, сформовані в Києві та в Лівобережній Україні, орієнтовані на західні зразки, справили істотний вплив на церковно-релігійне, літературне і особливо освітнє життя Росії. Фактично силами української еліти було підготовлено базу для систематичної вищої освіти в російських землях, зокрема стало регулярним викладання поетики, риторики, філософії.

Професори й вихованці академії сприяли поширенню освіти, розвитку науки та культури серед багатьох східнослов'янських і південнослов'янських народів. З їх допомогою формувалася основа, на якій будувалися міжслов'янські відносини в наступні часи. Деяких українських учених запрошували до Сербії, Болгарії, Молдавії. У середині XVII ст. до Росії змушені були переїхати 30 вчених, художників, музикантів. З-поміж них – С. Полоцький, Є. Славинецький, С. Яворський, Ф. Прокопович та ін., 12 співаків, київські маляри. Вони працювали там учителями, редакторами, перекладачами, єпископами, митрополитами, радниками Петра I у його реформаторській діяльності, займали важливі державні посади.

У Києво-Могилянській академії здобули освіту 21 з 23 ректорів Московської слов'яно-греко-латинської академії, 95 із 125 її професорів, багато вчителів шкіл Росії. Загалом впродовж 1701-1762 рр. до Московської академії переїхало 95 вихованців Київської академії. Ректорські посади в цей період у Московській академії обіймав 21 вчений, з яких 18 – київські книжники. Крім того, з 25 осіб, які були префектами, 23 – з Києво-Могилянської академії.

Після Полтавської битви (1709) академія зазнала репресій. Разом із занепадом національної державності, культури вона переживала трагічні та гіркі часи падіння і втрат. Із її стін витісняли все українське. 31 жовтня 1798 р., за ініціативою імператора Павла I, академія втратила свій статус. Її прирівняли до трьох інших російських академій: Московської, Петербурзької і Казанської. У 1817 р. вона припинила свою діяльність, але через рік була реорганізована в суто релігійний навчальний заклад, що готував кадри духовництва.

Академія заснувала колегіуми в Ніжині, Білгороді, Вінниці, Гощі, Кре-

менці, Чернігові, Переяславі і постійно допомагала їм. У 1727 р. єпископ Є. Тихорський заснував Харківський колегіум, що став центром освіти Слобідської України. З 1765 р. при ньому відкрили додаткові класи, де викладали інженерну справу, артилерію, архітектуру, геодезію, географію. У 1779 р. в Полтаві відкрилась слов'янська семінарія (1786 р. переведена до Катеринослава), в 1780-1789 рр. у Полтавській семінарії навчався І. Котляревський. Тут розпочав свою педагогічну діяльність Г. Сковорода. У колегіумах, крім слов'янських, вивчали французьку, німецьку та італійську мови, історію, географію, малювання. Після закінчення колегіуму студенти могли продовжувати навчання в Києво-Могилянській академії та навчальних закладах Росії.

У Правобережній Україні та в західноукраїнських землях національна освіта була на значно нижчому рівні, ніж у Східній. Саме в цей час припиняють своє існування більшість церковних братств у Галичині, що призводить до занепаду шкільництва. Після шкільної реформи 1776-1783 рр. у західноукраїнських землях були організовані початкові (тривіальні) та неповні середні (головні) школи, де, як правило, навчання велося німецькою мовою.

На Правобережжі більшістю колегіумів – Львівським, Кам'янським, Луцьким, Перемишльським, Ужгородським – керував єзуїтський орден. Львівському колегіуму польський король у II половині XVII ст. надав права академії. Після скасування в 1773 р. єзуїтського ордену частина його шкіл перейшла до членів чернечого чину св. Василя – василіян, які раніше мали кілька колегіумів у Володимирі, Барі, Умані. Крім колегіумів, при монастирях діяли внутрішні школи (студії). У більшості василіянських шкіл вищим курсом вважались риторика і лише в деяких викладалась і філософія.

Розвиток освіти, наукових знань та загалом культури прискорився із поширенням книгодрукарської справи. Бурхливий розвитку друкарська справа набула на початку XVII ст. Друкарні поділялись на стаціонарні, пересувні, братські, церковні, приватні, а з кінця ХУІІІ ст. – громадські. Кожна з друкарень зробила свій внесок у поширення книжкової справи. У Галичині, крім Львівської, з'явилися друкарні в Рогатині, Крилосі, Угорцях, Уневі, Перемишлі. На Волині засновано друкарні в Луцьку, Почаєві, Дермані, Константинові, Крем'янці, Житомирі. Львівська братська друкарня, що мала привілеї на виняткове право друкувати книжки, в XVII видавала ст. букварі накладами 600 – 2 тис, а на початку XVIII ст. – по 6-7 тис. примірників. У зв'язку із збільшенням освічених людей зростав попит і на іншу друковану продукцію. Почаївські та львівські видання мали гарне графічне оформлення.

Найпотужнішою в Україні залишалась Києво-Печерська друкарня, за-

снована архімандритом Єлисеєм Плетенецьким у 1615 р.¹ Вона сприяла поширенню друкарської справи не лише в Україні, а й у Росії та Білорусії. Крім молитовників і богослужбових текстів, з друкарні виходили твори тогочасних українських письменників.

Найпопулярнішою друкованою книжкою в Україні став збірник проповідей Й. Галятовського «Ключ розуменія». До найцікавіших київських видань належать такі фундаментальні праці, як «Життя святих» Д. Туптала, «Іфіка ієрополітико»- ілюстроване гравюрами видання з поясненням етичних принципів та норм поведінки, «Вірші нажалосний потреб... Петра Конашевича-Сагайдачного» К. Саковича, полемічна «Книга о вірі», авторство якої приписують З. Копистенському, церковнослов'янсько-український словник П. Беринди та ін. Лаврська друкарня відзначалася розмаїттям тематики і високим художньо-технічним рівнем друку.

Крім Лаврської друкарні, на Київщині функціонували друкарні у Фастові та Бердичеві. На Поділлі їх було сім. Велику друкарню створено в Чернігові. Ця друкарня публікувала проповіді та вірші Л. Барановича, випустила ряд творів І. Максимовича. В Україні діяли також приватні друкарні: Т. Вербицького, С. Соболя, М. Сльозки, А. Желіборського, К. Транквіліона-Старовецького, Т. Вербицького та ін. Зокрема, заслугою Тимофія Вербицького стало видання першого київського «Букваря» і двох Часословів, що містили піснеспіви на честь старокиївських святих – князів Володимира, Бориса і Гліба, Антонія і Феодосія Печерських. Визначними українськими друкарями і видавцями стали С. Будзинда, А. Скольський, Я. Шеліга, С. Ставницький, мандрівний друкар П. Люткевич та ін.

З XVIII ст. з'являються друкарні губернського підпорядкування: Лисаветградська, Кременчуцька, Київська, Бендерська, Катеринославська, Харківська, Чернігівська, Кам'янецька, Миколаївська. Крім церковної літератури, друкувалися книжки для шкіл, твори літературного та ужиткового змісту, науково-богословські видання.

Загалом стаціонарних друкарень було обмаль. Деякі з них існували протягом нетривалого часу. Через примітивну техніку тогочасні друкарні не були високопродуктивними. Так, з початку свого існування і до 1622 р. Львівська друкарня видрукувала 13 назв книжок, Київська за 1615-1630 рр. – 40, в тому числі знаменитий «Требник» П. Могили, Почаївська – 187 назв книг, а за значно коротший період у Чернігові вийшло друком понад 50 назв книг.

Втрата української державності призвела до занепаду книгодрукування. Після підпорядкування Київської митрополії Московській патріархії (1686)

¹ За даними останніх досліджень, книгодрукування в Києво-Печерський лаврі розпочалося не пізніше 1606 р.

українське друкарство зазнало переслідувань. Московська влада почала уніфікувати мову на московський зразок у виданнях, призначених для України. 5 жовтня 1720 р. Петро I видав законодавчий акт, за яким започатковувалась цензура і фактично заборонялась українська мова.

З цього часу багато українських друкарень поступово занепадають. Зокрема, втратили свій український характер такі відомі друкарні, як Києво-Печерська і Чернігівська. За порушення наказу царя Чернігівську друкарню конфіскували і вивезли до Москви. На Поділлі та Закарпатті друкарство не набуло розвитку: всі друкарні існували недовго і не були українськими, а випущені там книжки використовувалися лише для місцевого вжитку.

Однак виникнення книгодрукування та його поширення в Україні мало величезне значення для культурного поступу. Воно стало показником не лише значного культурного розвитку, а й здатності українців до сприйняття надбань цивілізації та інтеграції в європейський культурний простір.

Іван Верба

З Першотравнем !

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ І КУРСУ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВУЗІ В УМОВАХ КРЕДИТНО-MOДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ.

Однією з найважливіших педагогічних завдань будь-якого вищого навчального закладу (ВНЗ) є робота зі студентами першого курсу, спрямована на більш швидку й успішну їх адаптацію до нової системи навчання, до нової системи соціальних відносин, на освоєння ними нової ролі студентів. (2, 5).

Завдання ВУЗу в цей складний для молодшої людини період допомогти йому якомога швидше й успішніше адаптуватися до нових умов навчання, влитися до лав студентства. (3, 5)

Актуальність дослідження порушення адаптації студентів молодших курсів до навчальної діяльності у (ВНЗ) обумовлена тим, що саме перші роки навчання вважаються особливо напруженими та складними, процес навчання відбувається в умовах інформаційного та емоційного стресу, значного психічного та фізичного напруження. Юнаки та дівчата, закінчивши школу, переходять на новий життєвий етап. Цей етап включає в себе зміну не тільки місця навчання, місця проживання, а й зміну вже усталеного колективу. Новоспеченим студентам потрібно звикнути, адаптуватися як до нової групи, де їм часто доведеться перебувати протягом 5-6 років, так і до нових правил і норм університету. (2, 4, 5)

Зазначимо при цьому, що дослідження механізмів порушень адаптації особистості до навчальної діяльності є сьогодні однією з найменш висвітлених у психолого-педагогічній літературі проблем, що потребує з'ясування її внутрішнього змісту, визначення психофізіологічних, психічних і соціально-психологічних проявів розладів адаптації. (1, 4)

Аналіз наукової літератури, присвячений проблемам адаптації та дезадаптації людини до різних видів діяльності, дозволяє стверджувати, що вивчення динаміки процесу адаптації студентів до умов навчання у ВНЗ в умовах кредитно-модульної системи освіти та механізмів виникнення у них розладів адаптації, досліджено недостатньо, як в теоретичному так і практичному планах.

Вищевикладене обумовлює актуальність даного дослідження мета якого: з'ясувати основні причини та механізми, що призводять до порушень процесу адаптації студентів першого курсу до навчальної діяльності у ВНЗ III-IV рівнів акредитації в умовах кредитно-модульної системи освіти.

Для вирішення поставленої мети нами з позицій системного підходу було проведено комплексне обстеження 603 студентів I курсу Харківського

національного медичного університету, обох статей, у віці 17 – 24 років. З них 603 – вітчизняних (1 група), 100 іноземних студентів навчаються російською (2 група) і 209 англійською мовою (3 група).

Рішення завдань пошуку закономірностей і механізмів адаптації студентів до навчання у ВНЗ неминуче приводить до необхідності аналізу всього комплексу факторів, що визначають особливості навчальної діяльності студентів.

Студентський вік – це особливий період у розвитку особистості як за «кризовою насиченістю» (екзаменаційні стреси, вікові проблеми, усвідомлення змісту професійної діяльності як самореалізації та самоактуалізації та ін.), так і за насиченістю можливостей максимального розвитку здібностей і потенціалу особистості.

Адаптацію студентів до навчання у вищому навчальному закладі необхідно розглядати як динамічний, багатосторонній і комплексний процес формування навичок задоволення тих вимог, що пред'являються до студента в період навчання та виховання у вищій школі.

До показників ефективності адаптації студентів до навчання у ВНЗ необхідно віднести: об'єктивні критерії: успішність власної діяльності (поточна та підсумкова успішність); стабільність у процесі навчання функціонального стану організму студента (відсутність різких порушень більшості психофізіологічних функцій); відсутність яскраво виражених ознак стомлення при виконанні навчальної діяльності. Та суб'єктивні критерії: задоволеність процесом навчання, а також колективом і сформованими в ньому відносинами (психологічним кліматом); прояв студентами активності в навчальній і суспільній діяльності.

Отримані в ході дослідження результати дозволили нам систематизувати фактори, що впливають на адаптацію до навчання у ВУЗі: Соціальний – що включає в себе соціальне походження і тип освітнього закладу, який він вже закінчив. Психологічний блок містить індивідуально-психологічні, соціально-психологічні фактори: інтелект, спрямованість, особистісний адаптаційний потенціал, положення в групі. Педагогічний блок чинників включає в себе рівень педагогічної майстерності, організацію середовища, матеріально-технічну базу, ТСО і ін..

Будь-яке навчання, особливо вузівське, є справою не з легких. Це пов'язано з численними причинами організаційного, методичного і психологічного характеру. Існують як загальні труднощі, типові для всіх студентів, так і приватні, характерні лише для студентів молодших курсів, наприклад, стресові стани, що виникають у випускників шкіл у зв'язку з переходом до іншої форми діяльності.

У ході роботи нами проведено вивчення ролі та патогенетичної значимості соціально-психологічних факторів у формуванні розладів адаптації до навчання у ВНЗ у студентів I курсу.

Одним з найважливіших соціальних чинників, який впливає на поведінку студента першого курсу, на його взаємини з іншими учнями і викладачами ВУЗу є зміна соціальної ситуації, необхідність звикання до нових умов навчання, освоєння нової соціальної ролі – студента вищого навчального закладу.

Як показали результати дослідження основними факторами, що негативно впливають на процес адаптації студентів першокурсників є несприятливі побутові умови, недостатнє і нерегулярне харчування, різка зміна життєвого стереотипу, входження в новий колектив, згуртування навчальної групи.

Для більшості студентів значимим фактором ризику щодо зниження працездатності та виникненні дезадаптації є нагромадження перевтоми через неправильно організовану навчальну працю, і, як наслідок, недостатній відпочинок. У результаті, організм залишається систематично «недовідновленим» у функціональному відношенні, що призводить до розумових перевантажень, виснаження нервової системи, зниження пам'яті, уваги та швидкості розумових процесів. При цьому досить часто втрачається інтерес до навчання у ВНЗ.

Стосовно отриманим даним відрив від домашніх умов важко переносять 14,4% студентів іноземців, які навчаються англійською мовою, у порівнянні з 6,0% російськомовних іноземних студентів і 6,5% вітчизняних студентів.

Не дотримуються звичний режим дня (навчання і відпочинку) 52,4% вітчизняних студентів і 51,1% російськомовних іноземних студентів, при цьому англомовні студенти більш дисципліновані – іноді порушують режим дня 34,0%.

До факторів які впливають на труднощі адаптації до навчання на I курсі студенти відносять: зміну життєвого стереотипу (63,2% вітчизняних студентів, 77,2% іноземних студентів, які навчаються російською та 81,1% англійською мовами); труднощі в засвоєнні навчального матеріалу та збільшений обсяг навчального навантаження (83,2% вітчизняних студентів, 45,2% іноземних студентів, які навчаються російською та 31,1% англійською мовами); нову систему відносин із викладачами (15,1%, вітчизняних студентів, 38,0% російськомовних і 57,9% англомовних іноземних студентів); а також труднощі в адаптації до нового колективу (1,7%, 17,0% і 11,0% відповідно). При цьому навчальний матеріал як на заняттях так і при самостійній роботі задовільно засвоюють переважна більшість як вітчизняних та і іноземних студентів, не залежно від мови навчання.

Як показали результати дослідження 30,1% з усіх опитаних першокурсників категорично заперечують необхідність психологічної допомоги. Ще 25,9% студентів вагалися з відповіддю. Решта 44,1% першокурсників вважають, що психологічна допомога їм потрібна в першу чергу при вирішенні таких проблем як: подолання інформаційного стресу, адаптація до нових умов навчання, входження в новий колектив, згуртування навчальної групи; рішення особистісних проблем.

При цьому відповідно отриманим даним іноземні студенти виявляють більш високий рівень розладів адаптації до навчальної діяльності, в порівнянні з вітчизняними студентами. Так високий рівень дезадаптації, що вимагає вживання невідкладних заходів (психологічних і медичних) виявляють у себе 0,3% вітчизняних студентів і 0,5% студентів іноземців які навчаються англійською мовою; виражений рівень дезадаптації, що вимагає обов'язкового втручання психологів, проведення програми по реадaptaції – 1,3% вітчизняних студентів, 4,0% і 10,1% іноземних студентів, які навчаються російською і англійською мовами відповідно; помірний рівень дезадаптації, при якому корисно проведення консультативної роботи фахівців – 26,2% вітчизняних студентів, 48,0% російськомовних іноземців і 50,2% англомовних іноземців.

Як показали результати психодіагностичних досліджень у 15,8% іноземних студентів, які навчаються англійською мовою виявлено клінічні прояви тривоги (по клінічній шкалою тривоги і депресії Гамільтона), у порівнянні з 7,0% російськомовних іноземців і 4,6% вітчизняних студентів. Субклінічні прояви тривоги виявлені у 16,3% англомовних іноземців, 15,5% російськомовних іноземців і 8,1% вітчизняних студентів.

Клінічні прояви депресії характерні для 2,4% іноземних студентів, які навчаються англійською, 7,0% – російською мовою і 1,4% вітчизняних студентів, а субклінічні прояви депресії для 20,1%, 16,0% і 4,5% відповідно.

Згідно з отриманими в ході роботи даними як у вітчизняних та і іноземних студентів, не залежно від мови навчання мають місце якісні і кількісні гендерні відмінності у взаємозв'язках між емоційним станом і показниками точності і продуктивності розумової роботи. Так для студентів-чоловіків властиво відсутність взаємозв'язку між точністю виконуваної роботи і показниками емоційного стану, в той час як у жінок така картина не спостерігається. Точність здійснюваної розумової роботи залежить від самооцінки власної працездатності та самопочуття, а продуктивність, навпаки істотно залежить від показника активності і самопочуття у дівчат, у юнаків – від працездатності, активності, тривоги, настрою.

Отримані результати дозволили нам констатувати більшу адекватність

самооцінки свого стану у студентів-чоловіків, на відміну від студенток. У студенток існує складна, опосередкована залежність між особистісними та функціональними показниками, юнаки намагаються бути соціально пристосованими за рахунок витіснення факторів, що викликають тривогу і сверх-контроль, проте в разі ухвалення важливого рішення коливаються і схильні до невротичних захисних реакцій.

Таким чином, результати нашого дослідження дозволяють охарактеризувати основні прояви порушень адаптації у студентів молодших курсів.

Психофізіологічні – проявляються у зниженні розумової працездатності, порушення уваги, підвищеної стомлюваності, зниженні швидкості переробки інформації. Виразність психоvegetативних реакцій зростає на другому курсі, що більш характерно для чоловіків.

Прояви психічної дезадаптації супроводжуються погіршенням психологічного самопочуття, зростанням астенизації, емоційними розладами, зміною активності, зниженням самооцінки здоров'я, впевненості в собі і тужливим настроєм. На першому курсі значні зміни мають місце у жінок, а на другому – у чоловіків.

Соціально-психологічні – проявляються у вигляді порушень міжособистісних відносин, посилення внутрішньоособистісної конфліктності, незадоволеності обраною професією, труднощами в опануванні програмами навчання, незадоволеністю побутовими і соціальними умовами життя. Зазначені прояви постають у ролі ведучих у більшості жінок на першому і на другому курсі.

На основі отриманих даних, що відображають механізми формування розладів адаптації у студентів першого курсу нами розроблені методи їх корекції і профілактики.

Виходячи із сутності розладів адаптації, як хвороби особистості, психотерапевтичні форми впливу при корекції дезадаптивних реакцій і станів набувають першорядну значимість, будучи основними методами патогенетичної терапії, за допомогою цих же методів необхідно проводити також і психопрофілактичну роботу.

Нами також розроблена комплексна, поетапна система психопрофілактичної роботи в студентському середовищі. Включають в себе заходи первинної, вторинної та третинної психопрофілактики (відповідно до класифікації ВООЗ).

В системі психопрофілактики розладів адаптації у студентів, надзвичайно важливим є дотримання принципів комплексності, послідовності і наступності у проведенні профілактичних заходів.

Система психопрофілактики розладів адаптації повинна включати в себе

заходи первинної психопрофілактики – розробку та впровадження довгострокової програми індивідуально-особистісної підтримки і поетапної її реалізації; допомогу в адаптації першокурсника до специфіки навчання у ВНЗ, виділення груп ризику розвитку реакцій дезадаптації. Вторинної – оцінку особистісних особливостей студентів та прогнозування їх адаптаційних реакцій, проведення комплексу психотерапевтичних заходів, спрямованого на підвищення адаптаційних можливостей; ранню діагностику розладів адаптації. І третинної психопрофілактики – профілактику рецидиву розладів адаптації.

Висновки:

1. Навчальну діяльність студентів першокурсників можна розглядати як природну модель емоційного та інформаційного психологічного стресу, який у ряді випадків може привести до розладів адаптації, які потребують психологічної та психотерапевтичної корекції.

2. Іноземні студенти першокурсники, особливо які навчаються англійською мовою, в порівнянні з вітчизняними студентами більш важко адаптуються до умов навчання, схильні до розвитку невротичних реакцій, частіше відчують труднощі в засвоєнні навчального матеріалу.

3. Отримані в ході роботи дані дозволяють розробити програму прогнозування виникнення розладів адаптації у студентів початкового періоду навчання у ВУЗі і визначити основні напрямки психопрофілактичних та психокорекційних заходів.

Література:

1. Аршава І.Ф. Функціональні стани людини в процесі адаптації до екстремальних умов діяльності (у парадигмі «особистість-стан») // Вісник АПН України.: Педагогіка і психологія.- К.: Педагогічна преса, 2006. – №4(53)-С.82-90.
2. Волосовець, О.П. Стратегія євроінтеграційного реформування вищої медичної освіти України // Проблеми медичної науки та освіти. – 2006. – №1. – С. 5 – 12.
3. Дорожкин Ю.Н., Мазитова Л.Т. Проблемы социальной адаптации иностранных студентов // Социологические исследования. – 2007. – №3. – С. 73-77.
4. Кокун О.М. Адаптація та адаптаційні можливості людини: прикладні аспекти // Актуальні проблеми психології. – Т. 5, вип. 4: Психофізіологія. Медична психологія. Генетична психологія / За ред. С.Д. Максименка. – К.: Міленіум, 2005. – С.77-85.
5. Соколова И.М. Психофизиологические механизмы адаптации студентов // Монография. – Харьков: ХГМУ, 2007. – 412 с.

***Академіки Кожина Г.М.,
Маркова М.В., Гриневич Є.Г.***

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ – ПЛЮСИ І МІНУСИ

Відразу хочу зазначити свою точку зору на тестовий контроль знань – вона позитивна. Перш за все такий вид перевірки знань студентів є значно об'єктивнішим, ніж усне опитування. Із застосуванням найпростіших математичних методів, що обов'язково супроводжують тестування, можна значно точніше визначити рівень знань та умінь, а значить і поставити саме ту оцінку, яка відповідає рівню підготовки студента. Під час усного опитування (спілкування, дискусії) часто трапляються такі ситуації, коли на одне запитання студент дає відносно непогану відповідь, на інше – відповіді зовсім не знає, ще на одне запитання відповідає поверхнево, загальними фразами, відповідаючи на наступне запитання робить багато помилок і т.п. Яку оцінку йому поставити? Я розумію, що досвідчені викладачі мені скажуть: «Треба врахувати як він відвідує заняття, чи активний він під час лабораторних, практичних, семінарських занять, чи веде він конспект тощо». Але це і є суб'єктивний підхід до визначення рівня знань студента. Інша справа, коли студент отримує достатній набір тестових завдань із того чи іншого розділу або й з усієї дисципліни і дає на них відповіді, за які отримує визначену умовами тестування кількість балів. Потім ці бали, відповідно до науково обґрунтованих і загально визнаних як за рубежом, так і в Україні критеріїв, переводять в оцінку за національною, або ECTS шкалою. Більше того, вважаю, що тестовий контроль знань є продовженням навчального процесу, адже серед пропонованих відповідей у закритих одно- або багатовибіркових тестових завданнях є принаймні одна правильна. Причому вона сформульована викладачем чітко, лаконічно, не містить зайвих фраз, плутаних тлумачень, непотрібних даних тощо. Читаючи таку відповідь студент ще раз про себе констатує її суть, ще раз вдмується у смисл запитання, порівнює своє трактування відповіді із трактуванням її викладачем. Під час складання відповідей на тестові запитання на студента відсутній тиск авторитету викладача, він може зосередитися, подумати над запитанням, і врешті-решт над студентом не нависає відчуття сорому за незнання відповіді на те чи інше питання. Відкриті тестові завдання, відповідь на які дає сам студент однією-двома фразами, формулою тощо, розвивають творчу думку, спонукають до певної ініціативи та самостійності. Багатоалфавітні тестові завдання, на мій погляд, розвивають у студентів наукові прояви, змушують їх співставляти різні факти, події, предмети, формуючи цілісні образи, композиції, механізми тощо.

Ще однією з переваг тестового контролю є значно менша затрата часу на перевірку знань студентів, оскільки відповіді складають одночасно всі студенти групи (підгрупи). До перевірки завдань, якщо цього не здійснює комп'ютерна програма, може бути залучений лаборантський персонал.

За допомогою невеликої кількості тестових завдань можна проводити щоденний 10-15 хвилинний бліц-контроль знань студентів, що дозволить мати уяву про реальний стан засвоєння матеріалу попереднього заняття. Це дасть можливість викладачеві розставити акценти над тими чи іншими аспектами дисципліни, зорієнтуватися на чому необхідно загострити увагу студентів, що з пройденого матеріалу необхідно повторити і т.п.

Можна навести ще чимало позитивних сторін тестового контролю знань, але для об'єктивності своїх міркувань повинен сказати, що такий контроль теж не позбавлений певних недоліків. Одним із них є коректність тестових завдань. Складання тестових завдань вимагає від викладача не тільки бездоганного знання дисципліни, але й уміння коректно ставити запитання, давати однозначні відповіді, які не можна трактувати по-різному, врешті-решт вимагає певного літературного хисту. Але навіть наявність всіх цих ознак не гарантує складання бездоганих запитань та відповідей на них. Часто суть запитання, яке ставить один викладач, інший довго не може зрозуміти. Це означає, що запитання поставлено некоректно. Те ж можна сказати і про відповіді на питання, які одному викладачеві здаються абсолютно зрозумілими, а іншому – не повністю правильними, такими, що є неоднозначними або містять певний підтекст, який буде збивати студента з правильного шляху складання відповіді. У разі тестування часто виявляються завдання, на які жоден студент не може дати правильної відповіді або ж такі, на які правильні відповіді дають абсолютно всі студенти. У зв'язку з цим важливе значення має апробація тестів, аналіз відповідей на них різних студентів, своєчасне внесення змін до завдань, на які всі студенти дають правильні відповіді, або ж навпаки, жоден студент правильної відповіді не дав. Є й інші аспекти тестування, що вимагають пошуку шляхів його покращання та вдосконалення. Зокрема неможливо з жодної дисципліни скласти рівноцінні тестові завдання. Завжди будуть і менш складні, і більш складні запитання, а це означає, що й кількість набраних балів за такі завдання має бути диференційованою, а оскільки таку диференціацію буде робити викладач, то це вносить певні ознаки суб'єктивності. Існує певна складність у підборі комплектів тестових завдань з однаковою за рівноцінністю та складністю запитань, щоб кожен студент під час тестування знаходився в однакових умовах.

Ще одне питання вимагає уточнення, а можливо й наукового дослідження. Воно стосується самої суті тестового контролю, а саме критеріїв визначення кількості балів, що можуть бути нараховані студенту у випадку неповної відповіді на запитання або ж у випадку, коли студент разом з правильними вказує і неправильні відповіді. Зрозуміло, це стосується питань, що мають більше двох правильних відповідей. Є тенденція відповідь студента не зараховувати

та бали не ставити, якщо у ній вказана хоча б одна неправильна позиція [1, 2]. Інша точка зору на цю проблему – за кожну неправильну відповідь від визначеної умовами тестування максимально можливої кількості балів знімати один (штрафний) бал за дане тестове запитання [3]. Я є прихильником останньої. Більше того, експериментально для себе встановив, що загальна кількість балів за набір з 30 тестових завдань у разі підрахунку за принципом зняття штрафних балів на 10 – 15 балів (а це щонайменше один бал підсумкової оцінки за завдання) більше, ніж у випадку не нарахування жодного балу за відповідь, у якій поруч з правильними є хоча б одна неправильна позиція.

Вимагає дослідження та обґрунтування проблема стосовно кількості тестових завдань для контролю рівня знань студентів як у разі їх поточної атестації упродовж семестру, так і під час підсумкової атестації. Причин, щонайменше дві.

Перша з них полягає у досить суб'єктивному визначенні кількості тестових завдань, на які повинен відповісти студент, щоб можна було більш-менш достовірно визначити рівень його знань – 10, 20, 30, 50 і т.д.;

Друга причина більш об'єктивна, є скоріше технічною і полягає у тому, що необхідно підібрати таку кількість тестових завдань, щоб загальна сума можливих правильних відповідей становила 100 балів. Очевидно що це краще здійснити коли у завданні буде 10, 25, 50 або ж 100 тестових завдань. Тоді «вартість» кожного завдання можна оцінити у 10, 4, 2 або 1 бал відповідно і легко підрахувати загальну кількість отриманих студентом балів. Якщо кількість тестових завдань не буде кратною цифрі 100, то тоді необхідно шукати шляхи, для вирішення цієї дилеми. Зокрема, можна неоднаковою кількістю балів оцінювати «вартість» кожного завдання, виходячи, наприклад, з їх складності. Але визначення складності тестових завдань є процесом суб'єктивним, а отже певним чином зменшує достовірність визначення об'єктивного рівня знань студентів.

Очевидно, що 10-ти тестових завдань для перевірки рівня знань недостатньо, щоб охопити певний розділ дисципліни, а якщо цей розділ невеликий, то, очевидно, краще об'єднати його з іншим, близьким за змістом. Така кількість тестових завдань, на мій погляд, може бути використана для бліц-контролю знань студентів під час щоденного оцінювання. Очевидно найбільш прийнятними для поточного контролю будуть тестові завдання із 25 – 30, а для підсумкового – 30 – 50 тестових завдань.

А як же з усним опитуванням, славнозвісними колоквіумами, дискусіями викладача з студентами? А без цього навчальний процес неможливий. Живе спілкування викладача і студента не відмінялося, не відміняється і, сподіваюся, ніколи не буде відмінено. З власної практики можу сказати, що перед тестуванням завжди провожу усний контроль знань з використанням препаратів, схем, муляжів тощо. Але результатом такого контролю є не та

чи інша оцінка, а «допущення» чи «недопущення» до тестового контролю, який є безпристрасним, безперсоніфікованим та використовує більш точні і об'єктивні «терези» для зважування знань.

Часто можна почути, що тестовий контроль – це вгадування студентами відповідей, що це несерйозно, що маючи запитання з готовими варіантами відповідей правильну з них знайти легко. З цим можна погодитися лише у випадку, коли тестові завдання складені аби-як, коли на них відповідь може дати будь-яка людина. З приводу «сліпого» вгадування відповідей на тестові завдання провів власний експеримент за добровільною участю 65 студентів факультету ветеринарної медицини та технології виробництва і переробки продукції тваринництва. Суть його полягала у тому, що викладач брав певне тестове завдання, але студентам зачитував лише номер запитання та загальну кількість відповідей на нього, пропонуючи студентам на вибір написати будь-які. У випадку, коли суттю запитання передбачалася одна правильна відповідь про це повідомлялося студентам. У інших випадках кількість можливих правильних відповідей на запитання не вказувалася. У випадку написання відповіді на двоalfавітні тестові завдання студентам зачитувалися обидва алфавіти – цифри та букви, які необхідно було співставити. З результатів такого «сліпого» тестування, наведених у таблиці, видно, що дійсно жоден студент не набрав 0 балів. Тобто, найменша кількість балів, набраних шляхом вгадування – 4 бали. Але й жоден із студентів не набрав кількості балів, яка відповідає оцінці «задовільно» за вітчизняною або оцінці «Е» за ECTS шкалою. Максимальна кількість балів, набраних шляхом вгадування-33.

Таблиця. Результати «сліпого» тестування студентів

Набрана кількість балів	Кількість студентів	Набрана кількість балів	Кількість студентів	Набрана кількість балів	Кількість студентів	Набрана кількість балів	Кількість студентів
1	—	11	4	21	4	31	1
2	—	12	1	22	3	32	—
3	—	13	3	23	1	33	1
4	1	14	3	24	2	34	—
5	—	15	3	25	1	35	—
6	—	16	5	26	2	36	—
7	1	17	8	27	1	37	—
8	2	18	2	28	—	38	—
9	5	19	6	29	—	39	—
10	1	20	3	30	—	40	—
x	Σ 10	X	Σ 21	x	Σ 14	x	Σ 2

Як видно з таблиці найбільше студентів (21 або 32,3 %) набрало шляхом вгадування від 11 до 20 балів. Приблизно однакова кількість студентів (10 та 14 або 15,4 % та 21,5 % відповідно) набрали від 0 до 10 та від 21 до 30 балів і лише 2 студенти (близько 3 %) – більше 30 балів.

Середній бал, отриманий під час «сліпого» тестування становить 18,4 за 100-бальної системи. У різних групах середній бал коливався від 12 до 20. Це означає, що жоден з 65 студентів не зміг набрати навіть 35 балів, за яких студент отримав би оцінку «незадовільно» (FX), яка дозволяє подальшу перездачу після самостійного доопрацювання матеріалу. Всі студенти під час експерименту отримали оцінку «незадовільно» (F), яка вимагає серйозної подальшої роботи над засвоєнням матеріалу, що виникло на модульну роботу.

У результаті аналізу «сліпого» тестування було встановлено, що вгадування правильних відповідей на двоалфавітні тестові завдання в 1,3 рази було меншим, ніж на одноалфавітні.

Отже шляхом вгадування неможливо набрати достатню кількість балів для позитивної поточної або підсумкової атестації. Це є відповіддю на дорікання скептиків стосовно того, що студенти можуть просто вгадати відповіді і отримати позитивну оцінку не маючи відповідних знань. Багатоалфавітні тестові завдання є складнішими і у випадку диференціації завдань за складністю це необхідно враховувати. Вважаю, що під час оцінювання відповідей на тестові завдання кращим підходом є вираховування правильних та неправильних відповідей із застосуванням штрафних балів – віднімання від максимальної кількості балів, що може бути нарахована студенту за кожен тест одного бала за кожен неправильну або ненаписану правильну відповідь.

Література

1. *Рекомендована практика конструювання тестів професійної компетенції випускників вищих навчальних закладів* / В.Ф.Журавель, В.В. Ільїн, В.О.Кузнецов, Ю.В.Сухарніков. -К.: Аграрна освіта, 2000. – 38 с.
2. *Рекомендована практика розробки і проведення тестового контролю рівня професійної підготовки випускників аграрних вищих навчальних закладів* / Л.М.Цицюрський, В.В. Ільїн, В.М.Шиманський, Т.Д. Іценко та ін. – К.: Аграрна освіта, 2003. – 59 с.
3. *Положення про кредитно-модульну систему навчання в Національному університеті біоресурсів і природокористування України* / В.П.Лисенко, О.В.Зазимко, В.Г.Тракай, М.А.Китаєва. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2009. -18 с.

Академік В.К.Костюк

УКРАЇНСЬКЕ БДЖІЛЬНИЦТВО, З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ (до Міжнародного Конгресу Апімондії в Києві 29 вересня - 04 жовтня 2013)

Довгий і складний історичний шлях пройшло бджільництво в Україні, історія його своїм корінням сягає сивої давнини. На території Русі бджільництво як промисел прослідковується ще з X ст. нашої ери. Вже відтоді бджола в Україні стає споконвічною супутницею людини. Лише деякі факти з історії є цьому підтвердженням.

До появи цукру мед був єдиним солодким продуктом для людини. Віск широко застосовувався у домашньому господарстві для освітлення і здійснення релігійних обрядів (особливо після прийняття християнства). Мед і віск відіграють велику роль і в торгівлі Київської Русі з країнами Європи і Грецією. Так, у 912 р. київський князь Олег уклав перший мирний договір з греками, в якому вказувалось на мінову торгівлю, головними предметами якої були віск і мед. Більш докладний договір укладений з греками князем Ігорем у 945 р., де зазначалося, що вивіз меду і воску з Русі був вільний від податку. Цим важливим юридичним документом була закладена основа довготривалої торгівлі Русі з Візантією.

Вже в епоху Київської Русі бджільництво стає потужним важелем національної економіки. Для зміцнення могутності Київської держави було необхідне надходження дорогоцінних металів – золота і срібла із-за кордону. Роль валюти в міжнародній торгівлі відігравали хутро, віск і мед.

Розвитку бджільництва сприяли природно-кліматичні умови, достаток медоносів у лісових масивах, лугах і степах. Для збереження цього національного багатства та визначаючи неабияку роль бджільництва в економіці Київської Русі ряд правових актів своїми статтями підтримують цей вид промислу. Так, у «Правді Ярослава» (короткій редакції), він виділений в окремі параграфи. Литовський статут вимагав суворого покарання за псування бджолиних помешкань. За неумисне пошкодження бортного дерева без бджіл стягувався штраф – копа грошей, з бджолами – дві копи. Хто ж свідомо завдав шкоди – стісував знак власності і був спійманий, то власникові сплачував «за борт без повреждения пчел 3 рубли грошей». Писемні приписи, як і звичаєве право, особливо карали злодіїв навіть під час воєн. Такої ж кари заслуговували й ті, хто повторно торгував самовільно добутих з мічених бортей медом.

У правових актах Петра I, Катерини II та ін., бортництво, а пізніше і пасічницькі відносини були досить повно регламентовані. За крадіжки бджіл шмагали різками, стягували надмірно високі штрафи чи засиляли до Сибіру...

У XVII – XVIII ст. в Україні з'являються братства та професійно-виробничі цехи. До них переважно входили міщани та дрібна шляхта, що активно пасічникувала. Слід відмітити, що, крім виробництва таких продуктів бджільництва, як мед і віск, традиційним стало на той час і виробництво медовухи. Так, у 1900 р. у Київській губернії працювало вже 42 медоварні. Найбільше їх було в Бердичівському, Васильківському, Сквирському, Липовецькому, Таращанському повітах.

Протягом століть пізнавалися таємниці життя медоносних бджіл, змінювалась і удосконалювалась техніка бджільництва. Українські вчені, винахідники, спеціалісти, пасічники, громадські діячі зробили значний внесок не лише у вітчизняну, але й світову скарбницю бджільництва.

Нині Україна має світове визнання як батьківщина культурного бджільництва, заснованого працею основоположника прогресивних ідей, піонера в даній галузі П.І. Прокоповича. Він вивчав біологію бджолоїної сім'ї, вдосконалював методи бджільництва, у 1814 році створив перший у світі розбірний рамковий вулик. У ньому винахідник вперше виділив рамку в самостійну частину бджолоїного житла. Завдяки цьому стало можливим вільно оглянути бджолоїну сім'ю й активно впливати на хід її розвитку. Вулик Прокоповича дозволив вилучати мед, не винищуючи димом бджіл, як це практикувалося в ті часи. Нині рамкою оперують мільйони пасічників у світі. Дерев'яна перегородка з отворами, через які проходять тільки робочі бджоли, що дає можливість отримувати чистий мед у рамках - ще один визначний винахід Прокоповича. Усвідомлюючи важливість свого відкриття, Прокопович створив першу в Російській імперії та єдину тоді в Європі школу пасічників.

Становлення в Україні промислового бджільництва та створення великих державних пасік пов'язані з іменем талановитого вченого та педагога Василя Антоновича Нестерводського (1882-1977). Свідченням глибокого визнання наукового авторитету вченого було запрошення його до перших галузевих навчальних закладів м. Києва – новостворених сільськогосподарського та ветеринарно-зоотехнічного інститутів, де в 1923-1930 роках він читав спеціальний курс з бджільництва. Водночас В.А. Нестерводський завідував створеною ним базою для практичних занять – Голосіївською пасікою. Завдяки його кропіткій праці вона здобула статус навчально-дослідної установи і стала одним із осередків виконання програми досліджень з бджільництва в Україні. У 2012 році Університет відзначив 90-річчя створення науково-дослідної Голосіївської пасіки, яка за стільки років стала відомим осередком прогресу в галузі.

Високо оцінені науковцями і пасічниками праці В.А.Нестерводського. Це солідний внесок у знання про бджолу і організацію людської діяльності з нею. Кафедрі бджільництва Національного аграрного університету було в знак визнання заслуг її фундатора присвоєно ім'я В.А. Нестерводського. Багато років завідував кафедрою учень і послідовник Василя Антоновича, В.П. Поліщук. Поліщук Віктор Петрович - доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Академії наук Вищої освіти України. Закінчив Боярський технікум бджільництва (1951), Українську сільськогосподарську академію (1956). Після навчання в аспірантурі від 1961 р. постійно працює в Національному університеті біоресурсів і природокористування України: асистент, доцент, завідувач кафедри технології виробництва продукції бджільництва (1988-2000), професор. У 1962 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата сільськогосподарських наук, тема дисертаційної роботи: «Нектаропродуктивність і використання фацелії для поліпшення кормової бази бджільництва в умовах Полісся України», а у 1988 році - докторську: «Наукові основи підвищення комплексної продуктивності бджолиних сімей». У 1990 р. йому присвоєно звання професора, а у 1996 році обраний академіком Академії наук Вищої освіти, відзначений нагородою «Ярослава Мудрого» (1999), дипломом «Почесний професор Національного аграрного університету» (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України). Має трудову відзнаку Мінагрополітики України «Знак Пошани». У 2008 р. нагороджений дипломом Міністерства аграрної політики України за створення внутрішньопородного типу бджіл «Хмельницький».

Підготував 10 кандидатів і одного доктора наук. Опублікував 215 праць, з них: 12 - підручників і посібників, 8 - монографій, 15 - методичних розробок, 6 - авторських свідоцтв. Започаткував навчально-методичну роботу і підготовку фахівців за спеціалізацією «Бджільництво».

В.П. Поліщук розвинув напрями, закладені його вчителем, зокрема здійснював комплекс досліджень з селекції та репродукції бджіл української степової породи, очолював експертизу досліджень з бджільництва в країні, керував підготовкою науково-педагогічних кадрів. Його зусиллями обґрунтовано необхідність підвищення комплексної продуктивності бджолиних сімей, охорони медоносної бджоли як важливої частки екології.

З 1961 по 2000 р. здійснював науково-методичне керівництво навчально-дослідною лабораторією бджільництва на базі Голосіївської пасіки, створеної його вчителем. За ініціати́ви В.П. Поліщука поновлено наукове обладнання кафедри, впроваджено вперше в Україні (з 1970 р.) систему під-

вищення кваліфікації спеціалістів бджільництва на факультеті підвищення кваліфікації НУБіП України.

Робота вітчизняних учених і фахівців у напрямку розробки та запровадження ефективних методів розведення місцевих популяцій бджіл продовжується. Вивчення можливих шляхів прискореного розвитку галузі бджільництва та формування ринку його продукції нині набуває пріоритетного значення. Оцінка сучасного стану галузі бджільництва України свідчить, що країна входить до п'ятірки головних виробників меду за валовим обсягом виробництва і за споживанням цього продукту на душу населення. В умовах посилення інтеграційних процесів і міжнародної конкуренції України може виходити на світові ринки бджільництва з високоякісною продукцією. І в той же час, не слід забувати слова великого класика українського бджільництва П.Прокоповича, який зазначав, що пасічництво – заняття не таке просте, як може здаватися на перший погляд. Оволодіти ним одразу неможливо. Воно потребує безконечної відданості, справжнього покликання, захоплення, любові і щедро віддячує лише тим, хто віддається йому сповна, усією душею.

Академік Ірина Дейнега

Академік В.П.Поліщук на пасіці

В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ

В'ячеслав-Вікентій Липинський народився 5 квітня (за старим стилем) 1882 р. у польській шляхетській родині. Дитинство його минуло в селі Затурці на Волині. Навчався в гімназіях Житомира, Луцька, Києва.

У громадському житті В. Липинський став брати участь ще як учень 1-ої Київської гімназії. Він виступив організатором українського гуртка в польській київській гімназійній корпорації. У 1901 р. в Києві відбувся з'їзд представників польських гімназійних корпорацій на Україні.

В. Липинський виступив на цьому з'їзді з домаганням, щоб створити одну територіальну організацію шляхом об'єднання тих корпорацій з гуртками

української православної молоді. З'їзд не пішов на те. В. Липинський і представник української православної молоді Б. Матющенко залишили з'їзд.

Після закінчення 1-ої Київської гімназії в 1902 р. В. Липинський відбув військову службу в драгунському ризькім полку, що стояв у Крем'янці.

Навчання продовжив у Краківському університеті, де спочатку вивчав агрономію, а потім історію та філософію. Історичні та філософські студії продовжив у Женевському університеті.

У 1908 р. В. Липинський повернувся на Україну. Він усамітнився в маєтку Русалівські Чагарі поблизу Умані. Саме тоді з'являються його перші наукові й публіцистичні праці. Це – «Шляхта на Україні. Її участь в житті українського народу на фоні його історії. «Наше становище на Русі—Україні», «Данило Братковський – суспільний діяч, письменник XVII століття», «Генерал артилерії Великого Князівства Руського. З архіву Немиричів», «Аріанський соймик в Киселині на Волині в маю 1638 р. Причинок з історії аріанства на Україні» та інші.

У 1912 р. в Кракові під редакцією В. Липинського вийшов збірник наукових праць та матеріалів «3 історії України». Присвячений він був Володи-

миру Антоновичу, Тадею Рильському та Павлу Свенцицькому – первісткам ополченої шляхетської верстви на Україні, що повернулися до українського народу. У збірнику «З історії України» розглядалися різноманітні питання розвитку української соціальної еліти. Основну частину збірника складали праці В. Липинського. Це монографії «Станіслав-Михайло Кричевський (З історії боротьби української шляхти в повстанських лавах під проводом Богдана Хмельницького)», «Два моменти з історії пореволюційної України», а також окремі розвідки «Назва Русь та Україна та її історичне значення», «Відгомін минулого», «Недоспівана пісня», «Документи Руїни», «Богдановим шляхом», «Промоа Самійла Зорки на похороні Богдана Хмельницького, згідно з літописом Величка».

Збірник «З історії України» започаткував державницьку школу в українській історіографії. Вказана праця викликала значний резонанс у наукових колах. Українське Наукове Товариство в Києві іменувало В. Липинського своїм членом. Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові вибрало його своїм дійсним членом 4 березня 1914 р.

Проте В. Липинський не обмежувався працею кабінетного вченого. Він активно займається громадською діяльністю. Так, у 1909 р. навесні в Києві відбувся таємний з'їзд громади українців польської культури. На ньому було ухвалено підтримати матеріально й морально український національний рух та заснувати видавництво популярних книжок для українського населення. Того ж року В. Липинський заснував у Києві польськомовний часопис «Пшегльонд крайови», на сторінках якого популяризував власні ідеї.

Перебуваючи за кордоном, В. Липинський зустрічався з українськими політичними емігрантами. Він подав їм думку заснувати «Спілку визволення України», яка б поставила собі за мету боротьбу за створення самостійної української держави. В. Липинський склав меморіал СВУ, але, на жаль, він не зберігся, оскільки його оригінал був спалений К. Паньківським по приході росіян до Львова. СВУ як організація дійсно виникла під час першої світової війни у Відні й відіграла далеко не останню роль в українських національно-визвольних змаганнях.

Перша світова війна різко змінила життя В. Липинського. Як офіцер резерву драгунського Новотроїцько – Катеринославського полку В. Липинський відбуває східно-пруську кампанію в другій російській армії генерала Самсонова. Тут він важко захворів. Потрапляє в кінну резервну частину, яка дислокувалася в Дубно, потім в Острозі й нарешті – в Полтаві. Саме тут В. Липинського застала російська революція.

У Полтаві В. Липинський формує українську кінну частину, сподіваю-

чись, що вона ввійде до складу армії Української держави. Він інформує про свою діяльність Центральну Раду й просить від неї інструкцій. Із Києва йому наказують сформовану військову частину негайно розпустити.

Соціалісти із Центральної Ради не дали змоги В. Липинському включитися в активне політичне життя. Він замкнувся в колі своїх друзів та однодумців, українських патріотів-державників.

На політичну арену В. Липинський вийшов під час гетьманату Павла Скоропадського. У червні 1918 р. його призначено надзвичайним посланником та уповноваженим міністром Української держави при уряді Австро-Угорщини.

Після падіння гетьмана П. Скоропадського та перемоги Директорії Української Народної Республіки через Відень прокотилася повінь дипломатичних місій. Одній з них, через М. Левицького, Директорія доручила повідомити В. Липинського про його звільнення з посади посла. Проте вдалося вплинути на Директорію й вона відмінила своє рішення. В. Липинський залишився послом, намагаючись на цьому посту рятувати свою Батьківщину від руїни. При цьому він не склав присягу Директорії й заявив, що він монархіст. Після розстрілу полковника Болбочана у червні 1919 р. В. Липинський у знак протесту залишив посаду посла.

Незважаючи на те, що боротьба за створення Української держави була програна, В. Липинський не відійшов від громадської діяльності, яку поєднував з науковою. Перебуваючи на еміграції в Австрії, В. Липинський у 1920 р. видав працю «Україна на переломі. 1657—1659. Замітки до історії державного будівництва в XVII столітті». Він також планував випустити ряд книг, що висвітлювали б історію України XVII ст. По суті, це було б продовженням студій, які раніше були видрукувані в збірнику «З історії України».

Того ж 1920 р. В. Липинський заснував Союз Українських Хліборобів-Державників. За його редакцією вийшло кілька випусків науково – публіцистичного часопису «Хліборобська Україна», на сторінках якого побачила світ фундаментальна політологічна праця В. Липинського «Листи до братів-хліборобів». У 1926 р. вона вийшла окремою книгою.

У 20-х р. В. Липинський написав чимало публіцистичних статей. Деякі з них, що стосувалися конфесійних питань, були видані окремою книгою «Релігія і церква в історії України» у Філадельфії в 1925 р.

Восени 1926 р. В. Липинський переїхав до Берліна, куди його покликано до праці в Українським Науковим Інституті, що був створений П. Скоропадським. Проте через хворобу восени 1927 р. змушений; був покинути Берлін та повернутися в Австрію.

У той час загострилися суперечності в Союзі Українських Хліboro-

бів-Державників. В. Липинський як голова Ради Присяжних цієї організації розпустив її 18 вересня 1930 р. На місці розпущеної організації 27-29 вересня цього ж року він заснує «Братство Українських Класократів-Монархістів, Гетьманців». У нього з'являється намір видавати друкований орган цієї організації під назвою «Гетьманець». Пізніше він вирішив змінити його назву на «Хліборобська Україна». Останній твір В. Липинського – це «Вступне слово», закінчене в квітні 1931 р. й надруковане в «Збірнику Хліборобської України».

У травні 1931 р. В. Липинський почав особливо нездужати на серце. Перевезений з початком червня до санаторію «Вінервальд» коло Відня, помер там 14 дня цього місяця 1931 р. Родина перевезла його тіло до рідного краю 2 липня 1931 р. В. Липинський спочив у Затурцях на Волині.

ДАНИЛО БРАТКОВСЬКИЙ

Громадськість Луцька вшанувала пам'ять поета і громадського діяча Данила Богдановича Братковського, який був страчений 290 років тому на площі Ринок. У Хрестовоздвиженській церкві з цієї нагоди відправлено па-нахиду. Освячено меморіальну дошку на місці мученицької смерті героя.

Нам важко дізнатися, про що думав у свою останню ніч перед стратою Д. Братковський. Та знаємо, що зберіг він мужність і виняткову силу духа до останньої миті.

Це видно із заповіту, де батько благає синів «якщо вони хочуть мати благословення Боже, то повинні стояти за мову батьків і ту віру за яку я вмираю» і де просить поховати його в Луцькій братській церкві, а замість поминального обіду роздати убогим милостиню.

Можна вважати, що початки тієї освіченості Данило отримав у Луцьку, адже рід Братковських був тісно пов'язаний з Луцьким українським братством. Його дід Богдан був одним з тих, хто у 1617 році заснував братство і завжди був захисником його інтересів, а батько у 1675-1677 роках був його старостою. Братство, яке вело боротьбу проти польської експансії, мало свою: бібліотеку, школу навіть видавало книжки. В такій атмосфері і виростав майбутній поет, який згодом, очевидно, отримав освіту за кордоном, можливо, в Італії.

У нелегкий час жив Д. Братковський. Після Андрусівського договору 1667 року Правобережна Україна відійшла до Польщі, і тут впродовж багатьох років точилася кривава боротьба проти турецького і польсько-шляхетського гніту. Українське населення краю було доведене до найбезправнішого, найжалюгіднішого стану.

Біль і протест викликало це в душі Данила. Не міг він як інші шляхтичі багатіти, бенкетувати серед великого людського горя. Тому замислюється над життям і світом, над становищем русина-українця і ставить перед собою надпосильне завдання: так жити далі не можна, треба боротися.

Початком такої боротьби була смілива на свій час глибоко талановита книга «Світ переглянутий по частинах», видана у 1697 році в Кракові.

На свою книгу письменник покладав багато надії про це свідчить те, що видав він її величезним як на той час тиражем – понад чотири тисячі примірників, та результати не задовольнили автора – він береться за активніші форми боротьби.

Д. Братковський міг зробити прекрасну кар'єру (адже він займав високі пости у Волинському і Брацлавському воєводствах, був послом до Варшави), якби не тримався проукраїнської орієнтації, якби не був схизматиком.

Що змушувало його вже маючи видану книжку сприйнятого діячами тогочасного польського вищого літературного світу, як рівного серед рівних,

збирати підписи під протестом проти відмови польського сейму дати свободи українській церкві, тобто позбутися кар'єри і вищого світу?. Очевидно те, що Д. Братковський уже дійшов до ідеї, до якої прямував усе життя – необхідність об'єднання Правобережної і Лівобережної України в єдину українську державу.

З тим у 1700 році, як таємний посланець, конфідент, за висловом Самійла Величка, групи соратників зі Львова і Луцька їде Данило Богданович на таємну зустріч до гетьмана Івана Мазепи. Тож можемо лише гадати про що говорили Лівобережний український гетьман і посланець із України Західної. Частково на це дають відповідь слова Д. Братковського після повернення, про те, що зустріч з Мазепою не виправдала його сподівань. Ймовірно, що патріотично настроєні волиняни виклали гетьману свій план боротьби за об'єднання обох части України і створення єдиної незалежної держави. Якою трагічною мала бути та розмова двох великих людей, котрі щиро бажали добра Україні й не могли відкритися один одному.

Продавши свій невеликий маєток (частина села на Волині) синам Іванові й Олександрові Д. Братковський вирушає на Білоцерківщину, щоб пристати до народних загонів С. Палія, який готувався до вирішальної боротьби з польською шляхтою.

З міст і сіл, із Запоріжжя сходяться до Палія повстанці. У Фастові збирається військова рада, на яку з'їжджаються всі правобережні полковники. Як найосвіченішій людині, Д. Братковському доручають скласти відозву до всієї правобережної української людности. З цією відозвою і листами славного полковника переодягнутий в простий селянський одяг вирушає він на Волинь, щоб закликати народ «під корінь лядську шляхту вирубати».

Тим часом Палій узяв в облогу Білу Церкву, Самусь очищав од шляхти Київщину, а Семашко пішов на Брацлавщину. Під Бердичевом відбулася битва між польськими загонами і загонами Самуся. Поляків було розгромлено і це ще більше розпалило повстання. До козаків у чималому числі долучилася українська шляхта, що можна вважати безпосереднім результатом саме агітації Д. Братковського, пізніше, на суді, поету саме це й закидали.

Боячись козацького нападу, Волинь виставила під проводом каштеляна Ледуховського посполите рушення, яке отаборилося під Заславом заміряючись іти на Білу Церкву. За причетність затриманого Д. Братковського до повстання, його було заарештовано. Сеймик Волинського воєводства дає дозвіл Ледуховському судити Д. Братковського військовим судом оцінює ситуацію досить тверезо: сподіватися на визволення було годі. У заповіті він оглядається на все своє життя і знаходить у ньому тільки один гріх – колись за провину наказав забрати в бідного селянина корівчину. Тож просить синів віддати родичам потерпілого 30 злотих, а коли родичів у нього нема, то віддати гроші на

молитву за душу цього селянина. Дивний вчинок для шляхтича на фоні того розгулу, що чинила в Україні тогочасна шляхта. Та чи не погляд нездоленого селянина, в якого забирають останнє, пробудив у шляхтичі Братковському майбутнього поета, будителя і захисника українського народу?

Польський військовий суд присудив Д. Братковського до страти. І в цих умовах поет виявив надзвичайну мужність. На допитах він не сказав нічого навіть на дибі. Відмовився від шляхетського права на виправдання засуджених до страшної смерті.

На світанку 26 листопада 1702 року за свідченням літописця Самійла Величка, поет ««посеред ринку Луцького через ката за сім разів мордерсько зістав стятий». Йому відрубали руки, ноги, тоді голову, а наостанок розрубали тулуб. Так загинув один з найсвітліших умів України того часу, її вірний син і талановитий поет. Майже три

століття душа його ясно зоріє над нами, намагаючись освітити наші душі, збудити дух і совість. І якщо ви зневірилися, якщо стомилися, то підведіть свої очі на ту пречисту зорю, поверніть свою життєву дорогу на високий ідеал Д. Братковського.

Михайло Заєць

За прийняття нових членів Академії

ІВАН ГОНТА

Спочатку на Волині діяв гайдамацький загін, очолюваний Григорієм Пашенком. Пізніше роль таких загонів настільки виросла, що в 1712 р. коронний отаман Синявський для боротьби з ними виділив частину військ з діючої армії. Водночас гайдамацькі загони з'являлися на Поділлі, Брацлавщині і Київщині. Вони, як правило, складалися з селян-утікачів, які поверталися і разом з підданими нападали на свого пана. Гайдамаками ж ці борці стали називатися дещо пізніше. Вперше ця назва зустрічається в універсалі регіментаря урядової частини королівських військ Яна Галецького від 22 лютого 1717 р.

На нашу думку, початок гайдамацтва можна віднести ще до визвольної війни, очолюваної Хмельницьким. Хіба повстанці Наливайка, Павлюка, Трясила не заслуговують на таке ймення?! А якщо зважити на те, що гайдамацькі частини (були на-віть полки імені Б. Хмельницького та імені І. Гонти) воювали в 1918—1920 рр., то впевнімося: гайдамацький рух – то тривала (протягом не одного століття!) героїчна визвольна епопея українського народу проти своїх уярмлювачів. Названими І. Бутичем чотирма регіонами (Брацлавщина, Волинь, Київщина, Поділля) гайдамацький рух не обмежується. Додамо сюди Галичину, Закарпаття, Лівобережну і Слобідську Україну. Крім них, А. Скальковський називає кримські, зокрема перекопські та ногайські, степи в районі Очакова (приазовських гайдамаків донці називали харцизами), а також донські та кубанські коси в межах нижнього Дону, де тоді кочували кубанські орди ногайців. (Що зона впливу гайдамаків сягає Дону, нічого дивного, адже на початку 60-х років XVIII ст. там нараховувалося до 20 тисяч українців. До речі, знаменитий Пугачов – один із них: Омелько Пугач).

Такий гігантський театр баталій славіх месників, подібний якому важко знайти у світовій історії. Якщо ж його, помножити на неймовірну часову тривалість, то матимемо безприкладну народну кампанію, а не «чорний літопис нашого краю», як висловився Скальковський.

Понад 300 років провела Україна у спілці з Литвою, не знаючи ні національного, ні релігійного гніту. Та, власне, про який гніт можна говорити, якщо українська книжна мова була державною (за теперішньою термінологією) – мовою шкільництва, судочинства, а православна, церква – зберігала автономію? Так було і після об'єднання з Річчю Посполитою, але тільки доти, доки після смерті знаменитого польського короля Стефана Баторія на престол обрали Жигимонта III (коронував упродовж 1587-1632 рр.).

Цей палкий поборник католицизму повів рішучий наступ на права українців: зменшив число реєстрових козаків, продлив кріпачество. Проте найтяжче допік він православній вірі. Як відданий учень єзуїта Петра

Скарги, віропіддінець папи Клементя VIII, Жигимонт III домагався підкорення греко-православної общини римсько-католицькому владиці. З його ініціативи в Брест-Литовському було скликано собор, де була проголошена сумнозвісна унія. Почалося тотальне покатоличення наших земляків, і то небаченими темпами. Приміром напередодні Коліївщини в своєму рідному Уманському старостві Селезій Потоцький відновив або заснував 100 (!) уніатських церков.

Невдоволення козацько-селянських мас підтримала православна церква, яка, по суті, стала духовним керманичем народних рухів, що з особливою переконливістю засвідчила Коліївщина. Остання, як і визвольна війна під проводом Б. Хмельницького, досить повно висвітлена і в науковій, і в художній літературі, тому нема потреби говорити про неї докладно. Зупинімося бодай на окремих – визначальних моментах. Духовним предтечею (а за іншими джерелами і прямим організатором) Коліївщини був, безперечно, ігумен Мотронинського монастиря Мелхіседек Значко-Яворський – найзначніший борець проти католицизму на Правобережжі у XVIII столітті.

Народився він 1716 року в сім'ї лубенського осавула. Освіту здобув у славній Києво-Могилянській академії, а після її закінчення іде в Мотронинський монастир, що неподалік Чигирин. Видатні здібності пана-отця засвідчує те, що його, 37-річного (!), обирають Ігуменом (посада як на такий вік – явище винятково рідкісне). І Мелхіседек доводить, що його обрано не випадково. Він розпочинає активну боротьбу за повернення до православ'я тих, кого змусили прийняти унію (на той час під католицьку тіару загнано майже силоміць не лише безліч церков, а й деякі монастирі – зокрема, Богуславський, Корсунський, Лисянський тощо).

Тодішні православні храми Правобережжя підпорядковувалися Переяславському єпископові Гervasію Лінцевському, але він керував ними «дистанційно», позаяк йому заборонялося переходити «кордон», щоб одвідувати свою паству. Тому Гervasій 1761 року призначає ігумена Мотронинського монастиря зверхником усіх православних церков і монастирів польської – України з повноваженнями, котрі той визначив сам собі. І Мелхіседек розганяє бурхливу діяльність.

У червні 1765 року Йому вдається дістатися до Петербурга й навіть потрапити на аудієнцію до самої імператриці. Розповідь Мелхіседека так подіяла на Катерину II, що вона негайно звернулася через свого посла при варшавському дворі (а ним тоді був Микола Репнін) з вимогою до польського короля, щоб «от всех обид, нападений и угроз римских и униатских греко – российских исповедников и их церкви и монастыри совершенно защищаемы и ограждаемы были».

Грамоту цариці Мелхіседек власноручно доправляє до Варшави, а на прохання короля складає визначний документ із 60 пунктів «Естракт некоей части обид» – про утиски, завдані православним католиками. Згаданий «Естракт» виявився настільки переконливим, що Понятовський домігся неможливого від сейму в лютому 1768 року – рішення про зрівняння в правах із католиками православних і протестантів.

Однак це викликало бурю невдоволення серед шляхти і частини магнатів, 29 лютого в м. Барі утворилася конфедерація – військове об'єднання, метою якого було збереження необмежених прав і привілеїв. Конфедерати виступили проти рішення сейму, за обмеження влади короля, а надто за нещадну розправу над українськими селянами та міщанами, котрі протестували проти унії.

Очолити Барську конфедерацію єпископ Подільський Красинський, розорений поміщик Гнат Потоцький, вітебський воєвода Огінський, військові Йосип Пулавський, Пац та інші.

Конфедерати зібрали чималу силу – 10-тисячне військо, яке почало страшні екзекуції проти православних Київщини, Волині, Поділля. За відмову від уніатства дисидентів (не католиків) катували, палили їхні хати, забирали майно, гвалтували жінок і дівчат, вбивали (згадаймо Шевченкову поему «Гайдамаки»).

Наляканий король попросив допомоги у своєї благодійниці, і Катерина посилає йому на виручку корпус на чолі з генерал-майором Михайлом Кречетниковим, котрому судилося не так приборкати шляхту, як стати кривавим катом духовних братів – коліїв, у чому він, за свідченням рідних, ревню каювся на схилі віку.

Нелюдські тортури, що їх чинили конфедерати, а також вступ на Поділля й Київщину російського війська, розцінений в народі як захист православною царицею єдиновірців, прискорило вибух, призвело до масового створення повстанських загонів у різних регіонах.

Проводирем повсталих став запорізький козак (Максимович підвищує його чин до сотника) Максим Залізняк. Народився він у селянській родині містечка Медведівки (за іншими джерелами в селі Івківці Чигиринського староства) на початку 40-х років. Після смерті батька 13-річний хлопець починає самостійне життя, подавшись до омріяних «запорогів». Тут його записали до Тимошівського куреня, дали попрацювати в зимівниках. Згодом він чумакує, побувавши в Києві, Криму, Польщі, в турецьких областях. 1762 року служить у козацькій артилерії підпушкарієм. Після пушкарства працював на рибних промислах, шинкував у турецькому Очакові. А в листопаді 1767 року (за його власним свідченням) повернувся з групою козаків у рідні місця на острівець річки Тясмин, де

стояв Медведівський монастир св. Миколая, щоб у ньому завершити свій земний шлях ченцем.

Однаке доля визначила йому стати в оборону віри не словом Божим, а козацькою зброєю – «свяченим». Максим залишає з товаришами чернечу келію і йде до урочища Холодний Яр, неподалік Мотронинського монастиря. Звідси він розсилає гінців у навколишні села й містечка (було послано і на Запорожжя), щоб закликати до зброї охочих. У гайдамацький табір плавом попливли колії, і незабаром він гудів уже так, що й Варшава почула. На загальній раді Залізняк проголошено полковником.

Повсталі спілкувалися зі святими отцями – мотронівцями. На прохання гайдамаків архієрейський писар Молдаван, що служив тоді в Мотронинському монастирі, написав на пергаменті золотими літерами знамениту «Золоту грамоту», яку нібито видала російська цариця.

Коментувати цей документ нема потреби хоча б тому, що датований він 20 червня, коли вже було взято Умань.

Катерина II офіційно відреклась від авторства згаданої грамоти своєю страшною «Чорною грамотою» від 9/20 липня, в якій гайдамаки названі бандитами, а тому російським військам наказано переслідувати і знищувати їх. Але то буде згодом.

А тим часом, як свідчить М. Максимович, 18 травня (за старим стилем), на Трійцю, в храмовий день Мотронинського монастиря, колії зібралися в святий обителі, де відслужено молебень і освячено зброєю повсталих. Звідти Залізняк повів своє військо (близько 1300 чоловік) до містечка Жаботин, щоб руками тамтешнього сотника Мартина Білуги, помотатися за страченого в Жаботині сотника Харка. До них пристав загін, очолюваний селянським сотником Василем Шилом.

Загалом у травні-червні 1768 року лише і на Правобережжі виникло близько 30 повстанських загонів, дії яких значною мірою координував Залізняк. Вони, безперечно, заслуговують на те, щоб про кожного з них нащадки знали докладніше. Назвемо бодай кілька імен хоробрих ватажків: Іван Бондаренко, Василь Бурка, Андрій Журба, Максим Максимов, Микита Москаль, Семен Неживий, Сава Позіхайло, Яким Репетей, Павло Таран, Микита Швачка... А ще ж Бандурка, Гайдай, Губа, Круть, Ніс, Саражия, Шевченко, Шелест – славний реєстр народних героїв, серед яких були і українці, і литовці, і поляки, і росіяни.

Після Жаботина гайдамаки оволоділи Медведівкою, Смілою, Корсунем, Богуславом, Каневом, Лисинкою.

За кілька тижнів повстання охопило південь Київщини, Брацлавщину, перекинулося на Поділля. Перелякана шляхта й орендарі кинулися до міст, щоб за їхніми мурами врятуватися від коліївських ножів. Багато і їх зібралося в Білій

Церкві, Барі, Луцьку, Кам'яниці-Подільському, а особливо в Умані – одному з найзначніших міст Правобережжя, центрі володінь польського магната графа Потоцького, котрому, до речі, належало 130 тисяч селянських господарств...

Умань була значним торговельним центром. Її ярмарки славилися далеко за межами України, на них можна було зустріти купців різних національностей – вірмен, греків, євреїв, молдаван, поляків, росіян, турків.

У місті нараховувалося близько 60 шляхетських будинків, і з-поміж них виділялися ратуша, будинок губернатора (або ще казали – комісара, тобто управителя) Младановича колегія, чи училище бернардинів, де навчалося до 400 учнів, міський лазарет, кордегардія (приміщення для військового караулу, або, в'язниці).

Крім того, Умань славилася і як фортеця. Її укріпленням служили високий вал із дубовим палісадом, дві великі вежі, чотири бастіони, двоє воріт, 32-і гармати, значні запаси пороху, ядер, картечі.

Для захисту міста граф Потоцький мав сформовані зі своїх підданих два надвірних козачих полки по сімсот – тисячу чоловік на чолі з полковниками Обухом і Магнушевським. Полки поділилися на сотні: уманські під проводом Івана Гонти та Івана Кузьменка, хащоватська Яреми Панка і торговицька Пантелеймона Уласенка. З волі магната козаки були екіпіровані у жовті жупани, голубі кунтуші й шаровари, чорні шапки з жовтим верхом, підперезані червоними поясами. Кожний козак озброювався двома пістолями, які носив за поясом, а також рушницею, шаблею і списом. Козаків доповнював гарнізон піхоти під командуванням капітана Ленарта.

Сили були досить значні, щоб не лише утримати місто, а й розсіяти гайдамаків, яких наближалося до міста – за свідченням Залізняка – до тисячі чоловік.

Дбаючи про безпеку Умані, Младанович наказав замкнути обоє воріт і нікого не пропускати без старанного огляду; відправив у Бендери посланців, щоб прикупити пороху та ядер, – їх явно бракувало для тривалої оборони: кругом по місту виставив сторожу. Проте найбільшу надію він покладав на козацьку міліцію, а надто на графового улюбленця Івана Гонту.

Старший сотник, повторимо, був родом з-під Умані, з села Росішки. Не знаємо, де й коли, однак можемо твердити, що Гонта зумів здобути освіту. Зокрема, відомо, що до свого козакування він служив ктитором у старій Воздвиженській церкві містечка Володарки. Разом із дружиною вносили значні пожертвування на храм, за що обоє удостоїлися честі бути намальованими в цій церкві, завдяки чому до нас дійшли їхні зображення.. (Тут принагідно зауважимо: якби дружина церковного старости була католичка, то навряд чи вона б робила пожертвування на дисидентський храм, а тим більше була, б зображена у ньому).

Про освіченість Гонти маємо згадку дочки Младановича Вероніки, котра твердить: «...Він не лише говорив, а й чудово писав по-польськи, а виховання його було таке, що й тепер (тобто на початку XIX ст.) його можна було б вважати шляхтичем».

У тому, як мій земляк володів польською, я переконався, читаючи протокол допиту Максима Залізняка, складений у Каргопольському карабінерному полку 26 червня. Не відомо чому, однак допитуваний відмовився ставити свій підпис (хоча маємо кілька інших документів, ним підписаних). І тоді Гонга розгониستم почерком вивів польською мовою: «До цього сюди замість названого полковника Максима Івелевого сина Залізняка через незнання грамоти на його прохання в містечку Умані сотник Іван Гонга підписався».

Не знаємо, коли вступив Гонга в надвірну козацьку міліцію, проте сталося це задовго до Коліївщини, оскільки, зі свідченням уже згадуваної дочки губернатора, її батько, приїхавши до Умані 1757 року, застав уже там старшого сотника Івана Гонту.

За традицією щорічно 300 уманських надвірних козаків під проводом сотника відправлялися в Христинопіль – у резиденцію Потоцького, де придворна сторожа демонструвала вишкіл. Під час таких «оглядин» Гонга сподобався магнатові настільки, що став його улюбленцем, довіреною особою. Граф подарував сотнику в довічне володіння два багатих села – його рідні Росішки й сусідню Орадівку (а села ці давали 20 тисяч злотих річного прибутку). Крім того, високий покровитель звільнив Іванову сотню від опіки полковників, підпорядкувавши її безпосередньо губернаторові. Він також обіцяв домогтися в короля для Гонти нобілітації (грамоти на шляхетство).

Здавалося б, чого ж іще бажати? Приймай католицизм (адже ось-ось офіційно станеш шляхтичем)...

Але дивний Гонга 1760 року на власні «пенсьонзи» в рідному селі будує церкву святої Параскеви (зауважте – не комсьол!). Рівно 200 літ простояв, храм, привертаючи увагу написом на одвірку про те, що зведений він коштом «пана Іоанна Конти». Рівно через 200 літ місцеві хунвейбіни розібрали його, щоб будувати світле майбутнє»...

Ох, цей нестандартний Гонга! Ніяк не вбгати його в рамки польської історіографії. За нею гайдамаки – неіміщі грабіжники, що збагачують! за рахунок панства (Гонга навпаки – багатством міг змагатися з будь-яким уманським шляхтичем, не виключаючи губернатора).

Під пером невірних служителів Клію колії виступають темною, некультурною стихією (Гонга вченістю, духовністю і поступитьс я жодному з цих учених мужів – Равіті-Гавронському, Корзону та іже з ними).

За елементарною логікою старший сотник мусив би разом із шляхтою

боронити Умань бо цим він заслужив би на подачки в Потоцького та й захистив би власні маєтності. Адже сили мав задосить.

Він же стає на бік гайдаків. Чому? Невже повірив «Золотій грамоті»? Звичайно, (то казочка для дітей). Просто він повірив Залізнякові, повірив йогої ідеї, оскільки сам її вимріяв: об'єднати Україну, повернути їй козацький устрій, зокрема, відновити древній уманський полк. Хіба цього мало? Хіба для сутого козака та перспектива не переважить власний добробут? Як бачимо, вповні, бо він був істинним лицарем України, бо любив безмірно свій порабований народ, бо мав справжню духовність, за яку пішов на Голгофу.

До улюбленого сотника, я свідчить Залізняк, пристало близько чотирьохсот козаків, і вони спільно з гайдаками облягли Умань: одна група на чолі з полковником повела наступ на ворота з боку урочищ Турки, друга під проводом шташого сотника – на ворота з боку Грекового лісу. Удар виявився такої сили, що неприступна фортеця протрималася аж 30... годин.

Ось розповідь двох уманців Остапа: Поломан й Остапа Бочки, які були свідками взяття їхнього міста, а, прибувши через кілька днів по тому на Запорожжя, показали, що колії умертвили до 100 шляхтичів і до 300 євреїв.

Разом з Гонтою й козацькими ватагами Залізняк здобув Умань, де зібралася околична шляхта, і вчинив погром, в оповіданнях сучасників поляків розписаний потім незвичайно яскравими фарбами і сильно побільшений: в дійсності такої страшної різни не було»... Жертви, звісно, були, проте не такі астрономічні. І вони ніяк не співмірні з кількістю закатованих згодом коліїв.

Гайдамаки здобули Умань 10 червня і кілька днів бучно святкували перемогу, розташувавшись укріпленим обозом під містом, де зранку до ночі під гармату канонаду і рушничні залпи лунала слава на честь ватажків. Залізняка величали гетьманом України, смілянським князем і батьком козацьким; Гонту проголосили полковником і князем уманським; Уласенка обрано управителем і скарбником Уманщини...

Попереду в них було лише 16 днів Волі. Однак і за такий незначний час чимало встигли зробити для розширення меж кампанії: формувалися нові загони і розсилалися в Брацлавщину, на Поділля, Полісся, щоб звідусюди вигнати шляхту. Були направлені посланці в саму Річ Посполиту, щоб поширювати серед населення звернення, написане польською мовою:

«Жителі Корони, котрі мешкають у володіннях шляхетських, королівських і духовних! Ваш час настав! Прийшла пора звільнитися з неволі, скинути панське ярмо – той тягар, який ви досі носите... Поспішайте на допомогу до тих, хто хоче зробити вас вільними і наділити вольностями. Прийшла пора помститися за всі муки, катування, наругу, за небачені здирства, від яких ви потерпаєте... Після того, як Бог допоможе нам здобути перемогу

над ворогам, і ви знищите гадюче поріддя панів ваших, котрі досі ссуть кров вашу, будете собі вічно вільними!»

Який прекрасний документ істинної солідарності!

Вище наводилися приклади, як уманці рятували знайомих євреїв і поляків після капітуляції фортеці. Чи не найбільшої уваги заслуговує врятування дітей губернатора. В той самий день, коли загинули Младанович із дружиною, селянка, яка годувала шестимісячного сина губернаторського подружжя, втекла з ним із Умані в сусіднє село і там оберігала, як власну дитину. Двоє старших – 18-річна Вероніка і 7-річний Павло – ховалися в костьолі з іншими шляхтичами від гайдамацьких ножів.

Прибувши туди, Гонга наказав вивести з костьолу дітей Младановича, виділив їм охоронця, щоб одвести до знайомого міщанина Багатого. Невдовзі прийшов сюди й сам, аби відвести їх до церкви для хрещення в православну віру. Дітей було доручено козакові Шилу, котрий охороняв їх кілька днів і всім оголошував: «То ляцька дитина, дарована житєм від Гонти».

Незабаром на гарнізонний двір, де утримувалися брат із сестрою, приїхав осадчий села Осітної, що було в посесії губернатора, і попросив віддати йому дітей Младановича. Гонга й Залізняк дозволили.

Тоді осадчий, що приїхав із двома парубками, забрав на віз сиріт і погнав шосили до Трекового лісу.

В Осітній дітей переховували два тижні, доки в село не завітав із Умані колишній писар губернатора Хмілевич, який повідомив, що гайдаки вже переможені, що сам він бачив Гонту, закутого в кайдани.

Осадчий, дізнавшись, що на Поділлі живе дядько Младановичів, одвіз до нього всіх трьох дітей.

Вероніку того ж року взяла в Христинопіль графиня Потоцька. Дівчина вийшла заміж за Кребса, пережила свого чоловіка і за рік до смерті, 1827 року, опублікувала цікаві спогади про Коліївщину.

Її брат Павло виховувався Шарами, сам став ксьондзом. Помер у Межиричі Корецькому. Теж написав згадки про події 1768 року.

Отака неймовірна історія з «ляцькими дітьми, дарованими життєм від Гонти». Чому б Померавцу не розказати про неї?

НАЛЯКАНА гігантським розмахом повстання, Катерина II наказує частинам російської регулярної армії приступити до винищення бунтівників. На Правобережжя вступають полки Чорби, Протасьєва, графа Баратова, перед якими поставлено завдання ліквідації загонів Бондаренка, Неживого, Швачки та інших. Ці війська підпорядковувалися генерал-майору Кречетникову, який під цю годину облягав конфедератів, що засіли в Бердичеві, йому особисто доручено ліквідацію головних коліївських сил.

Для цього генерал направляє до Умані полк донських козаків на чолі з полковником Гур'євим, сам же виступає слідом із Каргопольським карабінерним полком. Прибувши під Умань, Гур'єв розташувався поряд із табором Залізняка, запропонувавши свою допомогу для звільнення від шляхти Волині. Гайдамаки зраділи такій значній підмозі, охоче приймали донців, щедро частували за традиційною українською гостинністю, не здогадуючись про підступний намір єдиновірних братів.

Одного вечора йшов черговий бенкет на честь повстанських ватажків. Донці цього разу по-царськи спюювали довірливих господарів. Коли Гур'єва повідомили, що підійшов Кречетников із піхотою, полковник наказує негайно виконувати план захоплення коліїв. Донці непомітно оволоділи окладом повстанської зброї, відігнали далеко в поле їхніх коней. А генерал оточив табір щільним кільцем піхоти.

Все сталося миттєво, повстанці організованого опору вчинити не встигли. Кожного із 1900 бунтівників чекало гірке похмілля.

З ватажків урятувався лише сотник Пантелеймон Уласенко, котрому вдалося втекти до Молдавії, прихопивши з собою Гонтиного сина, а той – єдиний з сотникового сімейства – зумів у такий спосіб уникнути тяжкої кари за батька. Згодом під час заворушень на Волині 1789 року та на Уманщині 1826 року в народі поширювалася погослка, що очолювати повстання має син Гонти, який для цього прибуде з Волощини... Блаженні віруючі!

Дружину й чотирьох дочок сотника доставили з Росішок в Умань, кілька разів висікли публічно різками, а затим відправили на заслання. Все їхнє майно дворянин Кречетников великодушно дозволив, привласнити... сам собі.

Полоненого Гонту полковник Гур'єв одразу після арешту побив власноручно. Потім наказав перед своїм наметом відрахувати по 300 ударів усім коліївським керівникам, викопати яму, куди запроторили Гонту й Залізняка, яких протягом кількох днів, доки не передали в'язнів полякам, витягували з цієї примітивної в'язниці для чергових езекуцій або для того, щоб показати допитливим шляхтичам, котрі наважилися повернутися в Умань.

68 полонених на чолі з Максимом Залізняком як російських підданих здали під розписку комендантові печерської фортеці Лбову, де їх утримували до суду, а 846 підданих корони – «страшному Йосипу», як охрестили самі поляки обозного Стемпковського. Почалися страхітливі тортури.

За свідченням поляків великий ловчий, генерал коронних військ, генерал артилерії литовської, староста перемишлянський, а простіше — міністр оборони Речі Посполитої (за теперішньою термінологією) Франц Ксаверій Браницький «морем селянської крові погасив пожежу України». Шляхтич Липпоман, очевидець подій, говорить, що для публічного покарання цей

полководець відправив у Вінницю 300, в Броди – 500, у Львів – 800 повстанців. За словами іншого свідка, шляхтича Мощинського, всього було закатовано 30 тисяч (серед них чимало зовсім не причетних до повстання).

Неймовірно жорстоко покарали Івана Гонгу. Його доправили в містечко Серби, що поблизу Могилева-Подільського, і віддали особливому інквізиційному трибуналові, до якого входили три католицьких монахи та один ксьондз. Після десятиденних тортур трибунал виніс присуд, аналогів якому навряд чи знайдемо в історії світового судочинства.

Страта безстрашного коліївського ватажка повинна була тривати два тижні: протягом першої декади кат мав залізними кліщами здирати з нього пасмуги шкіри, на одинадцятий день відрубати ноги, на дванадцятий – руки, на тринадцятий – вирвати серце, на чотирнадцятий – відтяти голову. Потім труп повинні розрубати на частини, які вивісити на майданах 14 міст Правобережної України...

Моторошно!!! Старший сотник, за свідченнями очевидців, тримався виятково мужньо. Шляхтич Дуклан-Охотський розповідав: «Гонта вийшов на страту з лицем спокійним і веселим, наче направлявся до кума на іменини. Кат здер у нього смугу шкіри, кров чвиркнула, проте обличчя гайдамаки не здригнулося; здер нову пасмугу – шкіри, і тоді Гонта сказав:

— От казали, що буде боляче, насправді ні кришки не болить!»

Інший невідомий шляхтич залишив іще дивовижніше свідчення. Бранця вартував ночами один із товаришів панцирної короги. Після зачитання вирок, напередодні страти, цей жовнір, підозріваючи, що Гонта приховав дещо із здобичі, звернувся до нього з такими словами:

— Пане полковнику! Завтра все земне буде завершено для вас. Чи не знайдете ви можливості залишити що-небудь на згадку бідному вояку, котрий проводить із вами останні хвилини?

— Охоче, – відповів в'язень, – нагадайте мені завтра, я вам подарую пояс.

Вартовий цілу ніч мріяв про багатий пояс із золотоголава і на другий день, як тільки Гонту вивели з в'язниці, звернувся до нього:

— Пане полковнику! Дозвольте нагадати вам про обіцяний пояс!

— Я не забув, – відповів Гонта. – Перша смуга шкіри, яку знімуть із мене, хай служить вам поясом!

Бачачи, як діє на шляхту безприкладна мужність Гонти, присутній Браницький наказав уже на третій день відтяти йому голову і виконувати вирок на трупові.

Сучасники розповідають, що через багато років у Сербях можна було бачити голову сотника, прибиту до шибениці, на якій вітер ворухив волосся...

Точна дата страти поки що невідома. Відбулася вона не пізніше 13 липня, адже маємо рапорт генерала М. Кречетникова князеві М. Репніну, в якому він, описуючи події за цей день, доповідає: «Из сих же гайдамаков знатнейшия

их начальники все в Гумане взяти порутчиком Кологривовым, в коем числе из наших запоросцов полковник Железняк и протчия, а из здешних славной гуманской сотник или ротмистр, кой, соединясь с Железняком, у него подполковником был называемый Гонта, кой уже у графа Браницкаго четвертован».

Мусимо бодай побіжно розповісти і про вже згадуваного Йосипа Стемпковського, адже знати не лише своїх героїв, а й своїх катів, а тим більше ката, який поступається хіба що іншому Йосипу – Джугашвілі (Сталіну), До речі, теж вусатий, щоправда, вуса мав своєрідні – один вус темний, другий – лляного кольору...

Після спалаху Барської конфедерації, король доручає Браницькому з кількома полками допомогти російським військам угамувати конфедератів. Браницький бере з собою в похід помічником (обозним, тобто квартирмейстером, інтендантом!) Стемпковського.

У бійку вони не встрявали (навіть після розливу гайдамацької повені), а стояли собі тихо на Дністрі. Зате коли Кречетников полонив коліїв і передав союзникам, Стемпковський вирішив із блиском показати свій військовий хист.

У Лисянці, де селяни допомогли гайдамакам оволодіти замком, Стемпковський без суду повісив шістдесят чоловік. На знак жалоби по невинно убієнних тамтешніх дівчата понад сто років влітали в коси чорну стрічку до стрічок іншого кольору.

Одначе найстрашніша сторінка його «ратних звитяг» – Кодня, котра звучить як жахливе заляття: «Бодай тебе не минула святая Кодня!»

Польський автор наукової розвідки «Страшний Йосип» констатує: «Як геній руйнації, навалився обозний на Полісся. Шлях свій позначив шибеніцями, до того ж вішав кожного, хто здавався йому підозрілим; та позаяк таким видавався йому майже кожний зустрічний селянин, а була, то пора масової втечі в ліси, де люди шукали тимчасового сховища, – жертв його виявилось немало». Добре знайомий нам Скальковський, якого аж ніяк не запідозриш в упередженості до варшавського двору, називає цифру понад 800.

У Житомирі теж діяла судова комісія, очолювана Дубровським, а помічниками в нього були Лабецький, Виверський, Почентовський. Після тортур засуджених відправляли в недалеке містечко Кодню, де їх чекав для виконання вироку Стемпковський.

Для нього навіть заглянути у вирок було зайвиною. Просто наказував, підвести жертву до глибокої ями, покласти на колоду, (відрубати голову і зіпхнути вниз. Після наповнення могили її засипали землею і викопували нову.

Коли ж Понятовському поскаржилися, що обозний не залишить хлопів, які б працювали на своїх володарів, і король наказав карати не на горло, а лише каліцтвом кожного десятого, «страшний Йосип» і тут проявив ініціативу: всіх підряд іskalічив навхрест (відрубував праву руку і ліву ногу або навпаки)...

Важко повірити, але за таке варварство освічений монарх нагородив свого «полководця» безліччю титулів – генеральський чин, кавалер орденів святого Станіслава і Білого Орла, згодом – командуючий дивізіями українською й польською, київський каштелян, воевода, сенатор і т. д.

Читачі знають уже про «гірке похмілля» необачних гайдамаків. А де ж головний – батько Максим?

Багатьох вводять в оману примітка Шевченка до своєї поеми, де він пише: «Залізняк, почувши, що так страшно ляхи замучили Гонту, заплакав, занедужав та й умер».

Насправді все було не зовсім так. Як мовлено вище, коліївського ватажка «со товарищи» ув'язнили в печерську фортецю. Там йому 27 серпня зачитали рішення Київської губернської канцелярії:

«...Его, Железняка, яко главного нарушителя пограничной тишины, колесовать и живова положить на колесо, но вместо того, отменяя оное, в ныне употребляемое самонайважнейшим преступником наказание бить кнутом – дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ему ноздри и поставя на лбу и на щеках указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно».

Цим же рішенням приписувалося виконати вирок не в Києві, а «при Орловском фарпосте, у берега реки Буга против ханской слободы Голты». Тут Залізняку та ще 70 його побратимам учинено кару, а потім заковано в кайдани, відправлено до Москви в Розшукову експедицію для подальшого заслання на довічну каторгу. Дорогою в слободі Котельва біля Охтирки колії виламали двері в острозі і втекли, але їх незабаром упіймали.

Знаменитий російський поет Г. Державін бачив Залізняка в Москві ще 1770-го. Того ж року, як знаємо, в Москві спалахнуло повстання. Наступного року повстали калмики, 1772 року пожежа перекинулася на Яїк, Волгу, Терек, а ще через рік почалася справжня війна під проводом Пугачова.

До речі, Омелько був свідком багатьох подій, пов'язаних із Коліївщиною, бо якраз у той час служив у козацькому полку, що квартирувався у прилеглих районах, – Бахмуті та Голій Кам'янці Єлисаветградської провінції.

У лавах російських повстанців билосся чимало українців. Так, на пониззі Волги, поблизу Камишина, до Пугачова пристало близько 600 «малароссийских казаков конных». Запорізький козак Дмитро Попович розповідав, що у війську Пугачова воював... Максим Залізняк.

Але то вже, як мовиться, інша пісня... Ми ж спробували розповісти про славного уманського сотника та його вірних сподвижників, бо твердо віримо, що їхня «слава не вмере, не поляже», а ми з вами незабаром зможемо покласти квіти до пам'ятників народним месникам і в Умані, і в Росішках, і в...

Станіслав Зінчук

УКРАЇНСЬКИЙ ФЕНОМЕН

За Ф.Достоевським, усі російські письменники 40—60-х років XIX століття «вийшли із «Шинелі» Гоголя», за М.Чернишевським, уся післягоголівська російська література про народ «наскрізь просякнута духом шинелі» Акакія Акакійовича Башмачкіна – головного персонажа повісті, бідного чиновника, що, недоїдаючи, спромігся замінити свій дірявий «капот» новою шинелею, яку, проте, у «бандитському Петербурзі» з нього здерли, і це спричинило передчасний «капут» нещасного.

Подібно, між іншим, висловився Е.Хемінгуей про американське письменство: «Вся сучасна американська література вийшла з однієї книги Марка Твена, яка називається «Гекльбері Фінн». Лиш та різниця, що добрий приклад американським письменникам показав американець Семюел Клеменс (Марк Твен), а російським – українець Микола Гоголь.

«У нас, – писав Олесь Гончар у 1994 році, – звичкою стало дорікати Гоголеві, наголошувати, який він винний перед Україною (не писав українською мовою тощо), а може, ми самі ще більше винуваті перед ним? Де в нас академічне видання його творів? Чи знає широкий загал його блискучі листи до Максимовича та Бодянського («Бросьте в самом деле Кацапию да поезжайте в Гетманщину...»), чи його емоційні присяги «— наміри поїхати в Київ, присвятити життя своє вивченню історії України... Ні, цього Гоголя Україна не знає, його українські листи або геніальне «Размышление Мазепы» можна знайти лише в «Полном собрании сочинений» (Москва, 1952), яке нині майже недоступне українському читачеві. Ось що мусила б видати зараз українська Академія! Це було б відкриття Гоголя справжнього – гарячого, глибокого патріота України!» (Гончар О. Щоденники. – Київ, 2004. – Т. 3. – С. 520).

Розлогу цитату з О.Гончара подаю не випадково. По-перше, хто кого краще охарактеризує, як не письменник-класик письменника-класика! Оби-

два ж, крім усього, полтавці. По-друге, ця цитата добре передає сучасний стан питання «Гоголь і Україна».

Ще 8 квітня 1976 року О.Гончар виступив із такою доповіддю на міжнародному симпозіумі у Венеції «Гоголь і європейська культура». Від того, власне, часу – від підготовки доповіді – й починається особливий інтерес О.Гончара до феномена Гоголя, оскільки (така була «радянська система виховання») шкільне дитинство

Гончара, де майже від п'ятого класу «натовкували» учнів політекономією, минуло без «українського Гоголя».

Відтоді, отже, Гончар із Гоголем майже нерозлучний. (Із «Щоденників»: «04.02.[19]77. Сам у палаті [лікарняній], наодинці з Гоголем – усі дні. І все нові відкриваю в ньому дива...»; «03.11.19Г92]. Виписався з лікарні. Живемо в Кончі. Тут легше дихати. Багато читаю. Найчастіше Гоголя»).

Починаючи принаймні від 170-ліття М.Гоголя, кожна його ювілейна дата була для О.Гончара неабиякою подією. Про 175-річний ювілей автора «Вечорів на хуторі біля Диканьки» записав у щоденнику (07.04.1984) таке: «Вечір Гоголя в Колонному залі в Москві. Знову таке враження, що проводиться «с неохотой». Десь підшкурно шовініст почуває, що це не його іменинник.

Коли кінчився вечір, чую, до когось демонстративно голосно звертається Храпченко, цей псевдоакадемік з ухватками м'ясника:

– Я тільки здесь сегодня и узнал, что Гоголь – украинский писатель!..

А ти раніше цього не знав? Тебе дивує? Так прочитай його, вдумайся, ким був він принаймні половину життя...»

І ще (запис від 01.04.1989): «Сьогодні день народження Гоголя – 180. Чи відвідав хто з москвичів його могилу? Росія шовіністична завжди недодавала йому в любові, не до кінця вірила йому».

Авжеж. Не любив Гоголя, зокрема, «несамовитий Віссаріон» (Белінський), оцінкою якого Росія, за окремими винятками, міряє цього славетного українця до наших днів. Маю на увазі сумнозвісний лист Белінського до Гоголя 1847 року, названий Леніним «одним із найкращих творів безцензурного демократичного друку», а чесним російським письменником Л.Леоновим – «листом-убивцею».

Чого вартє зізнання російського літератора і філософа В.Розанова 1918 року: «Я все життя боровся і ненавидів Гоголя, і в 62 роки думаю: «Ти переміг, жадливий хохле!» (в оригіналі: «Ты победил, ужасный хохол!»)!

Не приховував свого роздратування гоголівською закоханістю в Україну й письменник-шовініст А.Белій. «Україна – це все, що є тільки на світі», – ось фраза-рефрен, фраза-штамп першої фази творчості Гоголя», – обурювався він.

Ніби мотивуючи такі «одкровення», російська дослідниця Л.Калюжна зауважує: «...Малороси не могли пробачити Гоголю відступництва, великороси дорікали, що краща, поетична частина його душі залишилась «на хуторі біля Диканьки», а в Росії він побачив тільки Хлестакових, Ноздрьових, Плюшкіних і Манілових...» (Калюжная Л., Иванов Г. Сто великих писателей. – Москва, 2000. – С. 236).

І досі, бачте, українці для росіян – «малороси», самі ж, «для пущей важності», зовуть себе «великоросами». Коментарі тут зайві. Натомість думку про начебто українське «відступництво» Гоголя треба прокоментувати, бо її можна почути й серед українців. Передовсім слід пам'ятати, що Гоголь – величезна загадка, якою він був навіть сам для себе. Хтозна, чи, пишучи по російськи, він не ставив перед собою завдання розкрити очі Росії на справжню Україну, коли хочете – якоюсь мірою «українізувати росіян», прищепити їхній літературі українське блародство? Частково йому це вдалося зробити, але – вічно невдоволен собою, він сам себе картав: правильно обрав дорогу чи ні? Спалив одну із своїх драм, спалив другу частину роману-поєми «Мертві душі» – плід понаддесятирічної праці – і, томлений сумнівами, в останні місяці днями й ночами молячись відмовляючись від їжі, помер, маючи неповних 43 роки. Чи не вважав, що завинив перед Україною, і чи не то гріх відмолував перед Богом? Ще в 1833 році, у листі до М.Максимовича радячи йому покинути «Кацапію» і поїхати в Україну, Гоголь відверто кається: «Я сам думаю те саме зробити наступного року махнути звідси [з Петербурга]. Дурні ми, справді, якщо добре поміркувати. Для чого й кому ми жертвуємо усім? Їдемо!...»

У цьому зв'язку так непросто збагнути феномен Миколи Гоголя! Навіть Іван Франко, який у «Нарисі історії українсько-руської літератури» (1910) схвально висловився про творчість письменника, автора кількох комедій Василя Гоголя («При всій безпре тензіональності і простоті композиції фарса Гоголя-батька визначається живим гумором і дуже гарною українською мовою»), про значення творчості Гоголя-сина – принаймні у молоді свої роки – не мав категоричної думки. У листі до І.Белея 12 жовтня 1881 року, зокрема, писав: «...До висказу Др[агоман]ова, буцімто Гоголь і для українства більше зробив, ніж ціла укр[аїнська] література враз із Шевченком, додати би примітку, що хоть Гоголь і зробив багато для прояснення думок української інтелігенції, то... прояснив сі думки в напрямі загальнолюдським, без згляду на народність, а пишучи по-вел[ико]руськи, радше відводив українців від українства, ніж приводив до нього... Впрочім, як думаєш».

М.Драгоманов, звичайно, перебільшив, але ж високу оцінку Миколі Гоголеві давали й інші авторитетні особистості, причому не згідні, що Гоголь більше думав про загальнолюдське, ніж про національне. М.Павлик, при-

міром, у 1874 році твердив: «Яко український патріот стоїть Гоголь майже чи не вище, як сам Шевченко і Костомаров. Згадаймо лиш, що Гоголь начав говорити о малоруськім народі, коли ніхто ще о нім не смів заговорити...» Сучасний російський гоголезнавець Ю.Манн відзначає: «Про народ, який у ті часи мало кого цікавив, Гоголь говорить так, як говорили про внесок у світову історію, скажімо, греків чи римлян».

О, як він, Микола Гоголь, любив Україну – цього не передати! Знав її, за словами критика-друга О.Сомова, «як п'ять пальців». Фанатично закоханий був у народні українські пісні, казав, що для України вони – все: «і поезія, й історія, і батьківська могила» (стаття «О малороссийских песнях»). Збірник «Народні пісні в записках Миколи Гоголя» (українські пісні) видав у 1985 році фольклорист О.Дей.

З особливою гідністю й гордістю за свою націю змалював Гоголь українську героїку – волелюбних козаків – у повісті «Тарас Бульба». Мав задум драми з історії Запорозжя, мріяв написати «Історію України». А як бентежно, зі святістю почуттів, зумів передати велич і Красу української природи: «Чи знаєте ви українську ніч? О, ви не знаєте української ночі!...» («Майська ніч, або Утоплениця»). Або: «Чудовий Дніпро у тиху погоду, коли вільно і плавно несе лісами і горами повні води свої. Не шшелесне; не прогрімить. Дивишся, й не знаєш, пливе чи не пливе його велична широчінь, і здається, ніби весь вилитий він зі скла... Рідко яка птаха долетить до середини Дніпра! Пишний! йому нема рівної ріки в світі...» («Страшна помста»).

Красномовний і такий факт. У лютому 1837 року, будучи в Парижі, М.Гоголь навідався до відомого польського поета-романтика так званої «української школи» Богдана Залеського, що народився і провів молоді літа в Україні. Не заставши його дома, лишив записку – не російською, і не польською чи французькою, які теж знав, а таки рідною, українською мовою. І підписався оригінально: «Дуже, дуже близький земляк, а по серцю ще ближчий, чим по землі. Микола Гоголь».

Причину літературної російськомовності М.Гоголя, а водночас і причину його духовної трагедії (за Л.Леоновим, Гоголь – «найтрагічніша особистість у світовій літературі»), добре, як на мене, пояснює, знову ж таки, Олесь Гончар: «Рідко хто замислюється, як багато втрачала Україна за відсутності своєї державності. Хіба неясно, чому на рідному українському ґрунті не знайшлося місця Гоголеві, Вернадському, Архипенкові та іншим геніям світового масштабу? Умови бездержавного, напівколоніального життя фактично гнали їх в еміграцію, позбавляли можливості працювати в культурі свого народу...». І ще: «Гоголь, Чайковський, Чехов – це сили того народу, якому імперія забороняла навіть розмовляти рідною мовою...» (щоденникові записи від 05.10.1988 та 11.05.1995 рр.). Звідси й висновок О.Гончара щодо не-

симпатичного типу в творах М Гоголя про російську дійсність («Ревізор», «Мертві душі» ін.): «...А Ноздрьовими та Собакевичами то ж він відплатив Москві за поневолення України, за пригнічення свого народу. Я певен, що почуття відплати за всі кривди імперські, великодержавні, десть там глибоко в душі Гоголя, жило! «Київ наш, не їхній!» (запис від 27.03.1990 р.).

Мабуть, ніхто з великих українців так тривало й так глибоко не осмислював загадки Гоголя, як Олесь Гончар. «Пишу про Гоголя. Думаю про нього, хочу уявити, яким він був», відзначав у щоденнику 17.09.1981 «Якби було менше літ і більше сил взявся б писати книгу про Гоголя», зізнавався там же 21.10.1988 р. Це ж, але з іще сильнішим бідканням, повторив 01.04.1994 р., за якийсь рік до смерті: «Ах, написати б про Гоголя справжнього – вільно, розкуто!».

Книгу про Гоголя О.Гончару створити не судилося, та загальне уявлення, якою вона була б, можна мати з його «Щоденників». Пропоновану статтю, власне, й писав я найперше з метою донести до читача дещо з ідей цієї ненаписаної книги...

О.Гончар, зокрема, звертав увагу дослідників на близькість поезики творів раннього Гоголя і «Слова о полку Ігоревім», задумувався, чому Гоголь ніде не озвався про Т.Шевченка («Шевченко озвався, а він – ніде»), вбачав у Гоголі «суто українського генія зі всіма його достоїнствами й слабкостями». Про геніальність і виняткові заслуги творця повістей «Вечори на хуторі біля Диканьки» і «Тарас Бульба» О.Гончар говорить у «Щоденниках» мало не при кожній про нього згадці: «Геній – це той, хто здатен почути, як почув Гоголь, «грим українського солов'я» (21.05.1968 «Гоголь – це ідеальний образ генія, Як Моцарт» (04.02.1977), «Ні, рівного йому не було й нема в усій російській літературі! Справді богонатхненний художник!» (08.02.1977).

Не за мовою, то за духом Микола Гоголь – український письменник, і ця історичну правду маємо нині в незалежній Україні утверджувати на повен голос! Український російськомовний письменник. Це світовий закон: якщо письменник через певні обставини творив іншою мовою, але душею був із рідною нацією, то він і належить рідній нації. Так і Гоголь, так і його земляк Василь Капніст і ще багато-багато українських талантів.

...Із нагоди 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя доречно нагадати, що він бажав бути похованим у рідній Василівці на Полтавщині, де минули його дитинство і юність. Про це писав ще П.Куліш, посилаючись на свідчення небожа Гоголя й видавця його творів М.Трушковського. У Москві Миколі Гоголю, як і Олександрові Довженку чи Іванові Козловському, незатишно, холодно – вони просять перепоховання в рідній українській землі.

Михайло Шалата

М.Дрогобич, львівської обл.

ШЕВЧЕНКО В ОЦІНЦІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Михайло Драгоманов про Шевченка написав близько п'ятдесяти літературно-критичних праць. При чому творчість Великого Кобзаря цікавила його впродовж всього життя.

Ще в 1861 році під час похоронної процесії коли перевозили тіло Шевченка із Петербурга до Канева, Драгоманов серед інших виступив з промовою, яка справила на слухачів велике враження. «Єдиним великим борцем в Україні, який будив людські почуття та гидоту до насильства чоловіка над чоловіком в одну з найтяжчих епох історії»¹ – так атестував молодий Драгоманов Шевченка в одній із своїх ранніх статей «Українське письменництво 1866-1873 років». Він ставив Шевченка вище за всіх радянських письменників 40-х рр.. «Із усіх людей 40-х років, – писав він у листі до Суворіна, – тільки Герцен і Шевченко свободні люди. Та й то прочитайте «Дневник» Герцена, як неспіливо і поступово росла у ньому огидливість до миколаївської Росії, на яку зразу «плюнула і п'яна муза Шевченка». Драгоманов у рефераті, надісланому в Цюрих з приводу святкування українською громадою 12-річниці смерті Шевченка, відзначає, що Шевченко – патріот, гуманіст і демократ і що він не вкладається в національні рамки, що своїми ідеями він випередив усіх західноєвропейських митців, що він не тільки український поет, а «общерусский» і не має аналогів у Європі. А в листі до І.Франка вказує, що Великий Кобзар – залишається «першим національним поетом»².

У статті «Литературное движение в Галиции» Драгоманов висуває вперше думку що Шевченка і Гоголя не можна величати письменниками своєї нації, вони належать до авторів світової літератури, а Шевченко ще й був тісно зв'язаний з революційно-демократичним рухом 40-50-х рр.. XIX ст.. в Росії, що їх творчість займає помітне місце в розвитку прогресивних ідей того часу.

Цінною є думка Драгоманова про те, що Шевченко ніколи не був ворогом польського народу. Посилаючись на листування Шевченка з Бр.Залеським, він говорить про братню любов Шевченка до поляка, а в «Гайдамаках» оплакує кровопролиття обох народів.

Болить серце, як згадаєш

Старих слов'ян діти

Вмились кров'ю. А хто винен?

Ксьондзи, єзуїти

1 Літературно-науковий вісник. – 1902. – т. XX, – кн. X-XI – С. 58

2 Драгоманов М. Листи до Івана Франка та ін.. 1881-1886.- Львів, 1906. – С.189.

Драгоманов перший виступив проти спотворення творчості Шевченка в Галичині. В праці «Шевченко, українофіли і соціалізм» («Громада», 1879) Драгоманов подав не тільки біографію Шевченка, а, основне завдав удару різним фальсифікаторам ідей великого поета. В листі до І.Франка він з приводу цього писав: «Я поспробував було, - читаємо в листі, – об'єктивно, історично подивитися на Шевченка, показати еволюцію його думок і місце, яке вони займають в еволюції нашої громади» і стверджує, що Шевченко був революційним поетом. Як приклад, він наводить вірші «Заповіт», «Я не нездужаю, нівроку...». Проте Драгоманов при цьому зауважує, що Великий Кобзар не має сталих філософських поглядів, тому його твори не є «соціальною євангелією» 70 років ХІХ ст. В названій праці мова йде не про самого Шевченка та його творчість, а про боротьбу навколо спадщини Шевченка. Критик правильно визначає етапи творчості Шевченка, дає характеристики цим етапам, а ділить творчість на кілька періодів. До першого зараховує ранню творчість до поїздки в Україну 1843 р. Він називає цей період романтичним, зауважує, що поет оперує в творах цього періоду не своїми думками, а традиційними картинками, взятими з фольклору або з арсеналів романтичної поезії. Драгоманов дещо звужує роль творів Шевченка в характеристиці І-го періоду, бо Шевченко писав в ньому не тільки про козаків, а й про інших людей, дещо обмежує значення ранніх творів Шевченка, а якщо і протестує проти несправедливості царизму, то такий протест поета не є глибокий, бо навіяний його соціальним походженням, а не власним пізнанням життя. Щодо до другого періоду, то він характерний зображенням причин важкого життя людей. Прикладом є вірші «Чигирин», поема «Сон» та інші твори Шевченка, де він виступає проти царської системи і її посіпак, проти кріпацтва, як «найістотнішого зла всієї царської політики».

Драгоманов підкреслює, що основним в творах Шевченка другого періоду була ненависть до всіх експлуататорів. Розпочинається останній період творчості Шевченка з поверненням поета із заслання. В цей період він майже відходить від козаколюбства, стає революційним «демократом», ненависником всього в царській Росії і закликав здобути волю за допомогою добре вигостреної сокири.

Визначне місце в спадщині Драгоманова про Шевченка належить полеміці з Ф.Вовком (див. його статтю «Т.Г.Шевченко і його думки про громадське життя») з приводу здатності творчості великого поета для соціалістичної пропаганди. Драгоманов

стверджує, що Шевченко ніколи не був ні соціалістом, ні революціонером. З цієї метою він робить екскурс в історію формування світогляду і творчості поета, показує ті передумови (зовнішні і внутрішні) і в цьому по-

зитивна особливість праці Драгоманова. Однак, говорячи про Петербурзьке оточення, критик допускає помилку, стверджуючи, що вона не мала істотного значення на вироблення в Шевченка політичних поглядів, що до них він нібито дійшов власним розумом. Драгоманов залишає Шевченка систематичного світогляду і освіти. Тому чим він став, він дійшов завдячуючи незвичайному таланту і селянському походженню, інакше кажучи, власному розуму. Нестача відповідної освіти і належного оточення (всупереч справжньому стану речей) Драгоманов оголошує і те, що Шевченко не став мислителем, а тільки народним поетом. З цим українське шевченкознавство не погоджується. Допустив Драгоманов і ряд помилок, коли говорив про «біблїзм» Шевченко. Посилаючись на використання поетом біблійних образів і цитат з біблії, Драгоманов говорить про релігійність Шевченка. І знову, як основний аргумент, при цьому вважає недостатність і несистематичність освіти Шевченка. Відсутність «школи» послужило причиною і того, що «раціоналізм» Шевченка був також не систематичним. А якщо так, міркує Драгоманов то у Шевченка не могло бути і систематичного вільнодумства.

Драгоманов зробив спробу дати історичну оцінку творчості Шевченка, розібратися в еволюції його поглядів на життя, на літературу, в еволюції творчості поета загалом усвідомлюючи той факт, що Шевченко в своєму суспільно-політичному і естетичному розвитку пройшов певні етапи, обумовлені конкретно – історичними умовами і настроями, суб'єктивними причинами, Драгоманов запропонував періодизацію життя і творчості поета, яка в цілому відтворила процес його становлення. При цьому критик категорично відкинув періодизацію, дану в свій час О.Огольовським. Крім визначення другого періоду, насиченого науковою і з поправками І.Франка, вона і нині в активі нашого літературознавства.

Не зважаючи на ряд неправильних положень книга М.Драгоманова «Шевченко, українофіли і соціалізм» відіграла в свій час, зокрема в Західній Україні, помітну роль. Вона нанесла удар фальсифікаторам поета, виводила українську літературу з полону епігонства на широку дорогу служіння в нових історичних умовах ідеям соціального і національного звільнення людей, що попівський погляд на творчість Шевченко і особу Шевченка несказанно обмежений, ідейно і інтелектуально бідний і, ясно, ніякого відношення до науки не має.

Глибоко шануючи поета, Драгоманов визнавав його невимірно високу роль у всіх галузях духовного життя українського народу. В 70-80-і рр.. він пише публіцистичні праці «По вопросу о малорусской литературе», «Війна з пам'яттю про Шевченка», «Неправда – це просвіта», «Найгірший ворог наш», «Австрійсько-руські спомини (1867-1877)» та ін..., видає «Кобзаря»

Шевченка, а також поему «Марія» (українським, русським і латинським шрифтом для тех., хто не читав на «українській мові») зі своїми вступними зауваженнями, в яких розвінчує догмат про непорочність Марії. Це видання, яке було, до речі, першою спробою матеріалістичного висвітлення Шевченкової поеми, відчутно було по «оглуплюючому» клерикалізму і, безсумнівно, не могло не викликати бурю гніву різних «святих» в адресу видавця.

На вихід в світ «Кобзаря» (в двох частинах) за редакцією О.Огоновського, Драгоманов відгукнувся статтю «Шевченко в чужій хаті його імені», в якій «добре мазнув по носі» упорядника й редактора за тенденційність в підборі і підготовці тексту та в своєрідному коментуванні його творів.

В розвінчанні «народовського» культу Шевченка вчений вдавався і в інших своїх працях і в багатій епістолярії. Ось деякі фрагменти з неї: «Галичанам («народовцям») все хочеться дивитися на Шевченка по-попівському, кланятися йому та перекичувати на свій лад»¹, «Марію» Шевченка народівці... ховають од публіки ради архирейська»², «Хочу запротестувати проти кастрації «Кобзаря» галицькими народовцями, котрі так його обчистили, що ніякій російській цензурі не снилось»³. Для них (галицьких народівців) треба цензурного «Кобзаря», навіть більш обрізаного, ніж в Росії, – звисно заставши проти москаля»⁴ та ін..

Отже драгоманівська критика Шевченка, як бачимо далека від того, щоб її назвати об'єктивною. Відношення його до Шевченка було двояким: то він високо цінував його, то висловлював сумнів стосовно послідовності філософських переконань Шевченка, стверджуючи, що автор «Кобзаря» не був ні «соціальним революціонером», ні атеїстом, а відтак його творчість дещо застаріла і не може мати істотного значення для сучасників.

Таку позицію Драгоманова дослідники його творчості – І.Романченко і Д.Заславський⁵ пояснюють (і не без рації) різним призначенням його праць, в тих, які адресувались російському і зарубіжному читачеві переважно високі оцінки; в статтях.

Адресованих для українського і тим більше західноукраїнського читача, переважав практицизм. І робилось це з однією метою: загострити увагу читача, не допустити щоб галицька література зайшла в тупик плаксивого романтизму та ідеалізації старовини.

1 «Народ» - 1999 - № 15 – с. 139. М.Драгоманов Листи до І.Франка та інших. 1881-1886. Львів, 1905.- с. 240.

2 Архів М.Драгоманова – Варшава, т.1,1933. – С. 273.

3 Там само.

4 Там само, стор. 306

5 Див. Д.Заславський, І.Романченко, Михайло Драгоманов – К.,-Дніпро, 1964. – С. 111

Деякі непорозуміння творчості Шевченка з боку Драгоманова пов'язані з нігілістичним ставленням Драгоманова до української літератури і її подальшого розвитку взагалі. Але незважаючи на окремі неправильні твердження і на те, що до своїх супротивників Драгоманов підходив більше з моральної, гуманістичної точки зору, він все ж сильно похитнув у Західній Україні культ Шевченка. Його праці спонукали до полеміки навколо творчої спадщини поета, засвоєння її революційно-демократичних традицій в західній гілці української літератури. Правильні міркування Драгоманова взяла на озброєння революційно-демократична критика, розвинувши і поглибивши конкретним матеріалом подальших років.

*Дубина М.І., доктор
філологічних наук, професор*

Біля пам'ятника Т.Г.Шевченку в Орську

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ІВАНА БАГРЯНОГО

Ще й досі про Івана Багряного пишуть люди не завжди правду. Йому приписували те, чого він не казав і не писав. То називали його комуністом, радянським, хвильовістом, як тільки могли безсовісно опльовували. Але правду не заперечити!

Десять перед самою смертю (25 серпня 1963 року) перебуваючи в санаторії, він розпочав писати відповідь недругам, почав писати листа до невідомого друга, як відповідь на різкі наклепи, які бог-зна вигадували. В листі письменник висловив сокротенне:

«Друже мій, я вже задихаюсь. Щоб уявити якого несамовитого напруження нервів і волі треба мені для витримування всієї зливи мерзоти (такої безконечної, і такої немилосердної), треба взяти лише до уваги, що моя душа від природи – це душа поета і мистця. А значить вона зовсім не пристосована таку мерзоту витримувати. Мушу. Хто зрозуміє це слово? Тому я сціплю зуби і нагинаю голову й іду до кінця шляхом призначення. Серце кожного поета і романтика мусить іти на Голгофу.

Наклепи та інсинуації – не мали меж людської пристойності в своїй суті. За два роки до смерті з'явилося масовим тиражем одностороннє число газети «Українські вісті» з його портретом у чорній рамці. Повідомлялося про його смерть, про похорон, який має відбутися у Мюнхені. Відспівання буде проведено у церкві Архангела Михаїла, а поховать на кладовищі Вольдфрігорф. Газету розіслали за адресами друзів і знайомих. Отримала його і дружина письменника, що тоді проживала в Новому Ульмі разом з двома малими дітьми.

Всі ті документи дружина переслала до США:

Зберігаються вони в УВАН у Нью-Йорку. Серед тих листів знайдено і копію листа І.Багряного до суперінтенданта В.Кузіва. В листі читаємо:

«...Останніми днями сталась подія тут? що затьмарила нам небо. Мене викинено з Ді-Пі разом з дружиною. Пункт чи група мотивації виключення позначена в списку цифрою «1». Цебто виходить, що не ймуь віри моїм свідченням, які подані мною в скринінговій анкеті. Хоч я й давав всі ті свідчення абсолютно правдиві, і не тільки тому, що я давав їх під присягою, а найперше тому, що хотів бути консеквентним і послідовним у взятій мною прямій лінії цілого мого протибільшовицького чину протягом усього мого життя. Вчора написав апеляцію. Через те звертаюся до Вас за порадою, що можна тут вдіяти і що саме треба зробити? І чи не маєте Ви змоги деь натиснути гудзика, щоб по тій апеляції мене відновлено в Ді-Пі бодай тимчасово, бодай доти, щоб я міг оформитись зі своїм афідавітом на виїзд за

океан? Звертаюсь до Вас тому, що більше не маю до кого звернутися в такій справі. Якщо й Ви безсилі тут щось допомогти, значить так тому й бути. Якби я знав, що позбавлення прав Ді-Пі по групі «І» не перешкодить використати афідавіт і виїхати до Канади, то я й не морочив би Вам голови».

Недруги писали без перестанку про І.Багрянного, що він недруг демократії, прихований шпигун, донощик, веде подвійний спосіб існування, сумує за комуністичною Україною, та й взагалі є і був завжди прихильником тієї тези, що вільну Україну збудують лише комуністи і комсомольці, бо серед українців мовляв, немає серйозних людей, які б це могли зробити.

Якраз навпаки про це Багрянний писав у своїй статті «Наша генеза і наші резерви».

Напевно І.Багрянний не мав на увазі таких комуністів, як П.Симоненко чи Н.Вітренко, які в центрі Києва охороняють (наймаючи сторожів) пам'ятник В.І.Леніна, бо люди його прокляли, як великого брехуна, який обіцяв золоті гори, а дав натомість концтабори, і голод, і людські злидні, а українців зробив наймитами. Це він перший в Україні вибудував Звіринецький концтабір, де морили муками і голодом всіх інакомислячих, а по радіо оголошували демократію і свободу слова і діла. П.Симоненко, аби показати, що він супротивник української влади виступає на Верховній Раді російською мовою, а перед простими людьми – українською і в побуті не дотримується комуністичних стандартів поведінки. Який же він комуніст?

Іван Багрянний при житті зазнав багато прикростей. Його звинувачували у всіх гріхах, які може вигадати хвора голова. А насправді події, що відбувалися і відбуваються в Україні підтверджують його справедливі думки і тверезі передбачення.

«Розглядаючи політичні сили вірніше, політичні кадри українського народу в підсоветській Україні, ми твердили і твердимо, що кадри ті колосальні, високого фахового та державницького вишколу. І той, хто опанує ті кадри, той може боротись проти Сталіна за українську державу. Але ті кадри знаходяться в КП(б) України і в комсомолі, тобто – під КП(б)У і під комсомолом, що ними розпоряджаються. Наша ставка на ці кадри власне й наводила жах на наших політичних супротивників, даючи харч найзапеклішій пропаганді проти нас. Але ми стоїмо далі на своєму, повторюючи дальший хід думки, яку нашим супротивникам не вистачає пороку дослухати до кінця.

Так ці кадри під КП(б)У і під комсомолом. На державно-політичній роботі. І це всі основні кадри нації, бо все, що було політично активне і здатне до політичного життя, мусило визначитися, можливість же визначитися в офіційній сфері була і є лише одна – під егідою КП(б)У і комсомолу. А тепер інша справа, наскільки ці кадри душею і серцем належать тій КП(б)У і

тому комсомолові. Досвід доводить тут щось зовсім протилежне. Приклад Хвильового, Влизька, Позичанюка і багато, багато інших хіба не є красно-мовний? А отакі Гудзенки і Кравченки – хіба це лише одиниці? Нам принаймні відомо, що ім'я їм легіон. ...Очевидно, не про контакт з переконаними комуністами й комсомольцями йдеться. Ні, йдеться про контакт з тими, хто розійшовся з комунізмом, так як розійшовся Хвильовий, Позичанюк чи Влизько. А це значить з 90% тих політичних кадрів. Контакт з тими, хто своїми переконаннями стоїть по цей бік барикади, по нашому боці, а не по боці сталінському. Але хто може схопити той контакт з ними? Вони розійшлися з комунізмом, але вони розійшлися й з фашизмом в будь-якій формі. Не зійдуться вони й з монархізмом, а тим більше з будь-яким політичним малахіяństwом».

Іван Вербовий

Академіки Відділення Наук про Землю на Загальних зборах

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ХОРТИЦЯ» – СТОЛИЦЯ КОЗАЦТВА УКРАЇНИ

За час перебування на конференції «Інтеграція освіти, науки і бізнесу» (26 – 28 вересня 2012 р.) в Запорізькому національному університеті, ми з щирою вдячністю сприйняли пропозицію нашої колеги, академіка Череп Алли Василівни . відвідати Національний заповідник «Хортиця». Звичайно, ознайомитись і оцінити весь історико-культурний комплекс часів «Запорізької Січі» і всю велич Запорізького козацтва за один день просто неможливо.

Як видно зі схеми і фотографій, загальна площа Національного заповідника «Хортиця» складає 23,6 кв. км; довжина острова – близько 11,5 км., а найбільша ширина – 2,5 км. Довжина берегової смуги острова – близько 27 км. Не випадково, цей острів створений Богом, у вигляді природної фортеці, використовували для захисту і скіфи і сармати. Пізніше острів Хортицю використовували слов'яни, візантійські і скандинавські купці (на шляху «із варяг у греки»), Київські князі Аскольд, Олег, Ігор, княгиня Ольга. Де за спогадами, в нерівній боротьбі із печенігами загинув хоробрий князь Святослав.

В кінці XV – на початку XVI століття Хортиця стає одним із центрів Запорізької Січі. Її заснування пов'язують з іменем легендарного гетьмана Данила Вишневецького. А за часів Богдана Хмельницького на Хортиці формувались козацько-селянські загони по боротьбі з поляками. Так, в Хортиці сформувалась козацька Запорізька Січ. Всьому світу відомі запорізькі козацькі «дуби» і «чайки».

Пройшло багато часу і лише в 1965 році з метою захисту історичних і природних цінностей було організовано Державний історико-культурний заповідник. На сьогодні він має статус Національного заповідника «Хортиця». На його території є визначні пам'ятники природи, історії та археології, а саме:

1. Матеріально-туристичний комплекс «Скіфський стан». На його території знаходиться найвища точка острова, а також скупчення курганів -поховань і колекція кам'яних виробів – лапідарній.

2. Меморіально-туристичний комплекс «Протовче». На цьому місці знаходилось літописне поселення XI – XIV ст., де збирались дружини русичів для походів проти кочівників. Саме тут, у зоні абсолютної заповідності, збереглися залишки дніпрових плавнів – Великого луку Запорізького.

3. Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ». На сьогодні проводять реконструкцію козацької фортеці із показом життя козаків.

4. Музей історії Запорозького козацтва. Це свого роду єдиний музей, що знайомить туристів не лише з унікальним явищем української та світової історії – запорозьким козацтвом, але й історією острова Хортиця.

5. Військові судна ХУДІ ст. Для відвідувачів є можливість дізнатися про особливості кораблебудування часів козацтва, побачити підняті з дна

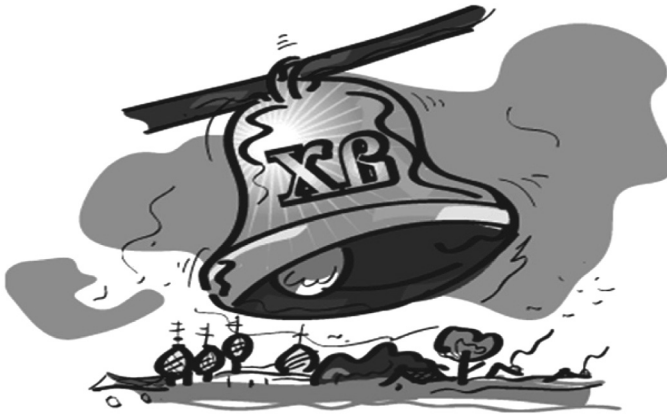
Дніпра та відреставровані археологами заповідника «Хортиця» військо-ві судна періоду російсько-турецької війни 1735-39 рр..

6. Святилища епохи бронзи. Увазі відвідувачів представлені мегалітичні споруди, які використовувались давніми народами як культові об'єкти, а також як своєрідні обсерваторії для спостереження за небесними світилами.

7. Кам'янська Запорізька Січ. Це філіал заповідника в Херсонській області, де розташовувалась Кам'янська Січ, територія якої не захищена водами Каховського водосховища. Тут розташована могила Коста Гордієнка, одного з кошових отаманів Запорізької Січі.

В руслі Дніпра немає більше острова рівного Хортиці ні за величиною, ані за красою, чи цінністю природних і історичних пам'ятників. Враження таке, що попадаєш в музей під відкритим небом. Ландшафт надзвичайно різноманітний – від скал, гір до лісів, рівнин, балок, плавнів і розмаїття рослинного світу. Останній представлений на острові 1092 видами рослин. Фауна острова нараховує понад 30 видів тварин і 120 видів птахів.

Академіки Литвин В.П., Стецюк В.В.

ТВОРЧИСТЬ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЕТА МАРКА СТРЕНДА

Марк Стренд (англ. Mark Strand) – один із найвідоміших сучасних американських поетів і перекладачів, поет-лауреат США 1990 р. Ним написані не тільки вірші, а й есе, розповіді, опубліковано його переклади віршів Данте, Рафаеля Альберти, Карлоса Друммонда де Андраде. Сучасники назвали Марка Стренда «поетом німотності» (Й.Бродський) [4; 6; 7; 8; 9].

Метою нашого дослідження виступає вивчення літературної спадщини Марка Стренда.

Для розуміння витоків його творчості дослідимо час, в якому зростає майбутній поет, який народився у 1934 р.: закінчилася Друга світова війна, соціальний протест 60-х років у США, десятирічна війна у В'єтнамі, «холодна» війна – це все ті об'єктивні фактори, що впливали на розвиток молодого М.Стренда. Цивілізація постала перед безвихідністю, пройнялася зневірою та сумом. «Чи можна писати вірші після Освенцима» (Теодор Адорно). «А як після Аушвіца можна їсти ланч?» (Марк Стренд) [1].

Того часу США перетворилася на країну засобів масової інформації та масової культури: радіо, телебачення, музика, кіномистецтво, електронні технології, які дуже вплинули на американську поезію.

У творчості М.Стренда 60-тих років [2], як і інших американських письменників (У.С. Мервін, Роберт Блай, Чарльз Сімік, Чарльз Райт) простежується вплив французьких та іспанських сюрреалістів: емоційність, образність, антираціональні та екзистенційні моделі людської поведінки, епіграмність. Для непередбаченого читача вірші М.Стренда важкі для розуміння.

Треба підкреслити, що сюрреалізм справив на творчість Марка Стренда помітний вплив: розчарування в традиціях, цінностях, самотність, непотрібність. У поета залишається єдиний притулок – його душа. Це висказано поетом у вірші «Answers»:

Answers Why did you travel? – Because the house was cold.

Why did you travel? – Because it is what I have always done between sunset and sunrise.

Why did you wear?

I wore a blue suit, a white shirt, yellow tie, and yellow socks.

Why did you wear? -I wore nothing. A scarf of pain kept me warm.

Who did you sleep with? -I slept with a different woman each night.

Who did you sleep with? -I slept alone. I have always slept alone.

Why did you lie to me? -I always thought I told the truth.

Why did you lie to me? – Because the truth lies like nothing else and I love the truth.

Why are you going? – Because nothing means much to me anymore.

Why are you going? -I don't know. I have never known.

How long shall I wait for you?

Do not wait for me. I am tired and I want to lie down.

Are you tired and you want to lie down?

Yes, I am tired and I want to lie down [3].

Ми надали змогу читачеві відчуті ліричну красномовність цього вірша-роздуму, неприборкану мову цього діалогу-сповіді, де головне – енергетика англійської мови.

Підсумовуючи викладене, ми дійшли висновку, що літературна творчість М.Стренда є викликом сучасному глобалізованому суспільству, в якій він засобами своїх віршів у прозі відобразив шлях, що він пройшов, – з кінця 50-х років і до сьогодення, і застерігає людину від тотального впливу сучасних технологій, шукає шляхи виходу свого героя з його інформатизованої свідомості.

Итог

Мы добились, чего хотели.

Мы отвергли мечты, предпочтя им тупое усердие,

впустили в дом горе

и признали саморазрушение неизбежной привычкой.

И вот итог.

Обед готов, но мы не способны есть.

Мясо стынет в белом озере тарелки.

Вино ждет.

У нынешней жизни есть свои плюсы:

ничто не обещано, ничто не отнято,

не нужно быть сердечным и отзывчивым,

некуда идти и незачем оставаться.

(Переклад І.Мізрахі) [4].

Також не можна обминути той факт, що сучасна американська поезія децентралізована і дуже різноманітна.

Література:

1. Можегов В. Метафизика рока. Танцы на грани... [Електронний варіант]. – Режим доступу : <http://www.apn.ru/publications/article10369.htm>
2. Стихотворения Марка Стрэнда в переводе Анатолия Кудрявицкого [Електронний варіант]. –Режим доступу : http://lit.lib.ru/k/kudrjawickij_a_i/markstrandpoems.shtml
3. Strand Mark. New Selected Poems, 2009. – P. 55-57.
4. Стрэнд Марк. Стихи [Електронний варіант]. – Режим доступу : magazines.russ.ru/inostran/1996/10/strand1.html

У НАШИХ ДІЯХ НЕ БУЛО ПОЛІТИКИ...

Контр-адмірал Микола Жибарев, який 20 років тому, 21 липня 1992-го, став одним із організаторів переходу сторожового корабля Чорноморського флоту під Український прапор, не шкодує про свій вчинок і не бачить в ньому нічого героїчного.

Улітку 1992 року російські мас-медіа повідомили про «безпрецедентний випадок зради офіцера Чорноморського флоту, до якої причетні українські націоналісти, а також спецслужби». Вчинок капітана 2-го рангу Миколи Жибарева вони порівнювали із вчинком Анатолія Біленка, котрий на початку 70-х перегнав до Японії надсучасний (на той час) винищувач, попросивши заодно і політичного притулку.

Нещодавно автор цих рядків зустрівся з контр-адміралом Миколою Жибаревим, який нині обіймає посаду заступника директора Департаменту охорони державного кордону – начальника управління морської охорони Державної прикордонної служби України, і попросив розповісти про події, що вже стали історією.

– Я знайомий з тими «журналістськими розслідуваннями» і нічого, крім сміху, вони у мене не викликають, – говорить Микола Євгенович. – Бо ні з якими так званими націоналістами ніколи у своєму житті не зустрічався,

ніхто мене не агітував ні з боку Міністерства оборони України, як про це писали, ні Служби безпеки України. Щоб розставити всі крапки над «і», скажу так: наш учинок став повною несподіванкою як для тодішнього командувача Військово-Морських Сил України контр-адмірала Бориса Кожина, так і тодішнього міністра оборони Костянтина Морозова.

Лише після того, як інцидент було вичерпано, вони доповіли про нього президенту України Леонідові Кравчуку.

– Вам, мабуть, доводилося зустрічатися з офіцерами Чорноморського флоту, серед яких маєте багато друзів і знайомих. Як вони реагували на Ваш вчинок?

– Знаючи менталітет Ігоря Касатонova, який, до речі, згодом обійняв посаду першого заступника головнокомандувача російським ВМФ, я, мабуть, так і залишився зрадником для нього та його найближчого оточення. Як і для деяких колег, і які досі вважають Севастополь містом російської слави, «забуваючи», що Севастополь у різні періоди захищали не лише росіяни, а й українці. А на Чорноморському флоті після росіян вони займали друге місце за кількістю особового складу.

– Розкажіть, будь ласка, як склалися долі колишніх моряків ЧФ, які того липневого дня, 1992 року, були разом із Вами на борту СКР-112?

– По-різному. Наприклад, командир сторожовика Сергій Настенко тривалий час служив у Військово-Морських Силах України. Остання його посада – командир бригади надводних кораблів. Не так давно звільнився.

Непогано склалися долі й в інших учасників того походу до Одеси.

– Чи були на борту СКР-112 моряки, які не прийняли військової присяги на вірність України?

– Безперечно.

– Як би Ви вчинили, повторись ситуація двадцятилітньої давності?

– Жодного разу не пошкодував про свій вчинок, мені ні в чому розкаюватися. Повторись та ситуація, мої дії були б аналогічними. Але, сподіваюсь, до цього вже ніколи не дійде.

*Інтерв'ю взяв
Сергій Зятьєв*

ХТО ВИ ДОКТОРЕ КОСТЕЛЬНИК (до 55-річчя Львівського собору)

Від 1946 року день 8 березня відомий в історії України не тільки як жіноче свято. П'ятдесят п'ять років тому саме цього дня було офіційно заявлено про «добровільне об'єднання» Української греко-католицької і Російської православної церков. Головна подія, що вершилася під пильним наглядом органів державної безпеки, відбулася у Львові в кафедральному соборі св. Юра.

Історики підраховали: долю об'єднання вирішували 216 священників від трьох галицьких єпархій і 19 мирян із дорадчим голосом. Доповідав з основного питання впливовий богослов-уніат, відомий учений Гавриїл Костельник. Львівський собор ухвалив скасувати Берестейську унію, що налічує 350 років, а владні структури не гаючи часу подбали про практичне виконання цього важливого для партії рішення: храми греко-католиків, настоятелі яких не сприйняли ідею об'єднання, зачинили. Протягом 1946 – 1949 років були розпущені 2290 парафій, 344 священники заарештовані й засуджені...

Роль дійових осіб у цій вікопомній справі, як у минулому, так і в теперішній час, оцінюється неоднозначно. Хто ви, докторе Костельник? «Зрадник», як стверджували повстанці-націоналісти? Чи, може, далекоглядний і прозорливий «рятівник УГКЦ»?

Майбутній протопресвітер і благочинний Львова народився 115 років тому в Югославії в сім'ї уніатського священника – вихідця з України. Навчався, проповідував, викладав (має праці з філософії, логіки, геометрії). В Західній Україні, що не була тоді в складі СРСР, редагував газету націонал-патріотів «Нива». Прихід у цей край радянської влади церковники й богомільне населення сприйняли, м'яко кажучи, без ентузіазму. Галичан і закарпатців часто шокували безцеремонні антирелігійні акції більшовиків.

Гавриїлові Костельнику погрожували, надсилали листи-застереження: «За зраду нації». Львівський крайовий провід ухвалив скарати його на

смерть. Заарештований 3 серпня 1946-го закордонний емісар ОУН Теодор Мороз (Славко) на допитах повідомив, що Центральний провід поставив перед ним завдання схилити отця Гавриїла до нелегальної втечі з СРСР, а якщо той опиратиметься – викрасти й вивезти до Німеччини. Удвох з головою Крайового проводу «Карпати» Зіновієм Тершаковцем (Федором) Славко організував спостереження за Костельником. Органи державної безпеки вжили контрзаходів: за будинком, у якому мешкав протопресвітер, наглядав працівник міліції. Сусідів, які неприязно ставилися до церковника, переселили, натомість «ордер на сусідство» отримали військовики. Проте ні вартування біля під'їзду, ні інші зусилля спецслужби «руку помсти» не зупинили...

20 вересня 1948 року після богослужіння священник повертався додому. На вулиці Краківській біля будинку № 17 до нього наблизився молодик на вигляд років 20-23 і двічі вистрілив з пістолета «ТТ». Жертва, вражена в потилицю, померла на місці. Але й терорист, який кинувся було тікати, не врятувався. Коли зрозумів, що його можуть наздогнати, – скористався тим самим пістолетом...

Під час розслідування кримінальної справи троє арештантів, яким показали фотокартку терориста, упізнали на ній... Іриней Костельника – сина протопресвітера (малоймовірно, щоб то був саме він, адже Іриней раніше виїхав до Австрії). Двоє інших вважали, що це знімок націоналіста-бойовика Яворенка. Одна підпільниця назвала ім'я члена Миколаївського районного проводу Олексі Любинського (Бориса)... Ширилися чутки, що ОУН «відзначиться» й під час похорону Костельника. Командам саперів довелося ретельно обстежити ділянку цвинтаря та помешкання церкви. Під посилену охорону було взято й саму жалобну процесію. Неприємних «сюрпризів» того дня, на щастя, не було.

...Як відповісти на непросте запитання, чому навесні 1946-го Гавриїл Костельник (а він не був і не міг бути прибічником сталінського режиму) виявив лояльність до влади? Адже в нього були особисті рахунки з більшовиками за сина Богдана: перед війною 19-річного хлопця засудили до страти як підпільника ОУН. А в роки окупації священник не раз публічно висловлювався проти більшовизму, друкував критичні статті. Він також мав приязні стосунки з лідером руху опору ОУН і УПА Романом Шухевичем. До речі, в польових таборах повстанців духовні особи нерідко були на провідних ролях: приміром, Олексій Гуменюк (Орлик) у групі УПА-Північ командував одним із бойових підрозділів. Співпраця з владою суворо каралася: 11 вересня 1943 року трибунал УПА відправив на шибеницю єпископа Ковельсько-Володимирського Мануїла (Тарнавського).

...Вочевидь, справа не в повоєнному «прозорінні» святого отця, не в зміні усталених поглядів на радянську дійсність. І не «особливими стосунками» зі спецслужбою пояснюється його вчинок (у відомих мемуарах московського

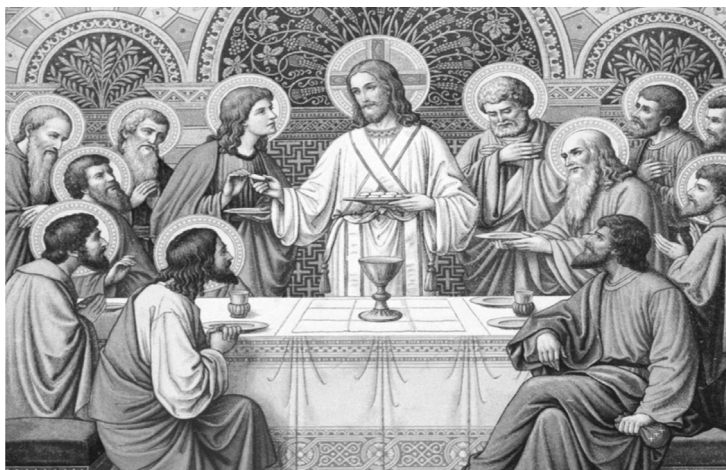

відставного генерала держбезпеки П. Судоплатова стверджується, що Г. Костельник ніколи не був агентом «органів»). З любов'ю в серці до більшовиків, звісно ж, не благословив би священник синів Іринія та Зенона на службу в дивізії «Галичина». Ключову роль у «переорієнтуванні» Г. Костельника відіграли, вочевидь, інші чинники – жорстка репресивна політика влади щодо греко-католиків і природне християнське бажання самого отця Гавриїла врятувати церковних пастирів від неминучого фізичного знищення.

Наприкінці 1944-го, нагадаємо, розгорнулася потужна кампанія придушення «ідейних ворогів» і «агентури Ватикану» – уніатів. Активна допомога останніх повстанцям з ОУН і УПА не була секретом для «совітів». На Галичині 11 квітня 1945 року заарештували групу ієрархів УГКЦ на чолі з митрополитом Йосипом Сліпим. Потім затримали главу «катакомбної» греко-католицької церкви, члена Української головної визвольної ради Івана Хмилевського. А вже 28 травня того ж року збирається у Львові група церковників, які офіційно ініціювали вихід УГКЦ з-під юрисдикції папського престолу. Процес «добровільного злиття» з православними рушив...

...Через Львів багатотисячна скорботна процесія рухалася години три. Сорок церковних ієрархів на чолі, представники Комітету в справах релігії уряду УРСР, обласне начальство, жителі міста... Громадський порядок і безпеку гарантували міліціонери, солдати, курсанти школи МВС, чекісти. Так 23 вересня країна попрощалася з настоятелем Преображенської церкви, завідувачем кафедри філософії Львівської богословської академії доктором Гавриїлом Костельником...

Сергій Вовченко

ХРОНІКА

□ Відбулося чергове засідання Президії АН ВО України. Розглянуто плани роботи, проведення наукових конференцій, нарад, симпозіумів, а також створення нового сайту Академії.

□ Створено новий сайт і всі академіки-секретарі щотижнево оголошують, над чим працюють члени підлеглого їм відділення

□ Відбулося вручення урочистих знаків «Флагмани сучасної медицини». Їх отримали: Табачников С.І., Бабанін А.А., Дубина М.І., Дзюба О.М., Дейнега І.І., Абрамов В.А., Бєро М.П., Бугайцов С.Г., Васильєва А.Ю., Вербенко В.А., Пшук Н.Г., Івнєв Б.Б. Кожина Г.М., Кришталь Є.В., Маркова М.В., Рахманов В.М., Михайлов Б.В., Юр'єва Л.М., Песіков Я.С., Гатицька А.Е.

Президія АН ВО України вітає нагороджених

□ Президія АН ВО України ще раз вітає академіка Зінченка О.І. з 85-и річчям!

□ Здано до друкарні «Вісник АН ВО України № 3»

□ Члени Президії АН ВО України днями привітали з днем народження Біляєву О.О.

□ Закінчено вручення Довідника «Академія наук вищої освіти України» останнім авторам цієї книги.

□ Академіків Процюка Р.Г. та Євтушенка С.К. вручено Нагороди Св. Володимира і О.О.Богомольця за успіхи в дослідженні проблем медицини.

□ За підсумками проекту «Україна й українці – цвіт нації, гордість країни», за проявлений патріотизм та бездоганне служіння Україні нагороджені Грамотою:

Дубина М.І., Табачников С.І., Рахманова В.М., Кожина Г.М., Бугайцов С.Г., Пінчук І.Я.

□ У вересні минулого року Міністерство освіти і науки провело зустрічі з делегацією (понад 200 учасників), очолюваною Міністром освіти і науки Російської Федерації Дмитром Лівановим.

« У нас стільки проблем, а тому ми можемо бути взаємокорисними та цікавими один одному не лише прямими спільними проектами... але й спільним пошуком вирішення тих чи інших проблем – висновок Міністра освіти і науки Табачника В.П.

□ 14 вересня минулого року в рамках проведення Днів науки та освіти Російської Федерації в Україні в Інституті педагогіки Національної академії

педагогічних наук України відбувся круглий стіл з актуальних питань викладення історії в навчальних закладах.

Домовлено: «про проведення взаємного аналізу підручників з історії, за якими навчаються школяри Росії і України».

Обговорено також питання про створення наукових лабораторій з дослідження наноматеріалів та їх властивості.

«Україна, як країна з хорошими науковими традиціями ...просто зобов'язана реалізовувати проекти, подібні до цього».

□ Профбюро профспілкової організації екологічного факультету Харківського університету здобуло перше місце серед вищій навчальних закладів III-IV рівнів акредитації міста Харкова.

□ Президент України вручив Премію випускнику фізтеху Харківського університету Андрію Стервєдову.

□ У Києві представили переклади Тараса Шевченка та Лесі Українки гагаузькою та турецькою мовами. Шевченків «Заповіт» гагаузькою мовою звучить динамічно, натхненно, темпераментно. Переклад здійснила гагаузька письменниця та етнограф Тудора Арнаут. За її словами, раніше гагаузи – один із корінних народів України – здебільшого читали українську поезію в оригіналі або у перекладі російською. Здійснення перекладів класиків української літератури тюркськими мовами Т.Арнаут вважає особистим виявом любові і пошани до України.

□ У видавництві «Зелений пес» вийшла дитяча книжка Віти Левицької та Тетяни Катіної «Шевченко і Я». Унікальний літературно-історичний проект —серія книжок «12 балів» — це перший приклад дитячого розслідування, яке читачі ведуть разом із головними героями книжок — звичайними школярами, перед якими раптом постають дорослі проблеми. Юним Читачам належить дізнатися багато нового про Тараса Григоровича, адже його життя —то цілковитий детектив, і навіть ці-кавіше, бо не вигадка.

□ Напередодні 20-ї річниці незалежності України Віктор Янукович написав книжку під назвою «Україна — країна можливостей». Як пояснив Президент, він почав її писати ще під час перебування в опозиції, а завершив тепер. Він заявив, що звернувся з пропозицією надрукувати книжку в низці міжнародних видавництв, і одним з перших відгукнулося віденське видавництво «Мандельбаум-Верлаг», там і друкують працю.

□ Державний комітет по телебаченню і радіомовленню України нагородив автора

книжки «Країна Моксель, або «Московія» про історію Росії Володимира Білінського премією імені Івана Франка у номінації «Найкраща наукова робота». У його творі сказано про те, що в українців і росіян різне коріння.

І останні нібито взагалі не слов'яни. Автор книжки впевнений, що предками сучасних росіян були угро-фіни, якими нащадки київських князів тільки правили.

□ У Коломиї відкрився Центр гумору. У музеї «Весела оселя» зібрали перлини українських жартів. Ініціатором створення центру виступив відомий гуморист Микола Савчук. Тут зібрано понад півтисячі книжок та періодики українського гумору. У колекції є вибрані збірники анекдотів і тостів, компакт-диски із записами відомих українських гумористів. Також ініціатори зібрали аудіокасети та класичні комедії українського кіно. У Центрі гумору планують проводити майстер-класи для гумористів-початківців, літні школи, симпозіуми карикатуристів і шаржистів, виставки їхніх робіт та гумористичні конкурси.

□ Помер Залюбовський, наш академік, проректор Харківського національного університету. Газета «Харківський університет» виділила спогадам про цю людину цілу (третю) сторінку. Кілька виступів передруковуємо:

Він пам'ятав усіх

Він пам'ятав усіх, навіть звичайних співробітників. Прекрасно знав, які є проблеми, як їх вирішити, як розібратися з найконфліктнішими питаннями. Просто неймовірно, як точно він, доктор фізико-математичних наук, розумів проблематику філології, коли відкривав конференції на нашому факультеті. Він говорив про це вільно, без будьякої підказки з нашого боку. Це була людина високої ерудиції і широкої душі.

**доцент Оніщенко Н.А.,
заступник декана з наукової роботи
факультету іноземних мов**

Я вважаю, що мені в житті винятково пощастило. Ілля Іванович був завідувачем кафедри експериментальної ядерної фізики де я почав працювати після закінчення фізико-технічного факультету. Майже все своє життя я співпрацював з Іллею Івановичем – моїм першим і останнім керівником. Це була абсолютно унікальна людина, яка розуміла що робити, уміла це робити гарно і була надзвичайно тактовною. Таке поєднання практично не зустрічається. Зазвичай професіонали достатньо різкі. У вересні 2012 року до нас на

стажування приїздили професор і його асистент з Каїру. Вони зустрічались з Іллею Івановичем, згадували про ті часи, коли він був головою радянської делегації, яка навчала фізиків-ядерників в Єгипті. Ілля Іванович був одним із засновників Каїрського радіаційного наукового центру. Він досяг висот світового рівня у галузях ядерної фізики та радіаційних технологій. Велич університету багато в чому є заслугою Іллі Івановича.

**проф. Лазурик В.Т., декан факультету
комп'ютерних наук:**

Дивовижна Людина

Сказати на прощання хочеться так багато, що не вистачає слів! Моя перша зустріч з Ним відбулась, коли я була ще студенткою і готувала серію карт на замовлення обласного управління охорони природи. Він запросив мене до себе в кабінет (кабінет, до речі, за 30 років анітрохи не змінився, Ілля Іванович був постійним у всьому) і так ґрунтовно запитував про причинно-наслідкові зв'язки у моїй науково-дослідній роботі, що не кожен еколог міг побачити цю проблему, а Він був фізиком!

Ніколи не забував тих, кому допомагав. Я була студенткою, аспіранткою, викладачем... Здавалось, Він слідкує за моїм життям. Ілля Іванович завжди пам'ятав, кому, де, коли і що казав, при яких обставинах зустрівся. Дивовижна Людина!

Вдячна Йому за те, що Він був у моєму житті. За посмішку, а Він посміхався увесь, у нього не було фальші! За інтелігентність та почуття такту!

**проф. Пересадько В. А., декан
геолого-географічного факультету**

□ Ректор НУБіП України, академік Мельничук Д.О. вручив золоту медаль «За новаторську роботу в галузі вищої освіти» Шостаку А.В.. Цю високу і почесну нагороду він отримав «За видатні досягнення в діяльності, котра відкриває нові напрямки у розвитку педагогіки вищої школи, розробку і впровадження у освітню галузь інформаційних технологій, а також за значний внесок у наукове забезпечення процесу інтеграції вітчизняної освіти у європейський і світовий освітній простір» Нагородження відбулося в Міністерстві освіти і науки Росії, в Москві, на Міжнародній науковій конференції 25 лютого 2013 року.

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ В КП

Щороку у перші дні весни колектив кафедри української мови, літератури та культури факультету лінгвістики проводить заходи, присвячені Т.Г. Шевченку. Тож і цього року 13 березня відбулася студентська науково-практична конференція «Шевченківські читання».

Частими гостями на урочистостях, організованих нашою кафедрою, є студенти Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. Цьогоріч Марічка Гримайло, Руслан Солоненко, Олена Мальчик (клас педагога Л.В. Дедюх) виконували під бандуру твори Кобзаря. Майстерна гра та красиві голоси

створили затишну атмосферу в конференц-залі.

З цікавою доповіддю виступила ст. науковий співробітник Музею Т.Г. Шевченка О.В. Карпенко. Супроводжуючи виступ вдало дібраними світлинами XIX ст, Ольга Василівна розповіла про перебування Тараса Шевченка в Києві, про його улюблені куточки нашого прадавнього міста. Продемонструвала пані Ольга також малюнки та офорти видатного художника, на яких він зобразив київські краєвиди.

Змістовні доповіді представили на конференції також студенти нашого університету. Найбільше зацікавив присутніх Олександр Гулак з ФІОУ. Він підготував надзвичайно цікаву презентацію на тему «Мотиви родини / самотності в поезії Т.Г. Шевченка». Маловідомі факти про поета, багато цікавих світлин, сучасний погляд на життя і творчість Кобзаря, до того ж неабиякий ораторський хист юнака – все це справило велике враження на учасників та гостей Шевченківських читань.

Лунало на конференції і Тарасове слово. Схвилювали слухачів виступи студентів ФЕА Данила Трінчука, який продекламував поезію «Дівочії ночі», та Христини Бідак – вона прочитала всю баладу «Тополя». І чи не вперше почули учасники конференції «Заповіт» Т. Шевченка у перекладах кількома мовами: румунською його декламувала Олександра Мельниченко (ВПП), французькою – Аюб Мааші (ММІФ), туркменською – Дунягезел Мантиєва (ФММ). А студентка-іноземка з ІЕЕ Крістіана Аденії прочитала поезію «Світає, край неба палає».

Мов зачаровані слухали присутні пісню на слова Т. Шевченка «Ой, чого ж ти, доле», яку виконала першокурсниця теплоенергетичного факультету Інна Беднарська. Поспілкувавшись з дівчиною, ми дізналися, що вона родом з Хмельниччини і лише півроку навчалася у класі народного вокалу в музичній школі. Тож гучні оплески і схвальні вигуки на конференції були, насамперед, визнанням її таланту.

І ще одна добра традиція склалася в нашому університеті. Кілька років поспіль з нагоди Шевченківських днів викладачі кафедри української мови, літератури та культури проводять вікторину серед студентів і співробітників Київської політехніки, які цікавляться життям і творчим доробком Кобзаря. Переможницею цьогорічної вікторини стала студентка 4-го курсу ФІОТ Анастасія Курчинська.

О.М.Новак, Л.Ш. Динікова
*викладачі кафедри української мови,
літератури та культури ФЛ*

Вони творять Академію

НАШІ ЮВІЛЯРИ

**ПРЕЗИДІЯ АКАДЕМІЇ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЩИРО
ВІТАЄ ВАС, ДОРОГІ ЮВІЛЯРИ, ЗИЧИТЬ ПЛІДНОЇ ТВОРЧОЇ
ПРАЦІ В ГІМЯ ПРОЦВІТАННЯ НАШОЇ ДЕРЖАВИ!**

ТРАВЕНЬ

ГЕТЬМАНЧУК Микола Петрович	03.05.1948
КОНОНЕНКО Ірина Віталіївна	21.05.1963
ЛЮБЩЕВА Ольга Олександрівна	13.05.1953
МАСЛЯК Петро Олексійович	27.05.1948
ТОРКАТЮК Володимир Іванович	30.05.1938

ЧЕРВЕНЬ

БЄЛІКОВ Сергій Борисович	26.06.1953
ВОРОБЕЙ Петро Адамович	27.06.1958
КРАМАРЕНКО Валентина Іллівна	01.06.1943
ЛІСОВАЛ Анатолій Петрович	06.06.1933
ПАВЛЕНКО Анатолій Михайлович	09.06.1963
САЛЕНКО Олександр Федорович	16.06.1968
ЧМИЛЕНКО Федір Олександрович	22.06.1948

ЛИПЕНЬ

БІЛИНСЬКИЙ Борис Тарасович	16.07.1933
ДУДАР Тарас Григорович	05.07.1948
КАПУСТІН Олексій Євгенович	08.07.1958
КОЧУБЕЙ Олександр Олексійович	18.07.1953
ЛАДИЧЕНКО Віктор Валерійович	02.07.1973
ЛЬВОВ Геннадій Іванович	30.07.1943
СУХОТЕРІНА Любов Іванівна	10.07.1953
ЮР'ЄВА Людмила Миколаївна	02.07.1953

СЕРПЕНЬ

БОГУСЛАВСЬКИЙ Олег Вікторович	31.08.1968
ВЕРБЕНКО Вікторія Анатоліївна	09.08.1968
ВОРОЖБІАН Михайло Іванович	22.08.1953
КИРИЛІВ Ярослав Іванович	26.08.1953
КИСЛОВ Василь Васильович	17.08.1943
КОЛПАКОВ Валерій Костянтинович	15.08.1948
ТІМАН Майор Пилипович	30.08.1923
ШАТОХІН Анатолій Миколайович	06.08.1948

З технічних причин редколегія не змогла своєчасно надрукувати ці привітання. Вибачаємось перед ювілярами.

ІРИНА ДЕЙНЕГА

Невелике коло істориків АН ВО України. Ряд відомих вчених залишили Відділення історії АН ВОУ, перейшовши в АПН, посилюючи відділення далекі від назви «історичні науки». Але то нічого, зате там платять гроші...

Серед тих 12 членів кілька ректорів ВНЗ, а ще з далеких міст, а окремі – кияни – і досі в гарячій роздумуванні: чи слід показуватись людям такими, якими є насправді.

Посада академіка-секретаря зобов'язує : тут не тільки мусиш сам працювати, а й стежити, як працюють колеги, що приносять українській науці. Зайняти її не бажає ніхто з киян:

не на повну силу працював С.М.Клапчук, відмовився від «такої честі» В.П.Ляхоцький, П.П.Панченко – хворіє (та й роки!), не працює А.А..Булда.

За цю надто важку роботу взялася єдина жінка у відділенні – Ірина Іванівна Дейнега. Вона передусім ознайомилася зі справами, з кожним членом відділення. Намітила плани на рік, місяць. Та історики, виходить, не поспішають досліджувати проблеми сьогодення. Одна – дві статті у фірмових журналах – ось і весь доробок багатьох з названих і неназваних тут членів відділення. Збори відвідувати, брати участь у підготовці семінарів, наукових конференцій – хай хтось інший, а не ми – вважає кожен з них. І звалила Ірина Іванівна весь тягар на себе. І на політичні події треба відгукуватися і не так, не в такому плані виходять книги для середньої школи з історії, їх автори обминають «гострі кути», політичні події. На все треба реагувати, втручатись, а історики Києва мовчать, набравши в рот води.

Тому важко працювати їй, а ще готуватись до захисту дисертації тощо.

Та старається вона, своїми тендітними плечима затуляє діри, що їх створили у відділенні Ю.М.Мальчин, П.М.Чернега, Г.Г.Кривчик та ін.. То ж хай Господь Бог посилає Вам, шановна Ірино Іванівно, здоров'я, насагу підміняти академіків-чоловіків, примусити їх фахово розкритись в сучасному світі, і, нарешті, опублікувати давно очікувану працю «Україна сучасна». Поздоровляємо Вас з ювілейною датою народження. Сил і міці Вам зичимо!

Президія АН ВО України.

ВОЛОДИМИРУ ГУДЗЮ – 80

8 листопада 2012 року колектив і друзі науково-дослідного інституту рослинництва, екології і біотехнологій аграрного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України щиро вітали доктора сільськогосподарських наук, академіка АН вищої освіти України, професора кафедри землеробства та гербології Гудзя Володимира Павловича за багаторічну плідну працю та з нагоди 80-річчя від дня народження. Народився ювіляр 8 листопада 1932 року у м.Лубни Полтавської області. Після вступу в 1951 році на агрономічний факультет Української сільськогосподарської академії В.П.Гудзь назавжди пов'язав свою долю з агрономією. Маючи фах вченого-агронома з 1956 по 1961 рік він активно працює на різних виробничих посадах.

З 1961 року, після вступу до аспірантури, все його життя невіддільне від рідного вузу. Починаючи з 1964 року і до теперішнього часу повністю віддає себе педагогічній і виховній роботі. За цей час Володимир Павлович пройшов славний шлях педагога – від асистента до професора кафедри землеробства та гербології НУБіП України.

В студентські роки і як викладач факультету завжди велику увагу приділяє науковим дослідженням – вивченню заходів підвищення продуктивності ріллі, сільськогосподарських культур і в першу чергу озимої пшениці. Ці дослідження лягли в основу кандидатської та докторської дисертаційних робіт, які він успішно захистив у 1964 та у 1987 роках. З під його пера вийшло понад 250 наукових статей, 40 підручників та посібників.

З 1991 по 2001 рік – він завідувач кафедри загального землеробства, а з 1997 по 2000 рік – декан агрономічного факультету. Тривалий час, паралельно з основною роботою, ювіляр голова НМК України з агрономії, активно працює в складі, а потім і очолює, спеціалізовану вчену Раду по захисту кандидатських і докторських дисертацій, працював віце-президентом Академії наук вищої школи України.

Президія АН ВО України сердечно поздоровляє Вас, Володимире Павловичу, з ювілеєм та бажаємо міцного здоров'я, нових досягнень і творчих звершень.

**За дорученням, член Президії
АН ВО України, акад. Литвин В.П.**

Науково-інформаційне видання

Науково-інформаційний вісник АН ВО України
№ 3 (86)
травень-червень

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.
Редактор – Шевчук С.В.

Набір – Тарнавська З.М.
Верстка – Швець Р.М.

Технічний редактор – Ковтун М.

Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 11
тел./факс: (044) 486-89-16

Формат 60x84/16. Ум. др. арк. 8.84
Наклад 450 прим. Зам. № 13-0092

Виготовлювач ТОВ “ВПК “Експрес-Поліграф”
вул. Фрунзе, 47, корп. 2, Київ-80, 04080
Свідцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 2264 від 17.08.2005 р.

